

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่
จังหวัดแพร่

Promoting the peaceful community justice system in Kanchana Sub-
district Mueang Phrae District, Phrae Province

โดย

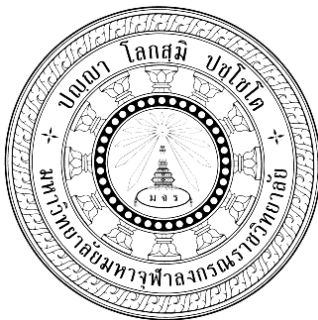
พระราชเชมมากร รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. 2565

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765049

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่
จังหวัดแพร่

Promoting the peaceful community justice system in Kanchana Sub-
district Mueang Phrae District, Phrae Province

โดย

พระราชเชมากร รศ.ดร.

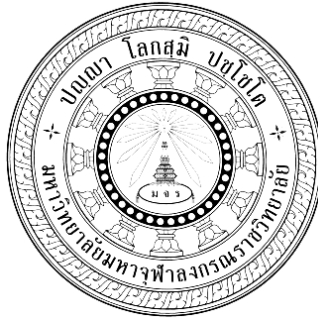
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. 2565

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765049

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Promoting the peaceful community justice system in Kanchana Sub-district Mueang Phrae District, Phrae Province

BY

Association Professor Dr. Phrarachkamakorn
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus
B.E. 2565

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800765049

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

ผู้วิจัย: พระราชเชมมากร, รศ.ดร.

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

ปีงบประมาณ: 2565

ทุนอุดหนุนการวิจัย: จากกองทุนวิจัยและวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ เพื่อส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ เพื่อนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 13 รูป

ผลการวิจัยพบว่า ระบบยุติธรรมชุมชน เมื่อมีเรื่องราวข้อขัดแย้งเกิดขึ้นก็จะแจ้งให้กับกำนันผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเช่นเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นต้น มีวิธีการดำเนินการโดยเรียกทั้งสองฝ่ายเข้ามาพบปะพูดคุยกันโดยใช้สถานที่ของบ้านกำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน หรือศาลาหมู่บ้าน หรือวัด เป็นที่ตกลงเจรจากัน ส่วนใหญ่ผลของการเจรจาก็ตกลงกันได้ ในหมู่บ้านและตำบล เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านหรือชุมชนตำบลกาญจนา เป็นเครือญาติรู้จักคุ้นเคยใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งกันและกัน รู้จักกันเป็นคนส่วนใหญ่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้มีหน้าที่ในการเจรจาตกลงไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของชาวบ้าน จนในที่สุดก็สามารถตกลงกันได้นำมาซึ่งความสบายใจกันทั้งสองฝ่ายและอยู่ร่วมกันในสังคมของตำบลกาญจนาอย่างสงบสุข

การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา เกิดขึ้นโดยมีการร่วมมือของผู้นำชุมชน ข้าราชการในพื้นที่ คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำองค์กรหรือกลุ่มอาชีพ ตำรวจชุมชนประจำตำบล เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ทำการส่งเสริมกระบวนการจัดการยุติธรรมชุมชนให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชน

การนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา ประชาชนในพื้นที่ได้รับความสะดวกจากผู้นำชุมชนประกอบไปด้วยกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา ในการร้องทุกข์ที่ตนเองเดือดร้อนอันเกิดจากการไม่ได้

รับความยุติธรรมในชุมชน ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การอำนวยความสะดวกทางราชการ จากหน่วยงานของรัฐ คือกระทรวงยุติธรรม ได้ตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกการ ต่างๆให้กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนได้มีความสุขสันติภาพในการดำรงชีวิต

Research Title: Promoting the peaceful community justice system in Kanchana Sub-district Mueang Phrae District, Phrae Province

Researchers: Association Professor Dr. Phrarachkamakorn

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

Fiscal Year: 2022

Research Scholarship Sponsor: Research and Academic Funds

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Phrae Campus

ABSTRACT

This research aims to study the community justice process in Kanchana Sub-district Muang Phrae District Phrae Province, to promote the management process of community justice system in Kanchana Sub-District Muang Phrae District Phrae Province, to present the community justice management system of Kanchana Sub-District. Mueang Phrae District Phrae Province.

This research uses a research methodology as qualitative research. Data were collected by in-depth interviews of 13 images.

The results showed that community justice system When a conflict arises, it will be reported to the village headman, village committee including the Community Justice Center or relevant officials such as police officers, etc. There is a method of operation by calling both parties to meet and talk using the village headman or a village pavilion or a temple is agreed upon. Most of the outcomes of the negotiations were agreed upon in villages and Kanchana sub-districts, because most of the people in the village or community. They are close acquaintances who are familiar with each other. Known by most people, the village headman is responsible for negotiating and mediating disputes among the villagers. Until finally they can come to an agreement that brings comfort to both parties and coexist peacefully in the society.

Promotion of the management process of community justice system in Kanchana Sub-District takes place with the cooperation of community leader's, civil servants in the area village, committee Member of the Sub-District, Administrative Organization, Council Leaders of organizations, or professional groups Sub-District, Community Police, Local government officials has promoted the process of community justice management to occur for the benefit of the people.

Presentation of Community Justice Management System in Kanchana Sub-District. The people in the area are facilitated by community leaders including village headmen and village headmen, the administrator of the local administrative organization is Kanchana Subdistrict Administrative Organization, in grieving himself in trouble arising from the lack of justice in the community both official and unofficial. Government facilitation from government agencies is the Ministry of Justice Has set up a community justice center to facilitate various activities for people in the area, so that people can enjoy peace of life.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์ ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยขอขอบคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดถึงผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ที่ให้โอกาสและสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอบคุณผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต แพร์ ตลอดถึงผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต แพร์ที่ให้โอกาสและสนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้

เจริญพรขอบคุณกำนันตำบลกาญจนา ผู้ใหญ่บ้านในเขตตำบลกาญจนาทุกท่าน นายก องค์กรบริหารส่วนตำบลกาญจนา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา ผู้นำชุมชน พระสังฆาธิ การทุกรูปที่กรุณาช่วยให้ข้อมูลและให้ความร่วมมือในการทำวิจัยเป็นอย่างดี

และขอบคุณคณะผู้บริหาร และคณาจารย์ เจ้าหน้าที่หน่วยวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร์ ที่ให้การสนับสนุนทุนในการทำวิจัยครั้งนี้

พระราชเชมมากร, รศ.ดร.

30 ธันวาคม 2565

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 ปัญหาการวิจัย	5
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	5
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	6
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย	7
1.7 ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมชุมชน.....	9
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความยุติธรรมชุมชน.....	21
2.3 แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	35
2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	39
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับสันติวิธี.....	43
2.6 ข้อมูลบริบทชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่.....	57
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	59
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	63
3.1 รูปแบบการวิจัย	63
3.2 พื้นที่การวิจัย/ประชากรกลุ่มตัวอย่าง.....	64
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	64

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	65
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	67
3.6 สรุปกระบวนการวิจัย	68
บทที่ 4 ผลการวิจัย	69
4.1 ผลการวิเคราะห์กระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่.....	71
4.2 ผลการวิเคราะห์การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่.....	81
4.3 ผลการวิเคราะห์การนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่.....	85
4.4 องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	87
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	88
5.1 สรุปผลการศึกษา.....	88
5.2 อภิปรายผล.....	92
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	93
บรรณานุกรม	95
ภาคผนวก	100
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัยและ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	101
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย.....	104
ภาคผนวก ค ภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย.....	109
ภาคผนวก ง หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย.....	112
ภาคผนวก จ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย.....	114
ภาคผนวก ฉ ประวัติผู้วิจัย.....	118

สารบัญตาราง

เรื่อง	หน้า
ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากร และหมู่บ้านที่ตำบลกาญจนนา.....	58
ตารางที่ 3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย.....	67
ตารางที่ 4.1 ประชากร 9 หมู่บ้าน.....	73

สารบัญแผนภาพ

เรื่อง	หน้า
แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	7
แผนภาพที่ 3.1 สรุปกระบวนการวิจัย.....	68
แผนภาพที่ 4.1 สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย.....	87

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาเมืองและการพัฒนาท้องถิ่นไปสู่เมืองสร้างสรรค์นั้นผู้บริหารเมือง หรือท้องถิ่นมีบทบาทที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนนโยบายเมืองสร้างสรรค์เพราะผู้บริหารเมือง หรือท้องถิ่นเป็นผู้ได้รับโอกาสในการบริหารจัดการเมืองและเป็นผู้ที่สามารถดำเนินโครงการจากระดับนโยบายไปสู่การปฏิบัติจนสำเร็จเป็นรูปธรรม มีการผลักดันอย่างจริงจังและจำเป็นต้องใช้งบประมาณในการพัฒนาคุณภาพเมืองให้มีความสะดวกสบายสวยงาม และเอื้อต่อการมีปฏิสัมพันธ์และการประกอบธุรกิจของประชากรเมือง หรือท้องถิ่น จึงเป็นรูปแบบการพัฒนาที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการสนับสนุนทางการเงินและมวลชน อีกทั้งเป็นผู้ที่สามารถสร้างความเข้าใจในแนวคิดการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งการปรับทัศนคติและรูปแบบการทำงานของหน่วยงานท้องถิ่นในการบริหารงานเพื่อเปลี่ยนความคิดในการพัฒนาเมือง หรือท้องถิ่นจากยุคเศรษฐกิจอุตสาหกรรมสู่ยุคแห่งการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน¹

และนอกจากนี้เครือข่ายทางสังคมก็เป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่งในการการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้หน่วยงาน องค์กร ชุมชน และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อการแลกเปลี่ยน การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการร่วมกันทำงาน ที่สำคัญจนเกิดในรูปแบบของเครือข่ายหรือการสร้างเครือข่ายเป็นการสนองความต้องการที่หลากหลาย คือ 1) ต้องการมีพวกในการทำงาน ต้องการมีหมู่ 2) ต้องการทรัพยากรในการทำงานเพิ่มขึ้น 3) ต้องการรับภาระความเสี่ยงในกิจกรรมร่วมกัน 4) ต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะเมื่อปัญหาในปัจจุบันมีหลายมิติ ความชำนาญเฉพาะด้านของแต่ละบุคคลหรือองค์กร ช่วยให้การมองปัญหาชัดเจนยิ่งขึ้น และ 5) ต้องการประหยัด² และที่สำคัญเมื่อคนในชุมชนหรือในพื้นที่ได้มีความตระหนักและให้ความสำคัญกับจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนโดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ก็จะทำให้เกิดการมีจิตอาสาในการร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาชุมชนช่วยกันแก้ไข

---

¹ พีรตล แก้วลาย และทิพย์สุดา จันท์แจ่มหล้า, เมืองสร้างสรรค์ : แนวทางการพัฒนาเมืองจากสินทรัพย์สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทย, (กรุงเทพมหานคร : บ.จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด, 2556), หน้า 3-4.

² พระครูวาทิวรรวัฒน์, ดร.และคณะ, การพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนใน ตลาดน้ำในจังหวัดเพชรบุรี, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563, หน้า 1.

ปัญหาต่าง ๆ ได้ลู่วงประสบผลสำเร็จนั้นควรที่จะสร้างเครือข่ายจิตอาสาในระดับพื้นที่ชุมชนโดยการ
ทำงานบูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วนเพื่อแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่าง
สร้างสรรค์ และมีความเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีอาชีพ มีความเป็นอยู่ที่ดีมีงานทำ มีรายได้ทำให้
ชุมชนสร้าง มูลค่าของสินค้าเพื่อออกจำหน่าย ทำให้ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งพาตนเองได้โดยได้รับการ
สนับสนุนจากภาครัฐ และภาคเอกชน ทำให้ชุมชนได้สร้างโอกาสจากการทำงานในลักษณะกลุ่มอาชีพ
กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ผ่านมา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการรณรงค์แต่ละชุมชน ทำให้หมู่บ้าน
รวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาสร้างรายได้มูลค่าเพิ่ม
ให้กับสินค้าที่จำหน่ายทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ ทำให้ ปัจจุบันประเทศไทยมีกลุ่มอาชีพและกลุ่ม
วิสาหกิจที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มชุมชน จึงทำให้ชุมชนได้มีการ สร้างอาชีพทั้งประเทศใน
อัตราที่สูงขึ้นตามลำดับ

นอกจากนี้อีกประการหนึ่ง การทำตลาดภายในประเทศค่อนข้างซบเซา เนื่องจาก สภาวะ
เศรษฐกิจที่ชะลอตัวและกำลังซื้อของผู้บริโภคค่อนข้างต่ำ ทำให้ผู้ประกอบการเริ่มสนใจการส่งออก
มาก ขึ้น แต่ประการสำคัญของการส่งออกคือ ภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ที่ควรจะมีลักษณะโดดเด่น
และแสดงความ เป็นเอกลักษณ์อัตลักษณ์และการสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภค เป็นปัจจัยที่สำคัญไม่
น้อยกว่าตัวผลิตภัณฑ์การ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีของผลิตภัณฑ์ของการออกแบบบรรจุภัณฑ์สามารถ
สร้างความโดดเด่นที่มีเอกลักษณ์และ ความน่าเชื่อถือให้แก่ผลิตภัณฑ์เป็นแรงจูงใจให้กับผู้บริโภคใน
การตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา ได้มีการพัฒนาให้เป็นองค์การบริหารงานตามหลักธรร
มาภิบาล และเป็นหน่วยบริหารสังคมที่ดีมีมาตรฐานส่งเสริม/สร้างความร่วมมือ ประสานงานกับทุก
ฝ่ายที่เกี่ยวข้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพและยกระดับแก่สมาชิกสภาท้องถิ่น
ข้าราชการ พนักงานและลูกจ้าง ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลอันสำคัญของตำบลกาญจนา พร้อมทั้งสร้าง
เสริมกระบวนการพัฒนาระบบการบริการสาธารณะที่ดีมีมาตรฐาน สร้างความสะดวกลดขั้นตอนการ
ปฏิบัติงาน สร้างบุคคลให้มีคุณภาพและมีจิตสำนึกในการให้บริการ เพื่อรองรับการบริการแต่ละด้าน
ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนเป็นลำดับมาในหลาย ๆ โครงการ³

---

³ รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี พ.ศ.2563, 22 มกราคม 2565, <https://www.kanjana.go.th/home>, หน้า 4.

แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาเชิงพื้นที่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาก็ยังมีปัญหาหลายประการที่จำเป็นต้องรีบแก้ไขอย่างเร่งด่วน จากการสรุปรายงานของแผนพัฒนาจังหวัดแพร่ พ.ศ.2561-2565 ฉบับทบทวน พ.ศ.2564 (เล่มที่ 1) ในพื้นที่ทั้ง 8 อำเภอ โดยเฉพาะตำบลกาญจนาก็เป็นหนึ่งในพื้นที่ ๆ ยังมีปัญหาในหลาย ๆ ด้านที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาแก้ไขอย่างเร่งด่วน ได้แก่ ปัญหาความต้องการด้านแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาและความต้องการด้านเส้นทางคมนาคมเพื่อการสัญจร และถนนเพื่อการเกษตร ปัญหาด้านรายได้น้อย ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ และความต้องการด้านการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ⁴ ปัญหาแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรในห้วงฤดูแล้ง ปัญหาเรื่องรายได้และอาชีพของประชาชน ราคาสินค้าทางการเกษตรไม่แน่นอน หรือมีราคาตกต่ำ ขาดอำนาจในการต่อรอง ถนนในหมู่บ้านชำรุดเสียหาย⁵ ดังนั้น วิธีการที่จะพัฒนาพื้นที่ชุมชนขององค์การปกครองส่วนตำบลกาญจนาก็ให้ประสบผลสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายของการพัฒนา จึงควรที่จะทำทางการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีให้กับคนในพื้นที่ชุมชน โดยทำการบูรณาการในการเสริมสร้างระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้คนในพื้นที่ได้มีความอยู่ดีกินดี และพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน

กระบวนการยุติธรรมเป็นสาระสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ภายใต้หลักนิติธรรม ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญของการปกครองโดยกระบวนการทางกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการนำหลักนิติธรรมไปสู่ผลลัพธ์สุดท้าย คือ ความสงบสุขทางสังคม ให้ความคุ้มครอง สิทธิ เสรีภาพ ของประชาชนตามกฎหมาย ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมจึงจำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาเพื่อให้ทันต่อกระแสของการเปลี่ยนแปลงของโลกต่อไป

หากสืบค้นภูมิหลังพบว่าประเทศไทยมีการใช้หลักชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมมาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ปราบกฏหลักฐานสำคัญในกฎหมายตราสามดวงฉบับที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะโจร มาตรา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกว่า “โจรห้าเส้น” ซึ่งเป็นเรื่องของการออกกฎหมายเกณฑ์ราษฎรให้ช่วยกันระงับการปล้นสะดมซึ่งกำลังชุกชุมช่วงนั้น อย่างไรก็ตาม แนวคิดยุติธรรมชุมชนแบบดั้งเดิมของไทยได้ล่มสลายไปเมื่อมีการปฏิรูประบบกฎหมายและระบบงานยุติธรรมตามแบบตะวันตก เมื่อ พ.ศ.๒๔๓๔ ทำให้บทบาทหน้าที่ของชุมชนในการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมเริ่มถูกลดทอนความสำคัญกลายเป็นเพียงผู้รับบริการ และหันมาให้ความสำคัญกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการทำหน้าที่ ให้บริการ แทน อย่างเต็ม

⁴ สำนักงานจังหวัดแพร่ กลุ่มงานยุทธศาสตร์ และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, แผนพัฒนาจังหวัดแพร่ พ.ศ.2561-2565 ฉบับทบทวน พ.ศ.2564 (เล่มที่ 1), http://phrae.go.th/file_strategic/61-65plan64-1.pdf, 20 มกราคม 2565, หน้า 94-96.

⁵ สำนักงานอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ.2561 – 2565) อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, 20 มกราคม 2565, http://phrae.go.th/file_strategic/B5/maeng64.pdf, หน้า 33.

รูปแบบ ส่งผลให้ชุมชนขาดพลังความเข้มแข็ง การจัดการกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้น ขณะเดียวกัน คดีความทั้งหลายทั้งปวงที่ทับถมเพิ่มพูนขึ้น ตามกระแสการพัฒนาประเทศ ก็ถูกดึงเข้าสู่สายพานของกระบวนการยุติธรรม กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมจึงได้เริ่มนำโครงการพลังยุติธรรมชุมชนแก้ปัญหาอาชญากรรมและกระทำผิด การเยียวยา การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ ช่วยลดความขัดแย้ง ลดการนำคดีไปสู่ศาล ลดภาระของหน่วยงานรัฐ ช่วยก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมแบบสันติวิธีได้ โดยการหันหน้ามาพูดคุยเจรจาต่อกัน เพื่อหาแนวทางในการยุติความขัดแย้ง อันนำไปสู่การพัฒนาสังคม ชุมชนโดยการร่วมมือกันทุกภาคส่วนทั้งในภาครัฐและประชาชน

การส่งเสริมระบบความยุติธรรมของชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นแนวทางหนึ่งของยุติธรรมชุมชน เพื่อนำไปสู่การจัดระบบของภารกิจงานที่ภาครัฐ หรือภาคประชาชนเข้าไปดำเนินการในชุมชน ประกอบด้วย การเสริมพลัง การป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันจากปัญหาอาชญากรรมและกระทำผิด การเยียวยา การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ ช่วยลดความขัดแย้ง ลดการนำคดีไปสู่ศาล ลดภาระของหน่วยงานรัฐ ช่วยก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมแบบสันติวิธีได้ โดยการหันหน้ามาพูดคุยเจรจาต่อกัน เพื่อหาแนวทางในการยุติความขัดแย้ง อันนำไปสู่การพัฒนาสังคม ชุมชนโดยการร่วมมือกันทุกภาคส่วนทั้งในภาครัฐและประชาชน

ดังนั้น จากประเด็นและความสำคัญดังกล่าว การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนจึงถือว่ามี ความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาพื้นที่ให้มีความสงบสุข อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติวิธี ส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี การศึกษาวิจัยเรื่องการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นการวิจัยเชิงพื้นที่ ที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยมีชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นฐานในการสร้างความร่วมมือ ดังนั้น ผู้วิจัยได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาเชิงพื้นที่ดังกล่าว จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาวิจัย โดยมีประเด็นในการศึกษาวิจัย คือ ศึกษาบทบาทระบบยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ส่งเสริมการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผลการวิจัยในครั้งนี้จะก่อให้เกิดแนวทางการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยมีประชาชนร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกันส่งเสริมระบบความยุติธรรมในชุมชนแบบสันติวิธี ปรับใช้ในวิถีชีวิต ให้เป็นสังคมที่มีแนวคดียุติธรรมชุมชนสืบต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1.2.2 เพื่อส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1.2.3 เพื่อนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมือง
แพร่ จังหวัดแพร่

1.3 ปัญหาการวิจัย

1.3.1 กระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็น
อย่างไร

1.3.2 การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่
จังหวัดแพร่เป็นอย่างไร

1.3.3 การนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมือง
แพร่ จังหวัดแพร่เป็นอย่างไร

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาในการศึกษา คือ

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมชุมชน
- 2) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความยุติธรรมชุมชน
- 3) แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- 4) แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกรณีศึกษาของการส่งเสริมระบบความ
ยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ประกอบด้วย 1 พื้นที่
ได้แก่ พื้นที่ตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1.4.3 ขอบเขตประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร และกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติ
วิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ดังนี้

1) พระสงฆ์	จำนวน	1	รูป

2) ผู้นำชุมชน	จำนวน	7	คน
3) เจ้าหน้าที่ของรัฐ	จำนวน	2	คน
4) ตัวแทนองค์กรอิสระ/ชมรมต่าง ๆ	จำนวน	2	คน
5) ประชาชนท้องถิ่น	จำนวน	1	คน
รวมทั้งหมด	จำนวน	13	รูป/คน

1.4.4 ขอบเขตระยะเวลาในการวิจัย

ระยะเวลาวิจัยจำนวน 9 เดือน เริ่มตั้งแต่ 18 มกราคม 2565 ถึง วันที่ 30 กันยายน 2565

1.5 นิยามศัพท์ในการวิจัย

5.1.1 กระบวนการยุติธรรมชุมชน หมายถึง สภาพภูมิหลังของตำบลกาญจนา กระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา ประกอบด้วย 1) เมื่อมีความขัดแย้งในชุมชน เช่น เด็กทะเลาะกัน ชกต่อยกัน ชุมชนมีวิธีการจัดการความขัดแย้งอย่างไร 2) ในชุมชนมีคณะกรรมการยุติธรรมเพื่อส่งเสริมความยุติธรรมในชุมชนหรือไม่อย่างไร 3) เมื่อมีบุคคลในชุมชนได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง ชุมชนมีวิธีการในการไกล่เกลี่ยอย่างไร 4) ชุมชนมีวิธีการจัดการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอย่างไร

5.1.2 การส่งเสริมความยุติธรรม หมายถึง การสนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่ตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ใช้ความยุติธรรมชุมชนในการดำรงชีพ และแก้ปัญหาความขัดแย้ง วิธีการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน เป็นการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับประโยชน์ โดยการนำหลักกฎหมาย และวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและความนุ่มนวลในชุมชนมาประยุกต์ใช้ ซึ่งก่อให้เกิดการผูกพันและสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนขึ้นเพื่อเป็นแนวร่วมการตัดสินใจ ความเป็นธรรมในชุมชน

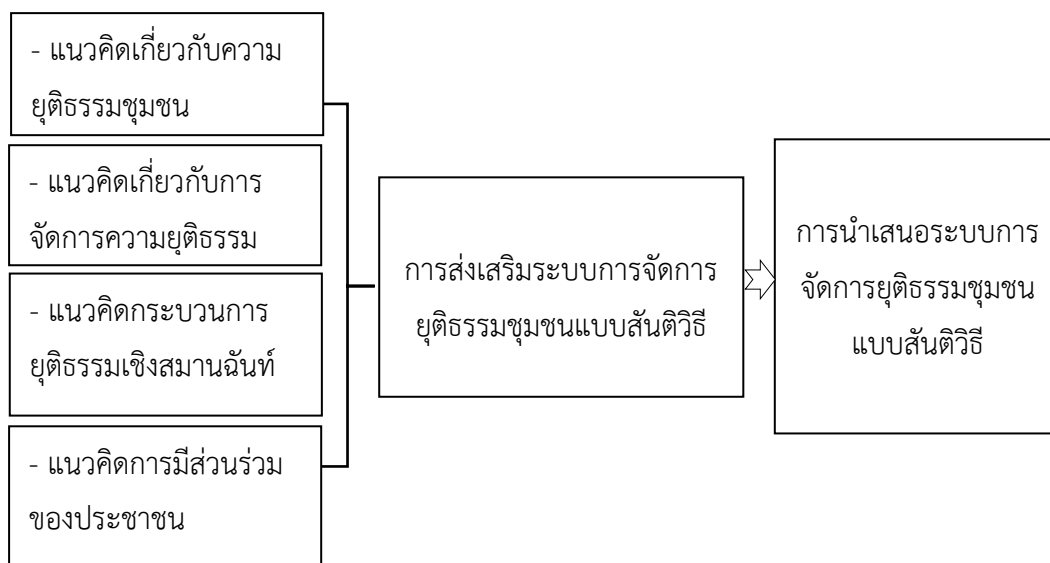
5.1.2 การนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชน หมายถึง วิธีการที่แสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานยุติธรรมชุมชนโดยการนำหลักกฎหมาย และวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และความนุ่มนวลในชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจร่วมกันเพื่อความเป็นธรรมในชุมชน

5.1.3 แบบสันติวิธี หมายถึง การแก้ปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐ ร่วมกันวางแผน ออกแบบ แก้ไข และรับผิดชอบ ในพื้นที่เขตตำบลกาญจนา ให้การดำเนินชีวิตของประชาชนอยู่อย่างสงบสุข

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ดังนี้

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

1.7.1 ได้ทราบกระบวนการระบบความยุติธรรมของชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1.7.2 ได้ส่งเสริมกระบวนการจัดการความยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1.7.3 ได้นำเสนอระบบการส่งเสริมความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

บทที่ 2

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่” คณะผู้วิจัยได้ศึกษาจากข้อมูลจากหนังสือ ตำรา เอกสาร บทความ วิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธี โดยกำหนดประเด็นในการศึกษาและทำการทบทวนเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมชุมชน
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความยุติธรรมชุมชน
- 2.3 แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- 2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับสันติวิธี
- 2.6 ข้อมูลบริบทชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมชุมชน

2.1.1 ความหมายยุติธรรมชุมชน

ยุติธรรมชุมชน เป็นแนวคิดเชิงกลยุทธ์ในการป้องกันอาชญากรรมของกระบวนการยุติธรรม ที่มีการทำงานร่วมกับชุมชนในทุกกระบวนการของกระบวนการยุติธรรม เพื่อเป้าหมายที่สำคัญ คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนที่ผ่านมา มีความพยายามในการทำกิจกรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน กระบวนการยุติธรรมในภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ และคุมประพฤติ เช่น การทำศาลประชาชน ตำรวจชุมชน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยประชาชน อาสาสมัครคุมประพฤติ อาสาสมัครป้องกันภัย ฝ่ายพลเรือน ความพยายามข้างต้น เป็นการทำกิจกรรมที่หวังให้มีการ ดำเนินงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน กิจกรรมเหล่านั้นเกิดขึ้นโดยการคิดจากปัญหาที่ ภาครัฐและอยากให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ สำหรับองค์ประกอบสำคัญของยุติธรรม ชุมชน¹ คือ

- 1) การสร้างยุติธรรมชุมชนต้องพัฒนามาจากบริบทและมุมมองของชุมชน จากวิถีชีวิตของ ชุมชน
- 2) การสร้างยุติธรรมชุมชนต้องแก้ปัญหา ไม่ใช่การปราบปรามเพื่อเอาชนะ
- 3) การสร้างยุติธรรมชุมชนต้องมีการกระจายอำนาจและการร่วมรับผิดชอบ
- 4) การสร้างยุติธรรมชุมชนต้องเน้นการพัฒนาทักษะชุมชนในการดูแล ป้องกัน ฝ้าระวัง และคุ้มครองกระทำผิด เหยื่อ หรือ คนในชุมชนโดยวิถีของชุมชนเอง
- 5) การสร้างยุติธรรมชุมชนต้องเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เน้นการทำงาน ร่วมกันตามระบอบประชาธิปไตย

การพัฒนายุติธรรมชุมชนที่ผ่านมาเกิดจากการมีปัญหาอาชญากรรมในชุมชน จึงมีความ พยายามที่จะลด ป้องกันอาชญากรรมและความเสียหายจากอาชญากรรมเป็นหลัก จึงมีการประยุกต์

หลักการทำงานชุมชนในมุมมองและผลลัพธ์ เพื่อการแก้ไขปัญหาโดยการอบรมคนในชุมชน ให้สามารถช่วยงานเจ้าหน้าที่ได้ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ภาครัฐต้องการ ต่อมามีการนำมุมมองการทำงาน ร่วมกัน เพื่อการป้องกันก่อนเกิดปัญหา โดยการนำหลักประชาธิปไตย การมีส่วนร่วม สิทธิและความ รับผิดชอบของทุกคนในสังคมหรือชุมชน ที่มีต่อตนเองและผู้อื่นโดยมีจุดเน้นที่ 1) หลักการพัฒนา บรรทัดฐานของสังคมหรือชุมชน ที่เป็นมาตรฐานการแสดงออกหรือพฤติกรรมกรอยู่ร่วมกันของคน ในชุมชน 2) หลักการสมานฉันท์ ที่สามารถเยียวยาทั้งผู้กระทำผิด และผู้เสียหาย เพื่อให้เกิดการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชน 3) หลักการสร้างความปลอดภัยในชุมชนให้กับสมาชิกของชุมชน ในการ

¹ ชนวนทอง อนุสุภาญาณ และคณะ, การพัฒนาพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชน, (โรงพิมพ์บริษัทพิมพ์ดี การพิมพ์ จำกัด, กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2548), หน้า 1-3.

ดำรงชีวิตประกอบอาชีพ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน พัฒนาการการสร้างยุติธรรมชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรมโดยใช้หลักการทำงานจากมุมมองชุมชน วิธีชีวิต ได้จุดประกายแนวคิดยุติธรรมชุมชน ในเชิงของ Egalitarian โดยใช้หลักประชาธิปไตยที่เน้นความเสมอภาค การนับรวมทุกคนให้มีส่วนร่วมให้มากที่สุด การสร้างผลประโยชน์ร่วม และการมีจิตสาธารณะทำเพื่อผู้อื่น แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ช่วยสร้างยุติธรรมชุมชนเพื่อการป้องกันปัญหาได้ และสามารถทำให้เกิดยุติธรรมชุมชนได้ในทุกพื้นที่ไม่ว่าพื้นที่นั้นจะเป็นพื้นที่เสี่ยงหรือไม่ก็ตาม

แนวคิดยุติธรรมชุมชน มีหลักการสำคัญคือ เน้นว่าอาชญากรรมเป็นปัญหาสังคมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมไม่ควรทำหน้าที่เฉพาะการลงโทษผู้กระทำผิด การยับยั้งป้องกันการแก้ไขฟื้นฟูเป็นรายบุคคลเท่านั้นควรขยายหน้าที่ความรับผิดชอบออกไปให้รวมถึงการป้องกันอาชญากรรม การประณอมข้อพิพาท และการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน โดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรเข้าหาชุมชน และพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนไปพร้อมกัน²

ยุติธรรมชุมชน (Community Justice) เป็นแนวคิดที่มองปัญหาอาชญากรรมว่าเป็นปัญหาที่เขาระงับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชน โดยยุติธรรมชุมชนให้ความสำคัญกับชุมชน ซึ่งหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจะต้องให้ความสำคัญกับการป้องกันปัญหาอาชญากรรมในชุมชน และยุติธรรมชุมชนมีลักษณะเป็นพลังเงียบที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของเหยื่ออาชญากรรม และผู้กระทำผิด ยุติธรรมชุมชนเป็นการบังคับโทษแบบไม่เป็นทางการ หรือไม่มีแบบแผนพิธีการกระทำกันในชุมชนเพื่อเฝ้าระวังและแก้ปัญหาอาชญากรรม การประณอมและระงับข้อพิพาทความขัดแย้ง คู่ครองสิทธิและเสรีภาพ แก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำผิด และรู้จักหน้าที่ของตนเอง วิธีการดำเนินงานยุติธรรมชุมชนนั้นต้องส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานร่วมกันของชุมชน โดยการเสริมพลังอำนาจให้กับชุมชน ได้เกิดการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับประโยชน์ ยุติธรรมชุมชนเป็นงานที่ต้องทำตลอดเวลาโดยใช้วัฒนธรรม วิธีชีวิต และความนุ่มนวลใช้กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดการผูกพันและสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนขึ้นเพื่อเป็นแนวร่วม³

² จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การคืน "อำนาจ" แก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548), หน้า 87.

³ กรองทอง วัฒนาภิรมย์, จุลสารเครือข่ายยุติธรรมชุมชน.โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก,ปีที่ 1 ฉบับที่ 2, กระทรวงยุติธรรม, (2549), : 2.

ยุติธรรมชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมของชุมชนโดยชุมชนร่วมกันเองหรือร่วมกับภาคีรัฐในลักษณะของหุ้นส่วน โดยการนำทุนทางสังคมที่ดีงามและศักยภาพของชุมชนมาใช้ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันและความปลอดภัยจากอาชญากรรม ความเป็นธรรม และความสงบสุขของชุมชน⁴

ยุติธรรมชุมชน หมายถึง กิจกรรมเกี่ยวกับความยุติธรรมและการป้องกันอาชญากรรมทั้งหลาย ที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกับชุมชนร่วมกันในกระบวนการยุติธรรมใด ๆ ทั้งนี้เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชน⁵

กล่าวโดยสรุป “ยุติธรรมชุมชน” เป็นยุทธศาสตร์เชิงปฏิบัติการในรูปของมาตรการหรือวิธีการหรือกระบวนการที่กระทำในชุมชนระดับรากหญ้า โดยมีชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการมีส่วนร่วมหรือเป็นหุ้นส่วน และมีภารกิจหลัก ๆ คือ การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมและความไร้ระเบียบของชุมชน (Crime Control and Crime Prevention) แก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการเชิงสมานฉันท์ Restorative Justice and Conflict Management) เยียวยาความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรม (Community and Victim Empowerment) และส่งคืนผู้กระทำผิดกลับสู่ชุมชน (Reintegration) ทั้งนี้ กิจกรรมที่ดำเนินการมีลักษณะเชิงรุกมากกว่าตั้งรับปัญหาที่ปลายทาง โดยมีเป้าหมายสำคัญในการสร้างพลังความเข้มแข็งให้ชุมชน รักษาความปลอดภัยอำนวยความสะดวกยุติธรรมระดับชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

2.1.2 องค์ประกอบของยุติธรรมชุมชน

องค์ประกอบของแนวคิดยุติธรรมชุมชนที่สำคัญ มี 5 ประการ ดังนี้

1. เน้นการดำเนินงานพื้นที่ในระแวกเดียวกัน
2. เน้นการดำเนินงานในลักษณะการแก้ปัญหา
3. เน้นการดำเนินงานแบบกระจายอำนาจและความรับผิดชอบ
4. เน้นการดำเนินงานที่คำนึงถึงความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตของประชาชน
5. เน้นการดำเนินงานโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม⁶

---

⁴ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, *ยุติธรรมชุมชน บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน*, (กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)), 2550.

⁵ วุฒิวงศ์ แก้วได้ปาน, *ความคาดหวังของประชาชนต่อศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลบางศรีเมือง วุฒิวงศ์ แก้วได้ปาน*, (กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทาลัยธรรมศาสตร์), 2551.

⁶ Karp, D. and Clear, T. (2000). “Community Justice: A Conceptual Framework,” in *Criminal Justice 2000*, vol. 2, pp. 323-368. Charles M. Friel, ed. Washington, DC: United States Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.

การทำงานร่วมกันรูปแบบใดมีองค์ประกอบครบถ้วนตามที่จะกล่าวต่อไปก็สามารถบอกได้ทันทีว่านั่นคือ “ยุทธธรรมชุมชน”⁷

1. ยุทธธรรมชุมชนเน้นปฏิบัติการในพื้นที่ ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ที่มีความหมายได้หลายแบบ เช่น ชุมชนตามเขตภูมิศาสตร์ ชุมชนของกลุ่มคนที่สนใจในเรื่องเดียวกันชุมชนเชิงสถาบัน ชุมชนเชิงปัญหา เป็นต้น แต่สำหรับยุทธธรรมชุมชนมีเป้าประสงค์เฉพาะเพื่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน ที่ต้องดำเนินงานโดยอาศัยข้อมูลอย่างพร้อมเพียง และเน้นการวัดผลที่ต้องเทียบเคียงกับข้อมูลพื้นฐาน (Benchmark) ดังนั้นจึงจำเป็นที่ยุทธธรรมชุมชนจะต้องยึดพื้นที่แต่ยุทธธรรมชุมชนไม่ปฏิเสธการสนับสนุนหรือความช่วยเหลือจากแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ที่อยู่นอกชุมชนขอบเขตพื้นที่ปฏิบัติการของยุทธธรรมชุมชน จึงสรุปได้ว่าอาจมีตั้งแต่พื้นที่ขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ เช่น การมุ่งจัดการกับอาคารที่อยู่อาศัยแบบคอนโดหลังใดหลังหนึ่งที่เกิดการแพร่ระบาดของยาเสพติดหรืออาชญากรรมเกิดขึ้นเป็นประจำ หรือ ในพื้นที่ชุมชนใดชุมชนหนึ่ง

2. ยุทธธรรมชุมชนเป็นกระบวนการแก้ปัญหา ยุทธธรรมชุมชนแตกต่างจากกระบวนการแก้ปัญหาอาชญากรรมของระบบยุทธธรรมทางอาญาแบบดั้งเดิมที่ใช้วิธีการลงโทษจำคุกเป็นหลัก และอาชญากรรมถูกมองว่าเป็นการแข่งขันระหว่างฝ่ายโจทก์ กับ ฝ่ายจำเลย แต่สำหรับยุทธธรรมชุมชนอาชญากรรมและความไร้ระเบียบทั้งหลายจะได้รับการแก้ไขด้วยรูปแบบการแก้ปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ กัน ทั้งการแก้ปัญหาภายหลังที่เกิดอาชญากรรมแล้วและการแก้ปัญหาก่อนที่จะเกิดอาชญากรรมการทำงานร่วมกันแบบเป็นหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชน สามารถที่จะจัดให้มีเวทีสาธารณะสำหรับชุมชน เช่นการประชุมชุมชน หรือประชุมคุ้มหมู่บ้าน เพื่อให้หน่วยงานในกระบวนการยุทธธรรมทางอาญาองค์กรชุมชนท้องถิ่นทั้งหลาย สมาชิกของชุมชนได้พบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็น ความวิตกกังวล และความห่วงใยที่ข้อมูลเหล่านั้นสามารถที่จะให้คำตอบได้ว่าทางออกควรทำอย่างไร ยุทธธรรมชุมชนวางจุดเน้นอยู่ที่ทั้งการแก้ปัญหาคความสงบเรียบร้อยที่ต้องกระทำเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชน และผลที่จะเกิดตามมาจากการแก้ปัญหานั้น ๆ กระบวนทัศน์การแก้ปัญหา (Problem Solving Paradigm) แตกต่างจากกระบวนทัศน์แบบปรปักษ์ (Conflict Paradigm) อยู่ตรงที่ กระบวนการแก้ปัญหาต้องพึ่งพาข้อมูล การพิจารณาข้อมูลอย่างรอบคอบ และ ความสนใจที่จะทำงานร่วมกันในการแก้ปัญหานั้น ๆ กระบวนทัศน์การแก้ปัญหาเชื่อว่าการที่ประชาชนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความห่วงใยร่วมกัน ภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีกติกาก่ที่เกิดจากการตกลงร่วมกันและพร้อมด้วยข้อมูลเช่นนี้ การแก้ปัญหาใด ๆ จะสามารถพบทางออกได้เสมอ ข้อมูลชุมชนจะนำมาใช้ในกระบวนการแก้ปัญหา 3 แนวทางประการแรก ข้อมูลทางภูมิศาสตร์จะใช้เพื่อจัดลำดับความเร่งด่วนที่

⁷ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, *ค้นเส้นทาง สร้างความรู้ ก้าวสู่ยุทธธรรมชุมชน : ถอดบทเรียนโครงการพลังเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนแก้ปัญหา ยาเสพติด กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม / โครงการพลังเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนแก้ปัญหา ยาเสพติด กรมคุมประพฤติ, (กรุงเทพฯ : กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม), 2549.*

จะต้องเข้าจัดการโดยยุทธธรรมชุมชนพื้นที่ที่อาชญากรรมระบาดรุนแรง (Hot Spots) ย่อมมีความจำเป็นที่ระบบยุทธธรรมทางอาญาจะต้องเข้าไปจัดการก่อน แต่ไม่ใช่เพราะอาชญากรรมที่รุนแรงเท่านั้น หากแต่เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่ต้องให้ความสำคัญมากกว่า ประการที่สอง ความต้องการและความวิตกกังวลของชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในกระบวนการแก้ปัญหา สมาชิกของชุมชนสามารถให้ข้อมูลแก่ผู้ปฏิบัติงานในระบบยุทธธรรมทางอาญาได้ดีที่สุดเพราะพวกเขาสัมผัสและใกล้ชิดกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาคุณภาพชีวิตของชุมชน ประการที่สาม ข้อมูลนั้นจะนำมาตั้งเป้าหมายที่สามารถจะวัดได้ถึงความก้าวหน้าของยุทธธรรมชุมชนที่ดำเนินการในพื้นที่นั้น ๆ โดยเทียบเคียงกับฐานข้อมูลเดิม

3. ยุทธธรรมชุมชนยึดหลักการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบ การบริหารจัดการของระบบยุทธธรรมทางอาญาแบบดั้งเดิมเป็นการบริหารในทางตั้งระบบยุทธธรรมทางอาญาจะแบ่งออกเป็นชั้น ๆ ผู้ปฏิบัติในองค์กรในแต่ละชั้นจะรายงานขึ้นไปยังผู้บังคับบัญชาที่อยู่ใกล้ชิดขึ้นไปจนถึงระดับสูงสุด กระบวนทัศน์ยุทธธรรมชุมชนเปลี่ยนรูปแบบการทำงานเช่นนั้นให้เป็นแนวระนาบทั้งหมดมีส่วนร่วมที่เป็นทางตั้งไม่มากนัก เหตุผลสืบเนื่องมาจากกระบวนทัศน์ยุทธธรรมชุมชนต้องพึ่งพาการทำงานร่วมกับแบบเป็นหุ้นส่วนกับทุกภาคส่วนรวมทั้งชุมชนที่องค์กรผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหลายต่างต้องแต่งตั้งตัวแทนขององค์กรมาทำงานร่วมกันรวมทั้งองค์กรชุมชนท้องถิ่นทั้งหลายด้วย เมื่อตัวแทนมาอยู่รวมกันที่โต๊ะประชุมจึงต้องมีผู้ใดผู้หนึ่งที่เป็นตัวแทนจากองค์กรใดองค์กรหนึ่งจะได้รับการคัดเลือกจากที่ประชุมให้ทำหน้าที่บริหารหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนที่เกิดขึ้น สมาชิกอื่น ๆ ก็จะทำหน้าที่เป็นสมาชิก หุ้นส่วนใด ๆ จะไม่ประสบผลสำเร็จเลยหากสมาชิกแต่ละคนเพียงแต่รับปากในที่ประชุมแต่ครั้งกลับไปรายงานต้นสังกัดแล้วต้นสังกัดไม่ยอมรับรู้ในสิ่งที่ตัวแทนไปรับข้อผูกพันมา ดังนั้นหลักการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบจึงเป็นหัวใจต่อความสำเร็จของยุทธธรรมชุมชนตัวอย่างเช่น ในกระบวนทัศน์ตำรวจชุมชน ตำรวจจะได้รับมอบอำนาจเต็มในการตัดสินใจที่กระทำการใด ๆ เพื่อแก้ปัญหาในระดับชุมชนเมื่อเข้าทำงานร่วมกันแบบเป็นหุ้นส่วนในยุทธธรรมชุมชนทุกรูปแบบ โดยไม่ต้องรายงานก่อนแล้วจึงค่อยตัดสินใจซึ่งช้าเกินไปในการแก้ปัญหาที่เห็นอยู่เฉพาะหน้าในชุมชน หลักการกระจายอำนาจเป็นหลักประกันว่าองค์กรที่เข้ามาเป็นหุ้นส่วนจะต้องผูกพันตนตามที่คุณแทนของตนได้เห็นชอบด้วยตามมติของที่ประชุมหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชน การผูกพัน (Commitment) มีทั้งผูกพันที่จะใช้ทรัพยากรร่วมกันไม่ว่าจะเป็นบุคลากร ความเชี่ยวชาญ การเงิน ประสิทธิภาพ รวมทั้งบริการต่าง ๆ ที่องค์กรนั้น ๆ ให้บริการแก่ชุมชนอยู่แล้ว องค์กรที่เป็นสมาชิกของหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนจะนำทรัพยากรและบริการที่ตนดำเนินการอยู่ หรือที่ตนมีเข้ามาร่วมทุนในหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนด้วย ซึ่งทรัพยากรที่แต่ละองค์กรนำเข้ามาจึงไม่จำเป็นที่จะต้องเหมือน ๆ กัน เช่น สาธารณสุขอาจนำบริการตรวจสุขภาพให้กับชุมชนเข้ามา เป็นต้น

4. ยุทธธรรมชุมชนให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของชุมชนเป็นลำดับแรก ระบบยุทธธรรมชุมชนทางอาญาแบบดั้งเดิมผูกพันตนอยู่กับผู้กระทำผิดที่ถูกกล่าวหาเป็นหลัก และในไม่นานมานี้ก็ได้

เริ่มให้ความสำคัญกับเหยื่ออาชญากรรมแล้ว กระบวนการต่าง ๆ และผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานของระบบยุติธรรมทางอาญาแบบดั้งเดิมถือเอาที่ผลผลิตที่เกิดจากการอำนวยความสะดวกยุติธรรม กระบวนทัศน์ยุติธรรมชุมชนเข้าใจในเป้าหมายของระบบยุติธรรมทางอาญาที่มุ่งให้ความสำคัญกับผู้กระทำผิดเป็นลำดับแรก แต่เห็นว่าเป้าหมายดังกล่าวยังอยู่ภายใต้เป้าหมายหลักคือ เพื่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน ตัวอย่างเช่น ยุติธรรมชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ที่ริเริ่มโดยพนักงานอัยการเกิดจากความต้องการอย่างแท้จริงของประชาชนที่อาศัยอยู่ในใจกลางเมืองเพื่อให้ระบบยุติธรรมทางอาญาเข้าไปให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งผลที่เกิดขึ้นได้ผลดีเสียยิ่งกว่าการรอคอยที่จะฟ้องคดีอาชญากรรมที่ร้ายแรงเป็นรายคดีภายหลังที่ความผิดเกิดแล้ว เพราะผู้กระทำผิดก็ถูกตัดสินและลงโทษไปแล้ว และแม้ว่าเหยื่ออาชญากรรมในความผิดสำคัญ ๆ ก็รู้สึกพอใจในคำพิพากษาแล้วก็ตาม ก็ไม่สามารถที่จะกล่าวอ้างได้ว่าการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเช่นนั้นมีความหมายสูงสุดในตัวของมันเองแล้ว ภายใต้กระบวนทัศน์ยุติธรรมชุมชนไม่ได้มุ่งเพียงเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่จะทำให้เกิดอาชญากรรมและการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งที่จะสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชนในการปกป้องคุ้มครองตนเองให้ได้ด้วยและยังเห็นถึงความสำคัญในศักยภาพของชุมชนในการจัดสวัสดิการเพื่อสมาชิกของชุมชนโดยชุมชนซึ่งเราเรียกว่า collective efficacy กระบวนทัศน์ยุติธรรมชุมชนจึงไม่ทอดทิ้งประสบการณ์ของสมาชิกเหล่านั้น เข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดผลโดยรวมต่อชุมชนของพวกเขาเอง สภาพของชุมชนอย่างน้อยสองประการที่เป็นความท้าทายที่สำคัญต่อระบบยุติธรรมทางอาญาความท้าทายประการแรก ชุมชนทั้งหลายต่างประกอบด้วยผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลาย และองค์กรต่าง ๆ ในหลายระดับที่ต่างมีผลประโยชน์แข่งขันกัน สถานการณ์เช่นนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับกระบวนการทำงานของระบบยุติธรรมทางอาญาแบบดั้งเดิมที่จะสามารถประสานความแตกต่างดังกล่าวเพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ผลของอาชญากรรมส่งผลกระทบต่อชุมชน ก็ยังทำให้ระบบยุติธรรมทางอาญาหลงทางไม่ยอมที่จะอดทนกับการกระนั้น ๆ จึงอาจทำให้การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดคนนั้นมีสภาพเยี่ยงศัตรูความสำคัญจึงอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไรจึงจะทำให้เป้าหมายเพื่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนได้รับความสำคัญเป็นลำดับแรกของระบบยุติธรรมทางอาญา โดยจะต้องไม่ทอดทิ้งสมาชิกคนใดคนหนึ่งไว้นอกชุมชนหรือนอกระบบยุติธรรม ประเด็นข้อนี้เป็นความท้าทายที่มีความหมายอย่างลึกซึ้งต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ต้องการจะทำงานแบบยุติธรรมชุมชน ความท้าทายประการที่สอง ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนใด ๆ อย่างผิดปกติซึ่งหมายความว่าชุมชนนั้น ๆ ถูกทำลายจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงทำให้ชุมชนมีความสามารถลดน้อยลงและไม่สามารถระดมทรัพยากรของชุมชนเพื่อจัดการกับปัญหานั้น ๆ ได้ด้วยชุมชนเอง ยุติธรรมชุมชนหากต้องการจะให้ป็นมาตรการที่มีความหมายต่อการจัดการกับอาชญากรรมจะต้องทำให้ชุมชนเกิดความแข็งแกร่งพอที่จะแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้ด้วยชุมชนเองนั่นเป็นความท้าทายที่สำคัญไม่แพ้ความท้าทายประการแรก

5. ยุติธรรมชุมชนเปิดช่องทางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ของระบบยุติธรรมทางอาญา การริเริ่มยุติธรรมชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่ดำเนินการอยู่แล้วต่างเปิดช่องทางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในบทบาทต่าง ๆ อย่างหลากหลาย แต่บทบาทที่เปิดให้ นั้นเป็นบทบาทที่ต้องอาศัยความสามารถอย่างใดอย่างหนึ่งที่ประชาชนมีอยู่แล้ว เช่นความสามารถที่จะบอกเล่าถึงปัญหาของชุมชน หรืออย่างน้อยที่สุดการเข้าร่วมประชุมในที่ประชุมของชุมชนที่ปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนก็ยังถือว่าเป็นความสามารถในระดับที่ยอมรับได้ เป็นต้น สมาชิกของชุมชนอาจเข้าร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ของระบบยุติธรรมทางอาญาในหลายรูปแบบ เช่น การอาสาสมัครเข้ามาทำงานแบบไม่เป็นทางการในโครงการเฉพาะโครงการใดโครงการหนึ่ง เข้ามาให้ความช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมในโครงการสงเคราะห์เหยื่ออาชญากรรม อาสาเข้ามาทำงานในโครงการเตรียมการคืนสู่ชุมชนสำหรับผู้กระทำผิดที่กำลังจะออกมาจากเรือนจำ และอาสาเข้าร่วมในกิจกรรมรณรงค์ป้องกันอาชญากรรมเป็นต้น หรืออาสาสมัครเพื่อให้ได้รับคัดเลือกเข้ามาทำงานในระบบยุติธรรมทางอาญาแบบทางการ เช่น เป็นกรรมการด้านยุติธรรมทางอาญาทั้งหลายตัวอย่างเช่น คณะกรรมการในสภายุติธรรมชุมชนแห่งออสเตรเลีย เพื่อเข้ามาใช้ประสบการณ์ที่ตนมีให้เกิดประโยชน์ต่อการทำงานของคณะกรรมการชุมชนชุดนั้น ๆ การหันมาให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ของระบบยุติธรรมทางอาญาแบบดั้งเดิมเกิดจากเหตุผลสองประการประการแรกการควบคุมสังคมแบบทางการโดยตำรวจและโดยศาล ไม่สามารถควบคุมอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากมีทรัพยากรจำกัด จึงทำให้การควบคุมมีสภาพเสมือนแผ่นฟิล์มที่เบาบางในท่ามกลางสถาบันและวัฒนธรรมประเพณีในชุมชนที่เป็นบ่อเกิดของระเบียบของชุมชนนั้น ๆ การคุ้มครองที่เบาบางโดยตำรวจและศาลจึงถูกบดบังด้วยความสามารถของครอบครัว โรงเรียนศาสนาองค์กรภาคเอกชน และองค์กรอื่น ๆ ที่อาสาทำงานเพื่อการคืนผู้กระทำผิดกลับสู่ชุมชนอย่างพลเมืองดีและการคุ้มครองสังคมจากอาชญากรรม ประการที่สองเกิดจากการยอมรับในหลักการพื้นฐานที่ว่าสมาชิกของชุมชนก็คือประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่ทำงานอย่างแข็งขันเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมยิ่งกว่าการมุ่งเพื่อประโยชน์ส่วนตน ความล้มเหลวของเราในอดีตที่ผ่านมาเกิดจากข้อสมมุติฐานที่ผิดพลาดที่ว่า ปัญหาความปลอดภัยสาธารณะเป็นปัญหาของภาครัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่านั้นหาใช่ปัญหาของชุมชนไม่

สำหรับเหตุผลหนึ่งที่ควรนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ คือ 1) เพื่อบรรเทาความแออัดของเรือนจำ 2) กระแสโลกเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง โดยรัฐควรลดบทบาท ของตนเองลง และเพิ่มบทบาทของชุมชน ทั้งนี้เพราะชุมชนเติบโต ขึ้น ประชาชนเริ่มมีความรู้และสามารถสื่อสารกันได้เร็วขึ้น ทำให้ โลกหรือรัฐเล็กลง 3) ทำให้เกิดการคุ้มครองสิทธิผู้กระทำผิดมากขึ้น เนื่องจาก ที่ผ่านมามีมีเรื่องหรือมีปัญหาเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้มีการ ใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักในทางที่เป็นเครื่องมือ หรือใช้ในทางที่ผิด 4) กระบวนการยุติธรรมทางเลือกสามารถจะปรับเปลี่ยน ทิศนะจากการแก้แค้นทดแทนของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ไปสู่ทิศนะใหม่ คือ เป็นทิศนะที่สมานฉันท์ โดย

ให้ชุมชน หรือ คนสามฝ่าย ได้แก่ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และตัวชุมชน เข้ามามี ส่วนเกี่ยวข้อง เพราะตัวชุมชนจะอยู่ใกล้ชิดกับปัญหาอาชญากรรมที่สุด เวลาอาชญากรรมเกิดก็เกิดในชุมชน เขาจึงควรต้องแก้ไข กันเอง 5) ให้เกิดการหันมาทบทวนนิยามของอาชญากรรมบางอย่าง การกระทำบางอย่างที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอาชญากรรม อาจไม่ถูกต้องหรือรุนแรงเกินไป ส่วนข้อดีของยุติธรรมชุมชน ซึ่งถือเป็นยุติธรรมทางเลือกที่ช่วยไม่ทำให้ชาวบ้านต้องเสียเวลาไปแจ้งความดำเนินคดี แต่ยุติธรรมทางเลือกจะใช้วิธีการพูดคุยกัน เจรจากันโดยมีการ ไกล่เกลี่ย ทั้งนี้ ต้องมีการทำความเข้าใจกับกลุ่มแกนนำในชุมชนก่อนว่าเขาสามารถเปิดพื้นที่ยุติธรรมได้ทุกพื้นที่ ยุติธรรมชุมชนจะทำให้คนเกิดความสุขที่จะได้ใช้กระบวนการนี้มาแก้ไขปัญหา และนอกจากนี้ ยุติธรรมชุมชนยังมีส่วนช่วยเฝ้าระวังอาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้นในพื้นที่

ลักษณะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของยุติธรรมชุมชนจากประสบการณ์ในการทำงานกับชุมชนในสังคมไทยน่าจะมีหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เป็นการดำเนินการในระดับชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน
2. เป็นการดำเนินโดยชุมชนเอง หรือโดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับชุมชนในรูปแบบ “หุ้นส่วน”
3. กรอบการดำเนินกิจกรรมมีรูปแบบที่ยืดหยุ่นหลากหลาย โดยจะมีลักษณะเป็นการระดมทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชนมาใช้ในการสร้างความปลอดภัยจากอาชญากรรม ความเป็นธรรมความยุติธรรม และความสงบสุขในสังคม โดยไม่ยึดติดอยู่กับกรอบของกฎหมายและกฎระเบียบแห่งรัฐเท่านั้น โดยอาจเป็นการดำเนินการเชิงรุกเพื่อป้องกันปัญหา หรือดำเนินการร่วมกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก หรือดำเนินการเป็นเอกเทศโดยชุมชนเองก็ได้⁸

2.1.3 หลักการสำคัญของยุติธรรมชุมชน

หลักการสำคัญเปรียบได้กับหลักปรัชญา การริเริ่มใด ๆ เกี่ยวกับยุติธรรมต่างอาศัยหลักการหรือหลักปรัชญาดังที่จะกล่าวต่อไปนี้ หลักการหรือหลักปรัชญายุติธรรมชุมชนประกอบด้วย 7 หลักซึ่งสามารถจัดกลุ่มได้ 2 กลุ่ม คือ หลักปรัชญาที่เกี่ยวกับ “หลักการประชาธิปไตย” กับหลักปรัชญาเกี่ยวกับ “หลักความเสมอภาคและความเท่าเทียม” ⁹

⁸ กิตติพงษ์ กิตยารัก และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, ยุติธรรมชุมชน บทบาทการอำนวยความสะดวกความยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน, (กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)), 2550.

⁹ ศิริวรรณ กมลสุขสถิต, ความรู้และเจตคติที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชนของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์, (นครสวรรค์: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2552), หน้า 9-10.

1. หลักประชาธิปไตยประกอบด้วยหลักปรัชญาย่อย ๆ 3 หลัก ได้แก่ หลักการตอกย้ำปทัสถานทางพฤติกรรมของชุมชน หลักการชดใช้ทดแทน และหลักที่คุ้มครองความปลอดภัยสาธารณะ

2. หลักความเสมอภาคประกอบด้วยหลักปรัชญาย่อย ๆ 4 หลัก ได้แก่ หลักความเท่าเทียม หลักการทอดสายสัมพันธ์ หลักการทำงานร่วมกันแบบหุ้นส่วน และหลักความเป็นผู้นำจิตสาธารณะ หลักการสำคัญของยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย หลักประชาธิปไตยประกอบด้วยหลักปรัชญาย่อย ๆ ได้แก่ หลักการยึดบรรทัดฐานของชุมชน หลักการใช้ทดแทนและหลักคุ้มครองความปลอดภัยสาธารณะ และหลักความเสมอภาคประกอบด้วยหลักปรัชญาย่อย ๆ ได้แก่ หลักความเสมอภาคเท่าเทียม หลักการดูแลหรือถักทอสายสัมพันธ์ หลักการทำงานร่วมกันแบบหุ้นส่วนหรือการมีส่วนร่วมของชุมชน หลักความเป็นผู้นำแบบจิตสาธารณะ และหลักการพึ่งพาอาศัยและกัน

2.1.4 ภารกิจและเป้าหมายของยุติธรรมชุมชน

ภารกิจหลัก ที่ชุมชนสามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่กันได้มี 4 ประการ¹⁰ คือ

1. การป้องกันควบคุมอาชญากรรมและการกระทำผิด หมายถึง การกระทำเชิงรุกใด ๆ อันเป็นการยับยั้งหรือชะลอเวลาหรือสถานการณ์มิให้นำไปสู่การเกิดอาชญากรรมและการกระทำผิด ด้วยการควบคุม จัดระเบียบชุมชน เล็งเห็นผลและทำการกระทำผิดรวมทั้งกลุ่มเสี่ยงในการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในชุมชน

2. การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนยุติลงหรือบรรเทาความรุนแรงลงด้วยการประสานงาน ดำเนินการเอง หรือส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของคนในชุมชนตามรูปแบบวิธีการเชิงสมานฉันท์หรือวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ ได้แก่ กระบวนการหรือวิธีการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่าง (1) บุคคลด้วยกัน (2) บุคคลกับระเบียบกฎหมายของชุมชน (3) ระหว่างบุคคลกับกฎระเบียบภาครัฐ (4) ชุติธรรมของชุมชนกับระเบียบกฎหมายของรัฐโดยใช้รูปแบบต่าง ๆ ในการจัดการความขัดแย้ง ได้แก่ การไกล่เกลี่ย การประชุมฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพ การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน และวิธีการเชิงจารีตหรือวิธีการของท้องถิ่นรูปแบบต่าง ๆ

3. การเยียวยาและเสริมพลัง หมายถึง การลดและเยียวยาความเสียหายหรือความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรมหรือการกระทำผิด และเสริมพลังเหยื่ออาชญากรรมด้วยการจัดบริการที่จำเป็น

---

¹⁰ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, ยุติธรรมชุมชน: ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมภาคประชาชน. ในยุติธรรมชุมชน บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรม โดยชุมชนเพื่อชุมชน. บรรณาธิการ โดยกิตติพงษ์ กิตยารัตน์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, (กรุงเทพฯ :โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550.

เพื่อสนับสนุนให้กำลังใจกิจกรรมเกี่ยวกับการเยียวยาและเสริมพลัง ได้แก่ การติดตามการปฏิบัติตามสัญญาข้อตกลงที่เกิดการใช้วิธีการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์

4. การรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมปรับปรุงแก้ไขนิสัยความประพฤติและจิตใจของผู้กระทำผิดกลุ่มที่ได้รับโอกาสหนีออกจากกระบวนการยุติธรรมหลักมาใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยเฉพาะใช้วิธีการคุมความประพฤติทั้งที่เป็น เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้ได้รับการพักการลงโทษ กิจกรรมเกี่ยวกับการคืนคนดีกลับสู่ชุมชน ได้แก่ กิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟูด้านพฤติกรรมและด้านจิตใจของผู้กระทำผิดที่ถูกคุมความประพฤติให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดรวมทั้งการทำงานบริการสังคมรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การทำงานบริการสังคมแทนการกักขัง แทนค่าปรับ การทำงานบริการสังคมตามคำสั่งศาล การทำงานบริการสังคม เพื่อชดเชยความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม และการทำงานบริการสังคมตามความสมัครใจตลอดจนกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อเชื่อมโยงรับผู้ทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน

สรุปได้ว่า ภารกิจหรือเป้าหมายของยุติธรรมชุมชน เพื่อนำไปสู่การจ้ดระบบของภารกิจงานที่ภาครัฐ หรือภาคประชาชนเข้าไปดำเนินการในชุมชน ประกอบด้วย การเสริมพลัง การป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันจากปัญหาอาชญากรรมและกระทำผิด การเยียวยา การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ การรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน

2.1.5 ประโยชน์ของยุติธรรมชุมชน

การนำหลักยุติธรรมชุมชนมาเสริมกระบวนการยุติธรรม จะก่อให้เกิดประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมหลายประการ¹¹ เช่น

1. เป็นการนำเอาทุนทางสังคมที่ดีงามและศักยภาพของชุมชนซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับปัญหาความขัดแย้งหรือการกระทำผิดมากที่สุดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา
2. ทำให้ประชาชนได้เข้าถึงความยุติธรรมได้ดีขึ้นกว่าเดิม
3. สามารถเสริมประสิทธิภาพและลดภาระของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้เป็นอย่างดี
4. เป็นการสร้าง “สำนึกความเป็นชุมชน” ซึ่งเป็นสิ่งที่เคยมีอยู่แต่ปัจจุบันขาดหายไปให้เกิดขึ้น
5. เป็นการรักษาขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่

¹¹ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, *ยุติธรรมชุมชน บทบาทการอำนวยความยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน*, (กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550.

ยุติธรรมชุมชนทำงานภายใต้หลักปรัชญา 7 ข้อ โดยแต่ละข้อจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมากมาย¹² ดังนี้

1. เป็นการรักษาปทัสถานทางพฤติกรรมของชุมชน
2. เทียบอาชญากรรมและชุมชนได้รับการชดใช้ทดแทน ผู้กระทำผิดได้รับการแก้ไขฟื้นฟู
3. คุ้มครองความปลอดภัยสาธารณะ
4. ลดความรู้สึกไม่เท่าเทียมกันในชุมชน
5. ถักทอสมาชิกทุกคนเข้ากับสายสัมพันธ์ของชุมชนโดยไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง
6. ประโยชน์จากการพึ่งพาซึ่งกันและกัน
7. เป็นกระบวนการสร้างผู้นำจิตสาธารณะ

2.1.6 ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของยุติธรรมชุมชนในสังคมไทย

กระบวนการยุติธรรมชุมชนเกิดขึ้นได้เสมอถ้ามี องค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ¹³ ดังนี้

1. มีพลเมืองที่เข้มแข็ง คือเป็นคนที่กระตือรือร้น และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะเสมอ มองว่าเรื่องของสังคมหรือส่วนรวมเป็นเรื่องที่ตนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ไม่คิดว่าภารกิจใด ๆ ก็ตามต้องเป็นหน้าที่ของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว ดังนั้น คนเหล่านี้ไม่เคยยอมมือเท้า และเรียกร้องให้รัฐทำโน่นทำนี่ แต่จะเรียกร้องสิทธิที่จะทำโน่นทำนี่เพื่อส่วนรวม

2. มีรัฐที่เชื่อมั่นในศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน/ภาคประชาสังคม/และประชาชน การที่รัฐเชื่อเช่นนั้น ทำให้รัฐพร้อมที่เสริมสร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็ง และพร้อมที่จะลดทอนอำนาจของรัฐลงจากการเป็นเจ้าของอำนาจมาเป็นผู้อำนวยการ ผู้อำนวยการความสะดวกหรือผู้ให้บริการ

ดังนั้น ปัจจัยหรือเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมสามารถดำเนินการได้โดยสำเร็จนั้น ประกอบด้วย ภาครัฐ และภาคประชาชน โดยภาครัฐจะต้อง กำหนดนโยบายอาญาเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภาให้ชัดเจน ให้ความสำคัญกับแผนแม่บทกระบวนการยุติธรรมแห่งชาติ เช่นเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และกำหนดในแผนแม่บทให้ชัดเจนเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชน สามารถใช้กฎหมายให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในงานยุติธรรมชุมชนได้ในทุกระดับ กรอบและสาระสำคัญของยุติธรรมชุมชนต้องชัดเจนและเหมาะสมกับชุมชนและภูมิสังคมส่วนในภาคประชาชนนั้น ประชาชนต้องมีความกระตือรือร้น และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะเสมอ มองว่าเรื่องของสังคมหรือส่วนรวมเป็นเรื่องที่ตนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบ มีจิตสำนึก

¹² สมชาติ เอี่ยมอนุพงศ์, ยุติธรรมชุมชนคืออะไร ในยุติธรรมชุมชน บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรม โดยชุมชนเพื่อชุมชน. บรรณาธิการโดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, (กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)), 2550.

¹³ อังคณา บุญสิทธิ์, กระบวนการยุติธรรมชุมชน. รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง กระบวนทัศน์ใหม่ : ยุติธรรมชุมชน วันที่ 16 พฤษภาคม 2546 ณ โรงแรมรอยัลซิติ้, (กรมคุมประพฤติร่วมกับสำนักงานกิจกรรมยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม), 2546.

ชุมชนด้านความยุติธรรม องค์กรจัดการงานยุติธรรมชุมชน การสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชน และทุนทางสังคม

2.1.7 ทฤษฎีเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชน

ทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นทฤษฎีพื้นฐานที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า “การที่ชุมชนร่วมกันมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมและแสดงความพยายามฟื้นฟูสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเพื่อนบ้านของตนนั้นจะช่วยลดอาชญากรรมและความรู้สึกหวาดกลัวอาชญากรรมได้โดยตรง รวมทั้งเพิ่มปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการควบคุมสังคมทางอ้อมได้” ดังนั้นหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในการเสริมพลังชุมชน จึงควรทำงานกับกลุ่มผู้พักอาศัยและชุมชนในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม โดยควรมีการกำหนดเป้าหมายเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์กับชุมชนและเพื่อเพิ่มความพึงพอใจของสาธารณชนต่อการทำงานของหน่วยงาน เพราะในทางปฏิบัติ หากผู้ปฏิบัติไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทชุมชนแล้วจะเป็นการยากที่จะสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนขึ้นมา เพราะประชาชนทั่วไปมักจะมีโอกาสน้อยมากที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนหรือดำเนินการ ซึ่งตำรวจชุมชนและอัยการส่วนใหญ่มักจะใช้ชุมชนเพียง “เป็นหูเป็นตา” เป็นสัญลักษณ์ของผู้ให้สนับสนุนหรือเพื่อหาเงินทุนมาสนับสนุนเท่านั้น

ทฤษฎีให้ความสำคัญกับสภาพทางภูมิศาสตร์ เป็นทฤษฎีที่สนับสนุนแนวคิดยุติธรรมชุมชนที่แยกออกมาเป็นเอกเทศ ทฤษฎีให้ความสำคัญกับสภาพทางภูมิศาสตร์ตั้งอยู่บนฐานแนวคิดเกี่ยวกับสถานที่ตั้ง โดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรจะเข้ามาช่วยบริหารจัดการหรือมีหน้าที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นด้วย เช่น หน่วยงานแก้ไขฟื้นฟูในชุมชนซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการบังคับโทษที่เกิดขึ้นในชุมชนแทนที่จะใช้คุกหรือตาราง หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องควรเปิดสำนักงานสาขาในลักษณะสำนักงานเพื่อนบ้าน เพื่อให้การช่วยเหลือด้านยุติธรรมชุมชนแก่ชาวชุมชนโดยจัดชั่วโมงการทำงานและการให้บริการให้มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ และบริหารจัดการข้อมูลสำคัญ ๆ ต่าง ๆ ให้กับชาวชุมชน เป็นต้น เท่านั้น¹⁴

สรุปได้ว่าแนวคิดของยุติธรรมชุมชนเป็นแนวคิดใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งเป็นกิจกรรมด้านการป้องกันและควบคุมปัญหาอาชญากรรมในชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน รัฐมีหน้าที่เป็นหุ้นส่วน มีเป้าหมายหลัก คือ การเสริมสร้างชุมชนเป็นตัวแกนหลักโดยการทำงานร่วมกับภาครัฐอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งการที่จะทำให้เกิดกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยงานนั้น จำเป็นทั้งหน่วยงานและประชาชนในชุมชนต้องปรับกระบวนการความคิด ให้สอดคล้องกับแนวทางใหม่ในแนวทาง

¹⁴ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, "การเปิดพื้นที่ "ยุติธรรมชุมชนเชิงสมานฉันท์" ในสังคมไทย." ใน สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, การประชุมวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 5 เรื่องการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก, (สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, นนทบุรี : ศูนย์การประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี), 2550.

ยุติธรรมชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกระบวนการยุติธรรมร่วมกับรัฐส่งเสริมการทำงานเชิงรุกโดยการเข้าไปป้องกันความขัดแย้งและอาชญากรรม โดยมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความยุติธรรมชุมชน

กระบวนการยุติธรรมชุมชน

ประชาชน หมายถึง หน่วยสมาชิกที่อยู่ในชุมชนสังคม ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนทางสังคมที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงกัน อยู่ในละแวกเดียวกันและเป็นที่รับรู้ร่วมกันว่าตนเองอาศัยอยู่ในกลุ่มคนนั้น ๆ ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีศักยภาพต่อการชักนำความคิด ความเห็นของชุมชน ไปสู่การตัดสินใจ แก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยประธานชุมชน และกรรมการชุมชน ยุติธรรมชุมชน หมายถึง กระบวนทัศน์ในการอำนวยความยุติธรรมภายใต้กรอบความเป็นธรรมทางสังคม (Social justice) เน้นการป้องกันปัญหาอาชญากรรมร่วมกันโดยประชาชนใน ชุมชนนั้น

เครือข่ายยุติธรรมชุมชน หมายถึง ประชาชน กลุ่มคน หรือองค์กรที่สมัครใจเข้ามาประสานความร่วมมือกับกระทรวงยุติธรรมในการป้องกัน แก้ไข และเฝ้าระวังปัญหาอาชญากรรมในชุมชนและได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกเครือข่ายโดยกรมคุมประพฤติ

2.2.1 ยุติธรรมชุมชน

ยุติธรรมชุมชน เป็นแนวคิดใหม่ในการสร้างความยุติธรรมในสังคมไทย ด้วยการใช้พลังชุมชนสร้างความเป็นธรรมให้กับท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้ประชาชนและชุมชนเป็นเจ้าของกระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดเดิมที่กระบวนการยุติธรรมเป็นของรัฐ และจัดการโดยรัฐเท่านั้น¹⁵

ยุติธรรมชุมชน (Community Justice) หมายถึง การกระทำระดับรากฐานที่ประชาชน องค์กรชุมชน และระบบยุติธรรมจะสามารถใช้ควบคุมอาชญากรรม และความไร้ระเบียบของสังคมได้¹⁶

¹⁵ คณะทำงานโครงการนำร่องพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน, กระบวนการฝึกอบรมหลักสูตรการทำงานเป็นทีม และหลักสูตรการสร้างความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ, (กรุงเทพมหานคร ชุมชนสมุทรศาสตร์ การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, กระทรวงยุติธรรม), 2550.

¹⁶ Karp, D. and Clear, T. (2000). "Community Justice: A Conceptual Framework," in Criminal Justice 2000, vol. 2, pp. 323-368. Charles M. Friel, ed. Washington, DC: United States Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice.

ยุติธรรมชุมชน หมายถึง วิธีการในการขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นหุ้นส่วนในการดำเนินกิจกรรม การควบคุมอาชญากรรมและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน¹⁷

นอกจากนี้นิยามของยุติธรรมชุมชนเชิงปฏิบัติการ หมายถึง ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีส่งเสริมสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือเป็นหุ้นส่วนในการป้องกัน ควบคุมอาชญากรรม จัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ ลดและเยียวยาความเสียหายหรือความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรมหรือการกระทำผิด ตลอดจนคืนคนดีกลับสู่ชุมชนด้วยการฟื้นฟูระบบยุติธรรมเชิงจารีตและ/หรือพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนรู้สึกมั่นคงปลอดภัย และเข้าถึงความยุติธรรมและเพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพและความสมานฉันท์ จากนิยามเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ยุติธรรมชุมชน คือ

- ยุทธศาสตร์เชิงปฏิบัติการในรูปของมาตรการ / วิธีการ / กระบวนการที่กระทำในชุมชนระดับรากหญ้า

- ชุมชนต้องเป็นองค์ประกอบสำคัญในการมีส่วนร่วมหรือเป็นหุ้นส่วน

- ภารกิจหลักของยุติธรรมชุมชน คือ การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมและความไร้ระเบียบของชุมชน แก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการเชิงสมานฉันท์ เยียวยาความรุนแรงที่เกิดอาชญากรรม และรับคืนผู้กระทำผิดกลับสู่ชุมชน

- กิจกรรมที่ดำเนินการมีลักษณะเชิงรุกมากกว่าตั้งรับปัญหาที่ปลายทาง

- มีเป้าหมายสำคัญในการสร้างพลังความเข้มแข็งให้ชุมชนรักษาความปลอดภัยอำนวยความสะดวกยุติธรรมระดับชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน

ภารกิจหลักของยุติธรรมชุมชน¹⁸

1. การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมและการกระทำผิด (ความไร้ระเบียบของชุมชน)
2. การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice)
3. เยียวยาและเสริมพลังเหยื่ออาชญากรรม
4. รับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน (Reintegration)

¹⁷ สมชาติ เอี่ยมอนุพงศ์, ยุติธรรมชุมชนคืออะไรในยุติธรรมชุมชน บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน, บรรณาธิการโดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, (กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)), 2550.

¹⁸ กมลชนก ดุริยประกิจ, ความคาดหวังของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนต่อการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรม ชุมชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), หน้า 13.

แบบจำลองระบบยุติธรรมชุมชนในสังคมไทย เช่น สภาผู้เฒ่า หมู่บ้านนาหว้าใต้ อำเภอบัวโพธิ์ ไทร จังหวัดอุบลราชธานี ระบบ “เจ้าโคตร” จังหวัดอุบลราชธานี ฯลฯ หรือรูปแบบที่ส่วนราชการต่างๆ นำมาใช้ในปัจจุบัน เช่น

- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีงานตำรวจชุมชนสัมพันธ์
- สำนักงานอัยการสูงสุด จัดตั้งสำนักงานคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน
- กรมคุมประพฤติ มีอาสาสมัครคุมประพฤติ โครงการ ตามรอยคนดี
- สำนักงานศาลยุติธรรม จัดอบรมหลักสูตรอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนให้กับผู้นำชุมชน
- สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัด จัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชน
- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สร้างอาสาสมัครและเครือข่ายคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

2.2.2 ยุติธรรมชุมชนคืออะไร

ยุติธรรมชุมชน ไม่ใช่เรื่องใหม่ในสังคมไทย แต่เป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมไทยมาแต่ดั้งเดิม ถึงขนาดมีกฎหมายรองรับเป็นหลักเป็นฐานชัดเจน เพียงแต่ในยุคสมัยแห่งการสร้าง รัชชาติสมัยใหม่ โดยเฉพาะในยุคที่ต้องเผชิญกับภัยคุกคามจากการล่าอาณานิคมของโลกตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องพัฒนาประเทศให้ทันสมัยตามอย่างตะวันตก ในด้านกฎหมายก็มีความจำเป็นต้องรับระบบกฎหมายของตะวันตกมาใช้ ภูมิปัญญาไทยในเรื่อง ยุติธรรม

ชุมชน จึงถูกมองข้ามไป จนเมื่อกาลเวลาผ่านไประยะหนึ่ง ก็พบว่าระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่เอาอย่างตะวันตกยังไม่สามารถเข้าถึงรากฐานชุมชนหรือสังคมระดับรากหญ้าของสังคมไทยนั้นมีปัญหา สังคมไทยจึงเริ่มกลับมาให้ความสำคัญกับ ยุติธรรมชุมชน มากขึ้น

ระบบยุติธรรมที่ขาดการเข้าถึงถึงรากฐานชุมชนจะทำให้การควบคุมอาชญากรรมทุกรูปแบบกระทำได้อย่างยาก การที่ระบบยุติธรรมไม่ให้ความสำคัญกับชุมชนหรือชุมชนเข้าถึงระบบยุติธรรมได้อย่างนั้น เนื่องมาจากความสัมพันธ์ที่แยกกระบวนการยุติธรรมออกจากประชาสังคม โดยประชาสังคมมีหน้าที่สนองรับสิ่งที่กระบวนการยุติธรรมให้มาเท่านั้น ซึ่งปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบตามมา คือประชาชนมีบทบาทในการรักษาความสงบและปลอดภัยในสังคมน้อยลง หรือไม่มีเลย จึงผลกระทบในการรักษาความสงบและปลอดภัยไปให้เจ้าหน้าที่ คดีความบางประเภทเป็นเรื่องที่สามารถไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทได้ในชุมชน กลับไม่มีใครจัดการ เพราะไม่ได้รับมอบหมายและเข้าใจว่าไม่ใช่หน้าที่ของตน ผลกระทบไปให้กระบวนการยุติธรรมเป็นผู้ดำเนินการชี้ขาด เสียเงินทอง เสียเวลา ทั้งของรัฐและประชาชนเป็นจำนวนมาก ผลที่ตามมาก็คือเจ้าหน้าที่ต้อง

รับภาระหนัก ทั้ง ๆ ที่จำนวนและความสามารถจำกัด การทำงานของเจ้าหน้าที่จึงมิได้ผลสมความ ต้องการทั้งของประชาชนและของเจ้าหน้าที่เอง¹⁹

2.2.3 ยุติธรรมชุมชนในเชิง ความหมาย หลักการ และแนวคิด

ยุทธศาสตร์และยุทธวิธีส่งเสริมสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนเข้ามีส่วนร่วม หรือเป็นหุ้นส่วนในการป้องกัน ควบคุม จัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ ลดและเยียวยาความเสียหาย หรือความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรม หรือกระทำผิด ตลอดจนรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ ชุมชนด้วยการฟื้นฟูระบบยุติธรรมเชิงจารีต หรือพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ ประชาชนรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้และเพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพ มีความ สมานฉันท์ และมีกลไกการทำงานตามระบบยุติธรรมชุมชนที่เชื่อมโยงกับระบบยุติธรรมหลัก ผ่านการ ประสานงานของหน่วยงานยุติธรรมจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ²⁰

จากนิยามดังกล่าว “ยุติธรรมชุมชน” จึงมีลักษณะสำคัญ คือ เป็นกลไกเชิงระบบและ โครงสร้างมีหน้าที่ในการรักษาคุณภาพด้านความยุติธรรมของชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมกันสร้าง และพัฒนาขึ้นภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งปรากฏในรูปของ กิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรม รวมทั้งจัดการกับอาชญากรรมและการกระทำผิด ที่มีลักษณะของการป้องกันควบคุมจัดระเบียบชุมชนให้ความรู้คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมือง ประสานงานหรือยุติความขัดแย้งด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท โดยรูปแบบจารีตประเพณี รูปแบบของกลุ่มชาติพันธุ์ รูปแบบขนบธรรมเนียมท้องถิ่น หรือรูปแบบต่าง ๆ ของกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนเยียวยาสมานฉันท์ความรุนแรง อันเกิดจากอาชญากรรมและรับ ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน กล่าวโดยสรุป “ยุติธรรมชุมชน” เป็นยุทธศาสตร์เชิงปฏิบัติการในรูปของ มาตรการหรือวิธีการหรือกระบวนการที่กระทำในชุมชนระดับรากหญ้าโดยมีชุมชนเป็นองค์ประกอบ สำคัญในการมีส่วนร่วมหรือเป็นหุ้นส่วนและมีภารกิจหลัก ๆ คือ การป้องกันและควบคุมอาชญากรรม และความไร้ระเบียบของชุมชน (Crime Control and Crime Prevention) แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยวิธีการเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice and Conflict Management) เยียวยา ความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรม (Community and Victim Empowerment) และ ส่งคืนผู้กระทำผิดกลับสู่ชุมชน (Reintegration) ทั้งนี้ กิจกรรมที่ดำเนินการมีลักษณะเชิงรุกมากกว่า

¹⁹ รังสิต โลไทยสงค์, กระบวนการยุติธรรมชุมชน: กระบวนทัศน์และกระบวนการเสริมสร้างสังคม แห่งความเป็นธรรม, (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2552), หน้า 48-49.

²⁰ วุฒิวงศ์ แก้วได้ปาน, ความคาดหวังของประชาชนต่อศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลบางศรีเมือง วุฒิวงศ์ แก้วได้ปาน, (กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 18.

ตั้งรับปัญหาที่ปลายทาง โดยมีเป้าหมายสำคัญในการสร้างพลังความเข้มแข็งให้ชุมชน รักษาความปลอดภัยอันอำนวยการยุติธรรมระดับชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน²¹

เป้าหมายของยุติธรรมชุมชน มี 3 ระดับ คือ

(1) ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเมื่ออยู่ในชุมชน รวมถึงความรู้สึกหวาดกลัวอาชญากรรมของประชาชนกลุ่มเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

(2) ความรู้สึกว่าเข้าถึง/ได้รับความยุติธรรม และ

(3) ความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเมื่อมีการดำเนินกิจกรรมยุติธรรมชุมชน อันเป็นความรู้สึกพึงพอใจเฉพาะบุคคล และระดับชุมชน พิจารณาจากชุมชนในด้านมีศักยภาพและความสมานฉันท์ โดยพิจารณาจากชุมชนว่ามีความสามารถในการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนโดยสามารถระดมพลและใช้ทรัพยากรมาบริหารการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีขีดความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาของตนเองได้เพิ่มขึ้น อันนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือ ความสมานฉันท์ของชุมชน²²

กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นประกอบด้วย

1. กิจกรรมเชิงรุก ได้แก่ การป้องกันในรูปแบบต่าง ๆ ก่อนที่จะเกิดอาชญากรรม เช่น การเฝ้าระวังอาชญากรรมในชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการกระทำผิดในชุมชน การศึกษาค้นหาความต้องการของชุมชน เป็นต้น

2. กิจกรรมเชิงรับ ได้แก่ กิจกรรมใด ๆ ภายหลังจากที่เกิดอาชญากรรมแล้ว เช่น การระงับข้อพิพาทหรือความขัดแย้ง การสงเคราะห์ช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม การเตรียมการก่อนปล่อยเพื่อรับคืนผู้กระทำผิดจากเรือนจำสู่ชุมชน การควบคุมและสอดส่องผู้กระทำผิด การช่วยเหลือสงเคราะห์ในการปรับตัวเข้ากับชุมชนการจัดให้ผู้กระทำผิดทำงานบริการสาธารณะ²³

2.2.4 ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างไร จึงจะเรียกว่าเกิดยุติธรรมชุมชนขึ้น

เพียงประชาชนแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเบาะแสของอาชญากรรม ยังไม่ถือว่า ยุติธรรมชุมชนเกิดแล้ว การแจ้งเบาะแสเป็นการทำหน้าที่ของพลเมืองดีเป็นการกระทำฝ่ายเดียวที่รัฐเป็นผู้ได้ประโยชน์ แม้ผู้แจ้งจะได้รับประโยชน์ตอบแทนหากมีการจับกุมอาชญากรรมตามที่แจ้งไปได้อย่างรวดเร็วในแง่ของความสงบเรียบร้อยก็ตาม การที่ประชาชนจะแจ้งเบาะแสอาชญากรรมให้กับรัฐนั้นประชาชนผู้นั้นต้องมีจิตสาธารณะ ที่สำคัญประชาชนนั้นต้องไว้วางใจรัฐ หากแจ้งแล้วตนจะไม่ได้รับ

²¹ ณัฐพงศ์ สุวรรณพานิชย์, การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ศึกษากรณีสำนักงานอัยการสูงสุด, (รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550), หน้า 14.

²² รัชณี ศรีทาเกิด, รูปแบบการพัฒนาบุคลากรที่เหมาะสมเพื่อสร้างการยอมรับนวัตกรรมยุติธรรมชุมชนของกรมคุมประพฤติ, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2552.

²³ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการควบคุมทางสังคม มิติทางสังคมวิทยาในกระบวนการยุติธรรมชุมชน, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2550), หน้า 30.

ผลร้ายจากการแจ้ง หรือจะต้องมีการดำเนินการจับกุมทันทีอย่างจริงจัง เป็นต้น แต่หากการแจ้งเบาะแสนั้นเกิดจากการสร้างสัมพันธ์ภาพกับชุมชนโดยภาครัฐก็ถือว่ายุติธรรมชุมชนเริ่มเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งหากอยากรู้ว่ายุติธรรมชุมชนเกิดขึ้นแล้วหรือไม่ ควรเน้นการใช้กระบวนการแก้ปัญหา เน้นการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบ มีเป้าหมายเพื่อคุณภาพชีวิตของชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน

1) ยุติธรรมชุมชนเน้นการปฏิบัติการในพื้นที่ แม้คำว่า “ชุมชน” จะมีผู้ให้คำจำกัดความหรือให้ความหมายไว้หลากหลายแตกต่างกัน เช่น ชุมชนของผู้ที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันและทำกิจกรรมร่วมกันในสิ่งที่กลุ่มของตนสนใจ แต่ยุติธรรมชุมชนกลับเน้นปฏิบัติการในระดับพื้นที่ตามเขตภูมิศาสตร์ โดยมีเหตุผลดังนี้

ประการแรก เพราะยุติธรรมชุมชนมีเป้าหมายสุดท้ายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความ เป็นอยู่ของชุมชนจึงจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลที่มีขอบเขตของพื้นที่แน่นอนในการประเมินผลทั้งก่อนและ ภายหลังการดำเนินงานว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่

ประการที่สอง ยุติธรรมชุมชนเน้นการแก้ปัญหาทั้งการแก้ปัญหาก่อนที่จะอาชญากรรมจะเกิด และการแก้ปัญหาเมื่อเกิดอาชญากรรมแล้ว ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกำหนดขอบเขตของพื้นที่เพื่อศึกษา ข้อมูลของพื้นที่นั้น โดยละเอียดและนำข้อมูลนั้นเข้ามาสู่กระบวนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่อาชญากรรมระบาดรุนแรง ข้อมูลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการที่ชุมชนจะ ตัดสินใจร่วมกันในการเลือกปัญหาที่ต้องการจะแก้ไขก่อนและหลังตามลำดับความเร่งด่วนของพื้นที่ กำหนดเป้าประสงค์ กำหนดยุทธศาสตร์หรือกิจกรรม กำหนดผู้ที่จำเป็นต้องตั้งเข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการแก้ปัญหา กำหนดระยะเวลาที่ปัญหานั้นน่าจะสามารถแก้ไขได้สำเร็จ และกำหนดผลลัพธ์ ที่ต้องการจากกระบวนการแก้ปัญหานั้น

ประการที่สาม ยุติธรรมชุมชนมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาของ ชุมชนโดยชุมชน ยุติธรรมจะพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนมีโอกาสพัฒนา ความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องผ่านทางกระบวนการแก้ปัญหาของชุมชนโดยเชื่อ ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกของชุมชนเกิดความรู้สึกถึง “ความเป็นชุมชนเดียวกัน” เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน หวงแหนชุมชนของตนเอง ต้องการปกป้องศักดิ์ศรีของชุมชนของตน ไม่ต้องการให้ผู้ใดมาเหยียบย่ำศักดิ์ศรีของชุมชนของตน การพัฒนาความสัมพันธ์ในรูปแบบดังกล่าว เป็นการถักทอความสัมพันธ์ระหว่างมวลสมาชิกของชุมชนตามแนวระนาบที่สามารถสร้างความ เข้มแข็งให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี

2) ยุติธรรมชุมชนเป็นกระบวนการแก้ปัญหา

ยุติธรรมแตกต่างจากกระบวนการแก้ปัญหาอาชญากรรมของระบบยุติธรรมทางอาญาแบบ ดั้งเดิมที่ใช้วิธีการลงโทษจำคุกเป็นหลัก และอาชญากรรมถูกมองว่า เป็นการแข่งขันระหว่างฝ่ายโจทก์ กับฝ่ายจำเลย แต่สำหรับยุติธรรมชุมชน อาชญากรรมและความไร้ระเบียบทั้งหลาย จะได้รับการแก้ไข

ด้วย “รูปแบบการแก้ปัญหา” ในรูปแบบต่าง ๆ กัน ทั้งการแก้ปัญหาภายหลังที่เกิดอาชญากรรมแล้ว และการแก้ปัญหาก่อนที่จะเกิดอาชญากรรม การทำงานร่วมกันแบบยุติธรรมชุมชนจะจัดให้มีเวทีสาธารณะสำหรับชุมชน เช่น การประชุมชุมชน หรือประชุมหมู่บ้าน เพื่อให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา องค์กรชุมชนท้องถิ่น ทั้งหลายสมาชิกของชุมชนได้พบปะแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความคิดเห็น ความวิตกกังวล และความห่วงใยต่อชุมชนร่วมกัน ข้อมูลเหล่านั้นสามารถที่จะให้คำตอบได้ว่า ทางออกสำหรับปัญหาของชุมชนควรทำอย่างไร ยุติธรรมชุมชนเน้นทั้งการแก้ปัญหา ความสงบเรียบร้อยที่ต้องกระทำเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตชุมชนและผลที่จะเกิดตามมาจากการแก้ปัญหา นั้น ๆ

ข้อมูลชุมชนจะนำมาใช้ในกระบวนการแก้ปัญหา 3 แนวทาง

ประการแรก ข้อมูลทางภูมิศาสตร์จะใช้เพื่อจัดลำดับความเร่งด่วนที่จะต้องเข้าจัดการโดย “ยุติธรรมชุมชน” พื้นที่ที่อาชญากรรมระบารุนแรงย่อมมีความจำเป็นที่ระบบยุติธรรมทางอาญาจะต้องใช้ “ยุติธรรมชุมชน” เข้าไปจัดการก่อน แต่ไม่ใช่เพราะอาชญากรรมที่รุนแรงเท่านั้น หากแต่เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตชุมชนที่ต้องให้ความสำคัญมากกว่า

ประการที่สอง ความต้องการและความวิตกกังวลของชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในกระบวนการแก้ปัญหา สมาชิกของชุมชนสามารถให้ข้อมูลแก่ผู้ปฏิบัติงานในระบบยุติธรรมทางอาญาได้ดีที่สุดเพราะพวกเขาสัมผัสและใกล้ชิดกับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาคุณภาพชีวิตของชุมชน

ประการที่สาม ข้อมูลนั้นจะนำมาตั้งเป้าหมายที่สามารถจะวัดได้ถึงความก้าวหน้าของยุติธรรมชุมชนที่ดำเนินการในพื้นที่นั้น ๆ โดยเทียบเคียงกับฐานข้อมูลเดิม

ยุติธรรมชุมชนยึดหลักการกระจายอำนาจ และความรับผิดชอบการบริหารจัดการของระบบยุติธรรมทางอาญาแบบดั้งเดิม เป็นการบริหารในทางตั้ง ระบบยุติธรรมทางอาญาจะแบ่งออกเป็นชั้น ๆ ผู้ปฏิบัติในองค์กรแต่ละชั้นจะรายงานขึ้นไปยังผู้บังคับบัญชาที่อยู่ใกล้ชิดขึ้นไปจนถึงระดับสูงสุด

กระบวนการยุติธรรมชุมชน เปลี่ยนรูปแบบการทำงานเช่นนั้นให้เป็นแนวระนาบทั้งหมดมีส่วนที่เป็นทางตั้งไม่มากนัก เหตุผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมชุมชน ต้องพึ่งพาการทำงานร่วมกันแบบเป็นหุ้นส่วนกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องรวมทั้งชุมชน

เหตุผลที่ต้องดึงหลายภาคส่วนเข้ามาร่วมด้วยเพราะอาจมีบางปัญหาบางเป้าประสงค์ที่ชุมชนไม่มีประสบการณ์ก่อน หรือไม่มีทรัพยากรเพียงพอ หรือไม่มีอำนาจที่จะกระทำได้โดยลำพังชุมชนเอง เช่น การจับกุมผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่ในชุมชน เพราะชุมชนจะจับได้เฉพาะความผิดซึ่งหน้า และชุมชนเองไม่มีอาวุธ ไม่มีประสบการณ์ในการจับกุมจึงอาจเสี่ยงต่อภัยอันตรายได้ ดังนั้น การดึงตำรวจเข้ามาร่วมทำงานด้วยอย่างเป็นทางการเป็นส่วนในเป้าประสงค์นี้จึงมีความจำเป็น

องค์กรทั้งหลายที่ตกลงเป็นหุ้นส่วนยุติธรรมชุมชนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกับชุมชนจะต้องแต่งตั้งตัวแทนขององค์กรมาทำงานร่วมกัน รวมทั้งองค์กรชุมชนท้องถิ่นทั้งหลายในพื้นที่เป้าหมายด้วย เมื่อ

ตัวแทนมาอยู่รวมกันที่โต๊ะประชุมจึงต้องมีผู้ใดผู้หนึ่งที่เป็นตัวแทนจากองค์กรใดองค์กรหนึ่งจะได้รับการคัดเลือกจากที่ประชุมให้ทำหน้าที่บริหารหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนที่เกิดขึ้น สมาชิกอื่น ๆ ก็จะทำหน้าที่เป็นสมาชิกยุทธธรรมชุมชน

หุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนใด ๆ จะไม่ประสบผลสำเร็จเลยหากสมาชิกแต่ละคนเพียงแต่รับปากในที่ประชุม แต่ครั้งกลับไปรายงานต้นสังกัดแล้ว ต้นสังกัดไม่ยอมรับรู้ในสิ่งที่ตัวแทนไปรับข้อผูกพันมา ดังนั้น หลักการกระจายอำนาจ และความรับผิดชอบจึงเป็น หัวใจ ต่อความสำเร็จของยุทธธรรมชุมชน เช่น ในกระบวนการทัศน์ตำรวจชุมชน ตำรวจจะได้รับมอบอำนาจเต็มในการตัดสินใจที่จะกระทำการใด ๆ เพื่อแก้ปัญหาในระดับชุมชนเมื่อเข้าทำงานร่วมกันแบบเป็นหุ้นส่วนในยุทธธรรมชุมชนทุกรูปแบบโดยไม่ต้องรายงานก่อนแล้วจึงค่อยตัดสินใจซึ่งซ้ำเกินไปในการแก้ปัญหาที่เห็นอยู่เฉพาะหน้าในชุมชน

หลักการกระจายอำนาจเป็นหลักประกันว่าองค์กรที่เข้ามาเป็นหุ้นส่วนจะต้องผูกพันตนตามที่ผู้แทนของตนได้เห็นชอบตามมติของที่ประชุมหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชน การผูกพันมีทั้งผูกพันที่จะใช้ทรัพยากรร่วมกันไม่ว่าจะเป็น บุคลากร ความเชี่ยวชาญ การเงิน ประสิทธิภาพ รวมทั้งบริการต่าง ๆ ที่องค์กรนั้น ๆ ให้บริการแก่ชุมชนอยู่แล้ว

องค์กรที่เป็นสมาชิกของหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนจะนำทรัพยากร และบริการที่ตนดำเนินการอยู่หรือที่ตนเข้ามาร่วมทุนในหุ้นส่วนยุทธธรรมชุมชนด้วย ซึ่งทรัพยากรที่แต่ละองค์กรนำเข้ามาจึงไม่จำเป็นที่จะต้องเหมือน ๆ กัน เช่น สาธารณสุขอาจนำบริการตรวจสุขภาพให้กับชุมชน เป็นต้น

ยุทธธรรมชุมชนให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตของชุมชนเป็นลำดับแรก กระบวนทัศน์ยุทธธรรมชุมชนเข้าใจในเป้าหมายของระบบยุทธธรรมทางอาญาที่มุ่งให้ความสำคัญกับผู้กระทำผิดเป็นลำดับแรก แต่ยังเห็นไปไกลกว่านั้นว่าเป้าหมายดังกล่าวยังอยู่ภายใต้เป้าหมายหลัก คือ เพื่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน

กระบวนทัศน์ยุทธธรรมชุมชนมีเป้าหมาย 2 ประการ²⁴

ประการแรก เพื่อลดอาชญากรรมและความหวาดกลัวในอาชญากรรม เช่น การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมที่จะทำให้เกิดอาชญากรรมและการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม การป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ถูกคุมความประพฤติหรือผู้ที่ได้รับการพักและลดโทษที่อยู่ในชุมชน

ประการที่สอง เพื่อ “สร้างความแข็งแกร่ง” ให้กับชุมชนในการปกป้องคุ้มครองตนเอง โดยเห็นถึงความสำคัญใน “ศักยภาพของชุมชนในการจัดสวัสดิการเพื่อสมาชิกของชุมชนโดยชุมชน (Collective Efficacy) และเห็นว่าชุมชนเป็นของสมาชิกชุมชนทุกคนไม่ว่าคนนั้นจะดีหรือเลว จนหรือ

---

²⁴ อังคณา บุญสิทธิ, กระบวนการยุทธธรรมชุมชน. รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กระบวนทัศน์ใหม่ : ยุทธธรรมชุมชน วันที่ 16 พฤษภาคม 2546 ณ โรงแรมรอยัลซิติ้, (กรมคุมประพฤติร่วมกับสำนักงานกิจกรรมยุทธธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2546), หน้า 23.

รวบ กระบวนทัศน์ยุทธธรรมชุมชนจึงไม่ทอดทิ้ง “ประสบการณ์” ที่สมาชิกแต่ละคนของชุมชนมีอยู่ หากแต่จะรวบรวมเอาประสบการณ์ของสมาชิกเหล่านั้น แล้วนำมาจัดระเบียบให้สามารถทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดผลโดยรวมต่อชุมชนของพวกเขาเอง

ภาพโดยทั่วไปของชุมชนอย่างน้อยสองประการ ที่เป็นความท้าทายต่อระบบยุทธธรรมทางอาญาในการนำยุทธธรรมชุมชนมาปฏิบัติ

ประการแรก ชุมชนทั้งหลายต่างประกอบด้วยผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลาย และองค์กรต่าง ๆ ในหลายระดับที่ต่างมีผลประโยชน์แข่งขันกันในสถานการณ์เช่นนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับกระบวนการทำงาน ความเป็นธรรม และความสงบเรียบร้อยในชุมชน เช่น การป้องกันการเอาเปรียบ การแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ทำให้เลือกปฏิบัติในชุมชน การส่งเสียงอึกทึก การทำตัวเกะกะเกรงในชุมชน การทำให้เกิดภาพเลอะเทอะเปรอะเปื้อน เป็นต้น

บทบาทหรือช่องทางที่กระทรวงยุติธรรมเปิดไว้ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นเป็นบทบาทหรือช่องทางที่ชุมชนมีขีดความสามารถที่จะได้อยู่แล้วตามความสนใจและความถนัด กล่าวคือ สมาชิกเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนที่ไม่ชอบทำงานร่วมกับบุคคลอื่นก็อาจเข้ามามีส่วนร่วมกับกระทรวงยุติธรรมดังกล่าวไว้ในประการแรกก็ได้

สำหรับสมาชิกเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนมีความถนัดและชอบทำงานร่วมกับบุคคลอื่นนอกจากจะเข้ามามีบทบาทในประการแรกแล้ว ก็สามารถที่จะใช้ความถนัด ความสามารถ หรือประสบการณ์ที่มีเข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทต่าง ๆ ดังที่กล่าวไว้ในประการที่สองได้อีกด้วย

บทบาทของยุทธธรรมชุมชน

จากหลักการและปรัชญาเรื่องยุทธธรรมชุมชนที่มีกว้างขวางจึงยากที่จะกำหนดกรอบภารกิจที่ครบถ้วน อย่างไรก็ตามอาจจำแนกภารกิจของยุทธธรรมชุมชน เพื่อนำไปสู่การจัดระบบของภารกิจงานที่ภาครัฐ หรือภาคประชาชนเข้าไปดำเนินการในชุมชน²⁵ ได้ดังนี้

การเสริมพลัง หมายถึง การกระตุ้นให้ประชาชนซึ่งมีความรู้ ศักยภาพประสบการณ์ ตลอดจนจรรยาบรรณที่องถน ได้นำสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาจัดการปัญหาอาชญากรรม หรือความขัดแย้ง หรือปัญหาใด ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

การป้องกันปัญหาอาชญากรรม และการกระทำผิด หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่เป็นการนำไปสู่การลด ละ เลิก หยุดยั้งในด้านการกระทำความผิดต่าง ๆ ที่ไม่ใช่อาชญากรรม เช่น การเกี่ยวข้องกับยาเสพติด การดื่มสุราและทำความเสียหาย หรือในด้านการกระทำผิด ทางอาชญากรรมต่าง ๆ เป็นต้น

²⁵ อริศราวรรณ สมิตี, บทบาทของคณะกรรมการศูนย์ยุทธธรรมชุมชนในการใกล้ชิดข้อพิพาทโดยสันติวิธี, (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น), 2551.

การเยียวยา หมายถึง การชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม หรือการกระทำผิด กฎเกณฑ์ กติกาสังคม รวมทั้งการบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้นกับทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชนเอง

การจัดการความขัดแย้ง หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่ทำให้ข้อขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท การไม่เข้าใจกัน และพฤติกรรมที่นำไปสู่ความรุนแรง ลดน้อยลงและหายไปในที่สุด โดยคู่กรณีทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจกัน มีการชดใช้หรือบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น

กระทรวงยุติธรรมพยายามส่งเสริมบทบาทของประชาชนตามหลักยุติธรรมชุมชนด้วยการ ส่งเสริมการจัดให้มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายที่เรียกว่า เครือข่ายยุติธรรมชุมชน และได้ส่งเสริมให้ เครือข่ายภาคประชาชนมีบทบาทที่เป็นรูปธรรมหลายประการ ดังนี้

- บทบาทในการช่วยเหลือให้คำแนะนำและแก้ปัญหาในเบื้องต้นกับผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิและ เสรีภาพหรือต้องการคำแนะนำเบื้องต้นทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

- บทบาทในการลดข้อพิพาท ความขัดแย้งในชุมชน

- บทบาทในการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน

- บทบาทในการแจ้งข่าว แจ้งเบาะแสและให้ความร่วมมือในงานด้านนิติวิทยาศาสตร์

- บทบาทในการเฝ้าระวัง แจ้งข่าว แจ้งเบาะแสทางคดีความหรือกระทำความผิดกฎหมาย ใด ๆ

- บทบาทในการให้โอกาส แก่ไข พ้นฟู ช่วยเหลือ สงเคราะห์ผู้กระทำความผิด

- บทบาทในการจัดการให้ความช่วยเหลือดูแลผู้ที่ได้รับความเสียหายและผลกระทบจาก อาชญากรรม

- บทบาทในการจัดตั้งและดำเนินการใน “ศูนย์ยุติธรรมชุมชน” เพื่อเป็นจุดเชื่อมโยงของ หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่

- บทบาทในการเป็นแนวร่วมของกระบวนการยุติธรรมที่จะร่วมกับหน่วยงาน ใน กระบวนการยุติธรรมในการดำเนินกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นการเสริมสร้างความยุติธรรม ความ เป็นธรรม และความสงบสุขในชุมชน

ประโยชน์ของยุติธรรมชุมชน

ยุติธรรมชุมชนทำงานภายใต้หลักปรัชญา 7 ข้อ โดยแต่ละข้อจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชน อย่างมากมายดังนี้

หลักประชาธิปไตยว่าด้วยการ เคารพกฎกติกา ได้นำมาใช้บังคับในกระบวนการแก้ปัญหา ดังกล่าว กระบวนการตอกย้ำปทัสถานมีความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งกว่า เพียงเพื่อให้เกิดการยอมรับว่าสิ่งใด ผิดสิ่งใดถูก หากแต่กระบวนการตอกย้ำปทัสถานเป็นกระบวนการสร้าง “ปัญญา” ให้กับทั้งผู้ร่วมให้ การเตือนผู้ที่ถูกเตือน ผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้ร่วมรับรู้ข่าวสารการเตือนที่ประกาศย้ำเตือนให้มวลสมาชิก

ทราบทั่วกันถึงมาตรฐานทางพฤติกรรมที่ทุกคนจำเป็นต้องให้ความเคารพ เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน ได้รับการชดใช้ทดแทน²⁶

ผู้กระทำผิดได้รับการแก้ไขฟื้นฟูยุติธรรมชุมชนยังมุ่งให้การชดใช้เยียวยาแก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชนโดยบังคับเอาในตัวผู้กระทำผิด แต่ปฏิเสธไม่ยอมรับหลักการลงโทษที่ไม่ได้มุ่งแก้ไขฟื้นฟูให้ผู้กระทำผิดเกิดสำนึกรับผิดชอบต่อการกระทำของตนและพร้อมที่จะแก้ไขชดใช้เยียวยาให้กับเหยื่ออาชญากรรม และชุมชนโดยรวม และปรับปรุงตนเองให้พร้อมที่จะคืนสู่ชุมชนเยี่ยงพลเมืองดีโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นเครื่องมือ เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การประชุมกลุ่มครอบครัว การใช้คณะกรรมการคุมประพฤติเพื่อการชดใช้เยียวยา เป็นต้น

การเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดใดความผิดหนึ่งยิ่งกว่าการมุ่งที่จะลงโทษผู้กระทำผิดให้สาสมกับความผิดที่ได้กระทำลงไป จะทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างผู้กระทำผิดเหยื่ออาชญากรรมและชุมชนกลับคืนสู่สภาพปกติได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้กระทำผิดเกิดสำนึกรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ยอมที่จะเยียวยาให้กับความเสียหายนั้นแม้ด้วยการทำงานบริการสาธารณะ เป็นกระบวนการสร้างปัญญาให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ผลต่อการถกทอความสัมพันธ์ระหว่างมวลสมาชิกของชุมชนมากขึ้นแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับรูปแบบของกระบวนการสมานฉันท์ที่จะนำมาใช้คุ้มครองความปลอดภัยสาธารณะ

ในกรณีที่เกิดอาชญากรรมขึ้นมาแล้วยุติธรรมชุมชนจะมุ่งแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเหล่านั้นไม่ให้ไปก่อเหตุร้ายใด ๆ ที่จะก่อความเสียหายให้กับสมาชิกของชุมชนขึ้นมาอีก ยุติธรรมชุมชนตามหลักการข้อนี้ จึงให้ความสำคัญอยู่ที่ “กระบวนการชดใช้เยียวยา” ให้กับเหยื่ออาชญากรรม และ “กระบวนการลดความหวาดกลัว” ของชุมชนต่ออาชญากรรม ซึ่งคุณภาพชีวิตของชุมชนส่วนหนึ่งวัดได้จากความเชื่อมั่นในความปลอดภัยเมื่ออยู่ในที่สาธารณะ และการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกอื่น ๆ ของชุมชนที่ทำได้อย่างปลอดภัย

เมื่อผู้กระทำผิดคนใดคนหนึ่งถูกศาลตัดสินว่ามีความผิดไม่ว่าจะลงโทษในรูปแบบใด ๆ ก็จะมีผลกระทบต่อความรู้สึกของสมาชิกของชุมชนว่าเมื่อผู้กระทำผิดนั้นคืนสู่ชุมชนในภายหน้า ผู้กระทำผิดนั้นจะเป็นอันตรายต่อชุมชนหรือไม่ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องแก้ปัญหาความวิตกกังวลของประชาชนในข้อนี้โดยหามาตรการที่จะป้องกันไม่ให้ผู้กระทำผิดนั้นกลับไปกระทำผิดซ้ำอีกให้ได้ ยิ่งไปกว่านั้นที่สำคัญที่สุดคือต้องธรรงค์เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชุมชนด้วย “กระบวนการ” ส่งเสริมสนับสนุน ระบบควบคุมสังคมแบบทางการและระบบควบคุมสังคมแบบไม่เป็นทางการ ให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างเหมาะสม ลดความรู้สึกไม่เท่าเทียมกันในชุมชน

²⁶ สุรัช รัตนวงษา, การเพิ่มประสิทธิภาพของพนักงานสอบสวนในกระบวนการยุติธรรมชุมชนเพื่อสร้างความสมานฉันท์ของสถานีตำรวจภูธรปากคาด, (วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553), หน้า 20-21.

ความวิตกกังวลและความท้อใจที่คนในชุมชนไม่ได้รับโอกาสทางสังคมที่เท่าเทียมกัน เกิดจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ และจากความยากจนอย่างขั้นแค้น ชุมชนใด ๆ ที่ถูกกระหน่ำซ้ำเติมด้วยปัญหาอาชญากรรมก็จะมีสภาพไม่ต่างไปจากชุมชนที่เต็มไปด้วยปัญหาความยากจนขั้นแค้น และขาดระเบียบชุมชนลักษณะเช่นนี้มักเป็นชุมชนที่ขาดหรือไม่มีทรัพยากรที่จะสามารถนำมาใช้ในการจัดการแก้ปัญหาอาชญากรรมในชุมชนของตนเองได้

กลยุทธ์ของยุติธรรมชุมชนที่จะใช้จัดการกับปัญหาความไม่เท่าเทียมกันจะเริ่มต้นจากตรวจสอบความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ และทรัพยากรเชิงสถาบันทั้งหลายในชุมชนที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในรูปสวัสดิการสำหรับชุมชนโดยรวมได้ การสำรวจดังกล่าวมีเป้าหมายที่จะเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนในการระดับทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งในและนอกชุมชนเพื่อนำเข้ามาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน การลดความรู้สึกไม่เท่าเทียมกันเพราะความแตกต่างทางเชื้อชาติและความยากจนนั้นต้องส่งเสริมให้สมาชิกของชุมชนถักทอความสัมพันธ์ระหว่างมวลสมาชิกด้วยกันให้แน่นแฟ้นหากความสัมพันธ์ระหว่างมวลสมาชิกแน่นแฟ้นความรู้สึกดังกล่าวจะลดลง

2.2.5 กระบวนการสร้างผู้นำจิตสาธารณะ

ยุติธรรมชุมชนจะทำให้ประชาชน สำรวจตนเองว่าตนเป็นคนที่จะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตัวหรือไม่ โดยเฉพาะการคำนึงถึงคนที่ด้อยโอกาสกว่าตนหรือผู้ที่อ่อนแอกว่า

ยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนจะสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการและระดับชั้นต่าง ๆ ของระบบยุติธรรมทางอาญา และผู้ที่ดำเนินงานยุติธรรมชุมชนได้ดี ผู้นั้นจะต้องมีพื้นฐานของการเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ของตน

หลักความเป็นผู้นำเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างทรัพยากรชุมชน ที่ทำให้สมาชิกชุมชนสามารถที่จะทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน ความสามารถในการทำงานร่วมกันของชุมชนเป็นการเห็นประโยชน์ส่วนรวมสำคัญยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตัว เป็นทรัพยากรที่พึงรักษาไว้และพัฒนาให้เข้มแข็งมากขึ้น ให้มีจำนวนมากขึ้น และผลที่เกิดจากการทำงานร่วมกันต้องเผื่อแผ่เจือจานให้ทั่วชุมชนในรูปสวัสดิการสำหรับชุมชน

โครงสร้างใด ๆ ที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของมวลสมาชิก หรือ กระบวนการฝึกฝนใด ๆ ที่จะส่งผลต่อการพัฒนาให้ทุกคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนตัว หรือ กระบวนการฝึกฝนนั้น จักต้องรักษาไว้ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สถานที่สาธารณะต้องให้สะอาดและเข้าถึงได้โดยสะดวก โดยชุมชนจะทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นผู้จัดการสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนเอง

กระบวนการทำงานร่วมกันที่เกิดจากการที่สมาชิกชุมชนเห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวมสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนตนนั้น ไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้โดยง่ายในสังคมที่ต่างคนต่างอยู่ ที่

ผลประโยชน์สาธารณะกับผลประโยชน์ของเอกชนขัดแย้งกัน ดังนั้น หลักความเป็นผู้นำ จำต้องปลูกฝังในหมู่สมาชิกของชุมชนในทุก ๆ วิธีทางตั้งแต่วัยเด็ก

คุณค่าของยุติธรรมชุมชนต่อสังคมไทย

ยุติธรรมชุมชนช่วยให้ชุมชนในท้องถิ่นของไทยได้หวนกลับมาถือฟื้นฟูปัญหาท้องถิ่นในการป้องกันอาชญากรรมและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแบบสมานฉันท์ตามวิถีชีวิตดั้งเดิมของไทยอีกครั้งซึ่งยุติธรรมเชิงจารีตดังกล่าวทรงคุณค่าในตัวเอง มีความเป็นไทยและเสริมพลังความเข้มแข็งของชุมชนโดยมีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน²⁷

การนำยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนซึ่งเป็นภารกิจหนึ่งของยุติธรรมชุมชนนั้น มิติความหมายเชิงคุณค่าสำคัญยิ่งประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่ออาชญากรรม อันตรายและความเสียหายที่ผู้กระทำผิดได้ทำให้เกิดขึ้น นั่นคือ กระบวนการเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้หยุดวัฒนธรรม “ไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำผิดของตน” และ

สร้างวัฒนธรรมใหม่ให้เกิดขึ้นกับสมาชิกของสังคม คือ “วัฒนธรรมการแสดงความรับผิดชอบ” ทั้งในรูปของการกล่าวคำขอโทษ การชดเชยเยียวยาความเสียหาย และการทำงานบริการสังคมที่เป็นรูปธรรมเมื่อมีการกระทำผิดพลาดล่วงล้ำกันเกิดขึ้นในสังคม

ยุติธรรมชุมชนเป็นยุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่ช่วยลดช่องว่างระหว่างกระบวนการยุติธรรมหลักกับประชาชนในชุมชนในปัจจุบัน โดยกิจกรรมของยุติธรรมชุมชนทำให้เจ้าหน้าที่รัฐในระบบงานยุติธรรมและประชาชนในชุมชนมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการติดต่อประสานงานและการระดมทรัพยากรชุมชนในงานยุติธรรมทั้งแก่ชุมชนและรัฐไปพร้อม ๆ กัน ในระยะยาว ยุติธรรมชุมชนจะช่วยให้กระบวนการยุติธรรมหลักคล่องตัวขึ้นเนื่องจากเครือข่ายยุติธรรมชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคล ใกล้เกลี่ยสมานฉันท์คดีที่ยอมความกันได้ และคดีความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ บางลักษณะ ทำให้ข้อพิพาทระงับไป และคดีความบางอย่างได้รับการแก้ไขในระดับชุมชน ช่วยประหยัดงบประมาณของรัฐได้ทางหนึ่ง ตามนโยบายการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีรัฐจะต้องกระจายอำนาจการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ สู่ส่วนภูมิภาคในทุกด้าน รวมทั้งเรื่องของการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ซึ่งยุติธรรมชุมชนทำให้หน่วยงานในระบบยุติธรรมสามารถกระจายอำนาจสู่ชุมชนและท้องถิ่นได้อย่างแนบเนียน และได้รับการตอบรับที่ดีจากชุมชน ทำให้นโยบายการกระจายอำนาจด้านงานยุติธรรมสัมฤทธิ์ผลในระดับหนึ่ง

การนำยุติธรรมชุมชนมาใช้กับสังคมไทยเป็นการเสริมสร้างการทำงานแบบบูรณาการในระบบยุติธรรมที่พึงปรารถนาให้เกิดขึ้นมาช้านาน คือ

1) บูรณาการภารกิจหลักของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเข้าด้วยกันทั้งภารกิจป้องกันอาชญากรรม การแก้ไขปัญหาอาชญากรรม การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน และการนำภาคประชาสังคมมาช่วยเยียวยาเสริมพลังเหยื่ออาชญากรรม

²⁷ ญัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์, การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ศึกษากรณีสำนักงานอัยการสูงสุด, (รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550), หน้า 36.

2) บูรณาการกิจกรรมตามยุทธศาสตร์ “เปลี่ยนภาระให้เป็นพลัง” ของกระทรวงยุติธรรมที่ดำเนินการโดยกรมต่าง ๆ ได้แก่ กรมคุมประพฤติ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ปปส.) และกลุ่มงานภารกิจของกระทรวงยุติธรรมฯลฯ เข้าด้วยกันได้อย่างแนบเนียนโดยมีชุมชนเป็นตัวตั้ง

3) ยุติธรรมชุมชนอันมีลักษณะเป็น “ภารกิจเชิงรุกแบบบูรณาการ” ดังกล่าวจะขับเคลื่อนได้ ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญหลายฝ่ายทำงานร่วมกันในลักษณะ “สหวิชาชีพ” ทั้งนักกฎหมาย พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน

4) ยุติธรรมชุมชนอันเป็นระบบยุติธรรมแห่งอนาคตที่สังคมไทยจำเป็นต้องออกแบบระบบกลไกวิธีการเพื่อชี้แนะวิถีทิศทาง รวมทั้งดำเนินโครงการทดลองนำร่องเพื่อให้ได้โครงการต้นแบบที่สมบูรณ์ที่สุดก่อนนำไปขยายผลนั้น จะสามารถออกแบบระบบได้อย่างเหมาะสมกับสังคมไทยมากที่สุดเมื่อมีการบูรณาการบรรดานักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ มาทำงานร่วมกัน ทั้งด้านอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ด้านชุมชน ด้านพัฒนาระบบ

เทคนิคการใกล้เคียง และด้านการประเมินผล

ยุติธรรมชุมชนช่วยทำให้ความคิดความเชื่อที่ว่าปัจจุบันคนไทยเติบโตขึ้นและมีพลังศักยภาพที่จะดูแลชุมชนของตนเองได้ในด้านงานยุติธรรมนั้น ได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นไปได้จริง เพราะการดำเนินกิจกรรมในยุติธรรมชุมชนมีลักษณะที่ชุมชนต้องช่วยกันคิดเอง วางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมแสวงหาทรัพยากรชุมชนในการช่วยเหลือ และรับผลสำเร็จแห่งการปลดปล่อยจากอาชญากรรมร่วมกันในสังคมที่สงบสุขสมานฉันท์ โดยมีตัวอย่างรูปธรรมของกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จในหลายชุมชน

ยุติธรรมชุมชนได้ชื่อว่าเป็นระบบยุติธรรมแห่งอนาคต ดังนั้น การดำเนินโครงการใด ๆ เกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนจึงเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์และนโยบายยุติธรรมเชิงรุกที่สำคัญยิ่ง เนื่องจากการสร้างรากฐานระบบยุติธรรมแห่งอนาคตเพื่อรองรับกระแสโลกาภิวัตน์ที่นับวันแต่จะทำให้รัฐเล็กลงด้วยการเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกันด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนั้น ทิศทางที่เหมาะสมและทันสมัยอย่างยิ่ง คือ การเตรียมความพร้อมของประชาชนในชุมชนทุกด้านให้ดูแลกันเอง ลดการพึ่งพิงรัฐรวมทั้งเรื่องของการอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วย

2.3 แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2.3.1 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Justice)

ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทฤษฎีนี้ถือกำเนิดขึ้นในประเทศนอร์เวย์ โดย Nils Christie²⁸ ตามความคิดว่า กฎหมายและวิธีคิดทางกฎหมายจะมี ข้อจำกัดตามปัจจัยของเวลาและสถานที่ ดังนั้น จึงควรมีกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ ควบคู่ไปกับกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย โดยนำระบบของกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการมาใช้เป็นทางเลือกเพื่อลดการต่อสู้คดีที่อิงอยู่กับความสามารถของนักกฎหมาย กระจายอำนาจ ลดการประทับตราบาป รวมถึงการลดการใช้มาตรการบังคับขู่เข็ญแก่ผู้กระทำความผิด

ทั้งนี้ ในปี ค.ศ. 1977 Christie ได้กล่าวว่า ที่จริงแล้วความขัดแย้งไม่ใช่เรื่องเลวร้ายที่ต้องทำให้หมดไป หากแต่เป็นสิ่งที่อาจนำมาใช้ประโยชน์ได้ และยังอธิบายว่าการขัดแย้งทางคดีความก็ถือว่าเป็นประโยชน์อย่างหนึ่ง เมื่อรัฐเข้ามาจัดการระบบกระบวนการยุติธรรมคือ ว่ารัฐแย่งเอาประโยชน์จากความขัดแย้งของผู้เสียหายและชุมชนไป ตัวอย่างคือ ทำให้ผู้เสียหายสูญเสียโอกาสที่จะปรับความเข้าใจกับผู้กระทำความผิด ชุมชนเสียโอกาสที่จะได้เข้ามาทบทวนกฎหมายซึ่งเป็นกติกาของชุมชนว่ามีจุดประสงค์อย่างไร และตรงตามความต้องการของคนในชุมชนหรือไม่ เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ในความรู้สึกของชุมชนคืออะไร ควรลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างไร ระบบกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายไม่ได้เอื้อที่จะให้ชุมชนแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ หากแต่ให้นักกฎหมายดำเนินการแทน ทำให้แม้แต่คู่ความก็ไม่ได้โอกาสในการร่วมกันคิดว่าควรจัดการกับคดีที่เกิดขึ้นกับตนเองอย่างไร

Christie อธิบายไว้ว่า รัฐได้สร้างขอบเขตและลำดับชั้นการบังคับบัญชาเพื่อการจัดการระบบกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจะใช้เวลาานาน และยังไม่เอื้อให้มีการพูดคุยกันระหว่างคู่กรณีที่ขัดแย้ง ทั้งนี้ Christie ได้สนับสนุนแนวความคิด เรื่องกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งทำให้เกิดความร่วมมือกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด มีการสื่อสารโดยตรงระหว่างคู่พิพาท อันจะนำไปสู่การชดใช้ความเสียหาย ซึ่งแนวคิดของ Christie ดังกล่าว มีอิทธิพลอย่างมากต่อทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา

2.3.2 ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและคำนิยามของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้ ดังนี้
ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สำหรับคำภาษาไทยที่เรียกว่า "ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์" นั้น เพราะมองว่าเป้าหมายสุดท้ายของ Restorative Justice นั้นคือ ต้องการทำให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบได้กลับคืนสู่สภาพดีดังเดิม อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม คำว่า "Restorative

²⁸ สุวิช ปนุตติกร, “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555), หน้า 19.

Justice" หรือ "กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์" เป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในสังคมโลก โดยสหประชาชาติได้เสนอให้ใช้คำนี้ในการประชุม UN Expert Meeting on Restorative Justice ที่รัฐบาลแคนาดาจัดขึ้น เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2544 หมายถึง "อำนาจความยุติธรรมที่ต้องการทำให้ทุกฝ่ายซึ่งได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้กลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิม อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมเป็นเป้าหมายสุดท้าย"²⁹

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ กระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ใช้จัดการกับความขัดแย้งอาชญากรรม (บางประเภท) และการกระทำผิดด้วยกระบวนการวิธีการที่คำนึงถึงการชดใช้เยียวยาผู้เสียหาย เรียกร้องความสำนึกผิดและความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด และให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมุ่งหมายให้เกิดผลลัพธ์แห่งความสมานฉันท์ของสังคม³⁰

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นแนวความคิดที่มีรากฐานแตกต่างจากการอำนวยความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน โดยมุ่งให้ความสำคัญกับสิ่งซึ่งจำเป็นต้องได้รับการเยียวยา (สำหรับเหยื่ออาชญากรรม) สิ่งซึ่งควรแก้ไขปรับปรุง (สำหรับผู้กระทำผิด) และสิ่งซึ่งควรเรียนรู้เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นในสังคม (สำหรับชุมชน) แนวคิดนี้ทำให้เหยื่ออาชญากรรมเป็นศูนย์กลางของกระบวนการ ให้คำนิยามเกี่ยวกับอันตราย และการชดใช้เยียวยา กล่าวคือ เหยื่ออาชญากรรมเป็นผู้กำหนดว่าอันตรายที่ตนได้รับคืออะไร และการชดใช้เยียวยาที่เหมาะสมสำหรับตนจะมีขนาดเท่าใด ขณะที่ “ชุมชน” สามารถเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมการเรียกร้องความรับผิดชอบจากผู้กระทำผิด ให้การสนับสนุนเหยื่ออาชญากรรม และประกันโอกาสในการแก้ไขฟื้นฟูตนเองของผู้กระทำผิด³¹

นอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้สะท้อนความเชื่อที่ว่า “ความยุติธรรม” เป็นสิ่งที่เข้าถึงได้และบรรลุถึงได้มากที่สุด หากสามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่ว่า

1) มีการเห็นพ้องต้องกันเกิดขึ้นระหว่างเหยื่ออาชญากรรมผู้กระทำผิดชุมชนในเวทีที่จัดให้ทุกฝ่ายได้แสดงการมีส่วนร่วมกันต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้น

(1) สิ่งที่แตกต่างกันสะท้อนใจได้รับการเยียวยา

(2) ได้บรรลุถึงการแสดงความรับผิดชอบและสำนึกผิดต่อการกระทำผิดที่เกิดขึ้น

2) โยงยึดผูกพันสิ่งที่แตกแยกให้กลับคืนสมานฉันท์กันอีกครั้งและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นในครั้งต่อ ๆ ไป

²⁹ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และคณะ, ยุติธรรมชุมชน บทบาทการอำนวยความยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน, (กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)).

³⁰ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550), หน้า 2.

³¹ สมรพรรณ ทองนาค, “การไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาล”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552), หน้า 35.

2.3.3 วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ในกระบวนการทศน์ของความยุติธรรม ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นดังแนวคิดใหม่ ที่มีแนวทางการอำนวยความสะดวกโดยมุ่งเยียวยา และฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหาย กับผู้กระทำผิด รวมไปถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่สามัคคีขึ้นในชุมชนอีกครั้ง กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้³²

1) ผู้เสียหายได้รับความพึงพอใจเมื่อเทียบกับกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทน ซึ่งไม่ได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหาย และการเยียวยาต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการจ่ายค่าเสียหาย หรือการบรรเทาความสูญเสียด้านจิตใจ และความรู้สึกภาคภูมิใจของผู้เสียหาย ซึ่งจะทำให้รู้สึกว่าได้ได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริง แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหาย ได้รับความดูแลมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็โอกาสที่จะได้ระบายความเดือดร้อนของตน และผลกระทบจากอาชญากรรม การได้รับการบรรเทาความเสียหายทั้งทางวัตถุและจิตใจอันทำให้รู้สึกว่าได้ความเป็นธรรม

2) ป้องกันการกระทำผิดซ้ำโดยการบูรณาการผู้กระทำผิดกับชุมชน

3) ประโยชน์ต่อหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ปัญหาการจัดการระบบกระบวนการยุติธรรม คือ ความร่วมมือของคนในชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของกระบวนการยุติธรรมต่าง ๆ แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะทำให้เจ้าหน้าที่ได้รับความร่วมมือมากขึ้น เพราะผู้เสียหายและผู้เกี่ยวข้อง ต่างมีแรงจูงใจในเรื่องการเยียวยา และชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ความผิด

4) ประหยัดค่าใช้จ่าย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะช่วยประหยัดงบประมาณของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการกระบวนการยุติธรรม ภายหลังปรากฏการกระทำผิด เช่น การระงับการพิสูจน์คดี และควบคุมนักโทษในเรือนจำ อันจะทำให้สามารถนำเงินดังกล่าวไปใช้ในโครงการสิ่งสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์เชิงป้องกันอาชญากรรม

2.3.4 หลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการมองปัญหาอาชญากรรมเดิมด้วยมุมมองใหม่ ซึ่งมองว่าอาชญากรรมหรือความขัดแย้งเป็นการกระทำที่ละเมิด “สัมพันธ์ภาพส่วนบุคคล” และ “ละเมิดกฎหมาย” การแก้ไขปัญหาจึงต้องฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลก่อน และรับการลงโทษตามกฎหมายตามมามีหลักการดังนี้³³

³² สมรพรรณ ทองนาค, “การไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นศาล”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552), หน้า 39.

³³ อัญธิชา มั่นคง, การดำเนินงานของสำนักคุมประพฤติ จังหวัดเชียงใหม่ ตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, (การค้นคว้าแบบอิสระคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551), หน้า 16-17.

- 1) อาชญากรรมก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้เสียหาย ชุมชน และตัวผู้กระทำผิดเอง และต้องสร้างภาระหน้าที่ในการกระทำสิ่งที่ถูกต้อง
- 2) คู่ความทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นรวมทั้งผู้เสียหาย ชุมชนและผู้กระทำผิด
- 3) ความเห็นหรือทัศนคติของเหยื่อ เป็นความเห็นหลักที่จะตัดสินว่าจะแก้ไขผลร้ายจากอาชญากรรมอย่างไร
- 4) ความพร้อมรับผิด (Accountability) ของผู้กระทำผิดแสดงให้เห็นโดยการยอมรับผิด และทำการแก้ไขผลร้ายจากอาชญากรรมอย่างเป็นรูปธรรม
- 5) ชุมชนต้องสร้างความมั่นใจว่ากฎหมายซึ่งเป็นบรรทัดฐานในการควบคุมพฤติกรรมของพลเมืองนั้น ให้ความคุ้มครองทุกคนโดยเสมอภาค โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องวัฒนธรรม และภูมิหลังต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ศาสนา เศรษฐกิจ อายุ สถานภาพ ครอบครัว ความสามารถ และภูมิหลังอื่น ๆ
- 6) อาชญากรรมเป็นการละเมิดต่อบุคคลไม่ใช่การละเมิดต่อรัฐ ดังนั้น รัฐจึงต้องแก้ไขปัญหาแต่ไม่ใช่เป็นตัวหลัก (Main Player) ในการแก้ปัญหา แต่เป็นความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด ในการกระทำสิ่งที่ถูกต้องต่อผู้เสียหาย และชุมชนในฐานะเป็นผู้เสียหายทางตรง และทางอ้อม ไม่ใช่ต่อรัฐ
- 7) การแก้ไขผลร้ายจากอาชญากรรมและการสร้างความสัมพันธ์ใหม่ (Rebuild Relationship) แผนการลงโทษ เป็นจุดมุ่งหมายลำดับแรกของงานยุติธรรม การชดใช้ความเสียหาย เป็นกฎ (Rule) ไม่ใช่ข้อยกเว้น
- 8) การวัดผลลัพธ์ ต้องดูว่าได้มีการแก้ไขผลร้ายจากอาชญากรรมอย่างไร ไม่ใช่ดูว่าจะลงโทษให้ได้รับความทุกข์ทรมานอย่างไร
- 9) การควบคุมอาชญากรรมต้องทำโดยชุมชนและสมาชิกในชุมชนเป็นหลัก ระบบงานยุติธรรมมีความสำคัญน้อยมาก เพราะระบบงานยุติธรรม จะทำได้ก็ต่อเมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นแล้ว
- 10) ความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดจำกัดอยู่เพียงแค่ทางเลือกของบุคคล (Individual Choices)

2.3.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ชุมชนหรือสังคมที่ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมและการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ทั้งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งของเด็กและผู้ใหญ่จะก่อให้เกิดประโยชน์ ดังต่อไปนี้³⁴

³⁴ อัญธิชา มั่นคง, การดำเนินงานของสำนักคุมประพฤติ จังหวัดเชียงใหม่ ตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, (การค้นคว้าแบบอิสระคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551), หน้า 17-18.

- 1) ผู้เสียหายและครอบครัวได้รับความช่วยเหลือ
- 2) ถ้าผู้เสียหายต้องการ ย่อมมีโอกาสที่จะช่วยกำหนดว่าผู้กระทำผิดจะแก้ไขผลร้ายจากการกระทำผิดได้อย่างไร
- 3) การชดใช้ (Restitution) ของผู้กระทำผิดมีความสำคัญมากกว่าภาระผูกพันทางการเงิน
- 4) การระงับข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด เป็นการประชุมร่วมกันระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด ทำให้ผู้กระทำผิดรับรู้ว่าการกระทำผิดของเขาก่อให้เกิดผลอะไรบ้าง และจะบรรเทาผลร้ายนั้นได้อย่างไร การระงับข้อพิพาทต้องดำเนินการโดยคนกลาง (Mediator) ที่ได้รับการฝึกฝนให้รู้สึกไวต่อการรับรู้ความต้องการของผู้เสียหายและครอบครัวของเขา
- 5) อาสาสมัครในชุมชนต้องทำงานร่วมกับผู้กระทำผิด
- 6) ชุมชนต้องเตรียมงานเพื่อให้ผู้กระทำผิดสามารถชดใช้ผลร้ายแก่ผู้เสียหาย
- 7) ผู้กระทำผิดมีส่วนร่วมในโครงการบริการสังคมซึ่งถูกกำหนดคุณค่าโดยชุมชน
- 8) โปรแกรมการศึกษาสำหรับผู้กระทำผิด ต้องทำให้ผู้กระทำผิดรู้ว่าผู้เสียหายรู้สึกอย่างไร และสามารถหยั่งรู้ในอารมณ์ของผู้เสียหายได้ การศึกษาดังกล่าว ช่วยให้ผู้กระทำผิดรับรู้รับความรับผิดชอบของเขาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม ผู้กระทำผิดเผชิญกับผลร้ายจากการกระทำของเขา โดยผ่านการระงับข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด และโดยการยอมรับฟังจากกลุ่มของผู้เสียหาย หรือสมาชิกในสังคมที่ได้พูดคุยประสบการณ์เกี่ยวกับอาชญากรรม และผลกระทบที่ได้รับจากอาชญากรรม
- 9) คำสั่งให้ทำการแก้ไขเพื่อบรรเทาผลร้ายจากอาชญากรรมมีความสำคัญมากกว่าคำสั่งให้ลงโทษ
- 10) ศาลและองค์กรราชทัณฑ์ต้องจัดทำรายงานประจำปีว่าจะมีการแก้ไขอย่างไร
- 11) สมาชิกในชุมชนต้องให้คำแนะนำแก่ศาลและราชทัณฑ์ในฐานะที่เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา
- 12) กลุ่มชุมชนและกลุ่มธุรกิจที่ทำงานกับผู้กระทำผิดจะเป็นผู้นำเขากลับสู่ชุมชน เมื่อเขากระทำความดีตามภาระผูกพันแล้ว
- 13) ชุมชนมีศรัทธาและความเชื่อมั่นที่จะช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุนผู้กระทำผิดที่พยายามเปลี่ยนแปลงชีวิต
- 14) ทำให้ผู้กระทำผิดมีทักษะในการดำรงชีวิตมากกว่าการส่งเข้าสู่ระบบเรือนจำ

2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในปัจจุบันการมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหัวใจและเป็นหลักการสากลที่นานาประเทศให้ความสำคัญ อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของระบบประชาธิปไตย โดยภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับรู้ เพื่อความโปร่งใสและยังสร้างการยอมรับร่วมกันทุก ๆ ฝ่าย จะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร

ไทย พุทธศักราช 2540 ที่มีการรับรองการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งด้านสิทธิ และเสรีภาพ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ด้านการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง และการตรวจสอบทางการเมือง ตามแนวคิดที่ให้การยอมรับการมีส่วนร่วม และเป็นสิทธิโดยชอบธรรมในการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยยึดเอาความคิดเห็นของประชาชนเป็นหลัก ที่เรียกว่า “อำนาจอธิปไตยของประชาชน” และยังรวมไปถึงด้านการพัฒนาตามแผนพื้นฐานของรัฐ³⁵

อย่างไรก็ตาม การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐในการบริหารประเทศด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรม ในลักษณะต่าง ๆ การรวมกลุ่มเป็นอาสาสมัคร การให้ข้อมูลหรือเบาะแสแก่เจ้าหน้าที่ การร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน เป็นต้น เพื่อเป็นการสนับสนุนส่งเสริม และปลูกฝังให้ประชาชน ได้รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน เกิดการยอมรับ ลดการต่อต้าน ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

2.4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการร่วมกันในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมเป็นกลุ่ม

การมีส่วนร่วมคือการที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากรใด ๆ และมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำในกลุ่ม³⁶

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้โอกาสประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ และการร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชน และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น³⁷

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยการใช้ความพยายาม หรือใช้ทรัพยากรบางอย่างส่วนของตนในกิจกรรม ซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาของชุมชน³⁸

³⁵ ศิริพร พรรณพัฒนกุล, การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะ ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยฝั่งตะวันตก ในพื้นที่ตำบลหนองใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดสมุทรสงคราม, (การค้นคว้าอิสระคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555), หน้า 28.

³⁶ วีระกิตต์ หาญปริพรรณ์ และคณะ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรมชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนคลองจรเข้ขัน้อย ตำบลเกาะไร่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดฉะเชิงเทรา”, รายงานวิจัย, (กระทรวงยุติธรรม, 2551), หน้า 7.

³⁷ ศิริพร พรรณพัฒนกุล, การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะ ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยฝั่งตะวันตก ในพื้นที่ตำบลหนองใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดสมุทรสงคราม, (การค้นคว้าอิสระคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555), หน้า 29.

³⁸ วีระกิตต์ หาญปริพรรณ์ และคณะ, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรมชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนคลองจรเข้ขัน้อย ตำบลเกาะไร่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดฉะเชิงเทรา”, รายงานวิจัย, (กระทรวงยุติธรรม, 2551), หน้า 7.

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ภาครัฐส่งเสริมสนับสนุน ร่วมมือ และเปิดโอกาสให้ภาคประชาชน เข้ามารับรู้ และแสดงความคิดเห็น รวมไปถึงร่วมตัดสินใจในการ ดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการพัฒนาและ ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2.4.2 ประเภทและระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน

นักวิชาการมองประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้เป็น 2 แบบ ด้วยกัน ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine Participation) (2) การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง (Non Genuine Participation) ซึ่ง "การมีส่วนร่วมที่แท้จริง" หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในโครงการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบโครงการ โดยเริ่มตั้งแต่ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และความต้องการ ร่วมคิดและค้นหาวิธีการแก้ปัญหา เพื่อร่วมสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ รวมถึงการวาง นโยบาย แผนงาน โครงการ ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต่อชุมชน ตลอดจนร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน ให้บรรลุผลตามเป้าหมาย รวมถึงการติดตาม ประเมินผลในขณะ "การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง" หมายถึง การมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน บางขั้นตอน โดยเฉพาะการเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ภาครัฐกำหนดไว้แล้ว³⁹

ระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถแบ่งออกเป็น 7 ระดับ ซึ่งเรียงลำดับจาก น้อยไปหามาก ดังต่อไปนี้

ระดับที่ 1 ถูกบังคับ ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ เพราะถูกบังคับ โดยไม่มีทางเลือกเลย

ระดับที่ 2 ถูกล่อ การเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะนี้ ประชาชนจะถูกล่อใจด้วยผลประโยชน์ ในรูปของค่าจ้างหรือความสะดวกสบายบางอย่าง แต่แท้จริงแล้วเป็นการหาเสียงของนักการเมือง ผู้ หยิบยื่นโครงการมาล่อเท่านั้น

ระดับที่ 3 ถูกชักชวน การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ ส่วนใหญ่เป็นโครงการที่ทางราชการคิดขึ้น เองเรียบร้อยแล้ว และพยายามชักชวนประชาชนให้ร่วมมือทุกรูปแบบ โดยอาศัยระบบการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ ว่าเป็นโครงการที่ดี และขอความร่วมมือจากประชาชน

ระดับที่ 4 สัมภาษณ์และวางแผนให้การมีส่วนร่วม ลักษณะนี้จะปรากฏว่าปัญหาความ ต้องการและเสียงเรียกร้องของประชาชนจะได้รับการเอาใจใส่ขึ้นบ้าง กล่าวคือ ผู้ที่จะวางโครงการจะ สำรวจปัญหาความต้องการ ด้วยการเรียกประชุม สอบถาม สัมภาษณ์ แต่การตัดสินใจว่าปัญหาของ

³⁹ พิรพันธุ์ สังข์เรือง, “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินงานโครงการป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติด กรณีศึกษาเทศบาลตำบลแม่มิ อำเภอมืองแม่มิ จังหวัดเชียงใหม่”, (การค้นคว้าแบบอิสระ บัณฑิตวิทยาลัย สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549), หน้า 9-10.

ชาวบ้านคืออะไร ควรจะแก้วิธีใด จะวางแผนอย่างไร และจะปฏิบัติตามแผนอย่างไร ยังคงเป็นเรื่องของทางราชการ

ระดับที่ 5 มีโอกาสเสนอความคิดเห็นการมีส่วนร่วม ลักษณะนี้ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ที่เกี่ยวกับการวางโครงการ และการดำเนินตามโครงการ แต่การตัดสินใจยังเป็นของส่วนราชการอยู่

ระดับที่ 6 มีโอกาสเสนอโครงการ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ ทางราชการกับประชาชนจะมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด ประชาชนอาจจะมีโอกาสตัดสินใจว่าปัญหาของตนคืออะไร จะแก้อย่างไร วิธีใดดีที่สุด จนกระทั่งมีสิทธิ์เสนอโครงการ และเข้าร่วมปฏิบัติด้วย

ระดับที่ 7 มีโอกาสตัดสินใจ ในระดับนี้ ประชาชนจะเป็นหลักสำคัญในการตัดสินใจในทุกเรื่อง ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินโครงการ

2.4.3 องค์ประกอบและยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของประชาชน

การวิเคราะห์ลักษณะการทำงานร่วมกันตามแนววัฒนธรรมระหว่างนักพัฒนา กับประชาชน⁴⁰ พบว่า เป็นความสัมพันธ์แบบ “หุ้นส่วน” โดยมีองค์ประกอบย่อย 3 ลักษณะ ดังนี้

1) การพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence) เป็นลักษณะที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน และกัน รับผิดชอบร่วมกัน เพราะมีฉะนั้นหากผลออกมาไม่ดี ก็จะต้องร่วมกันรับผิดชอบทั้งสองฝ่าย

2) ดุลยภาพ (Balance) เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันเสมอภาคกัน

3) หุ้นส่วน (Partner) เป็นความสัมพันธ์ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ไม่ขัดแย้งกัน หากแต่สนับสนุนซึ่งกันและกัน

ยุทธศาสตร์ของการมีส่วนร่วมโดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) แบ่งออกเป็น 4 วิธี ดังนี้

1) จัดเวทีสถานการณ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ

2) จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ จัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชน หรือระหว่างชุมชน

3) ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะ

4) ลงมือปฏิบัติ

⁴⁰ ศิริพร พรรณพัฒนกุล, การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาการ กัดเซาะ ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยฝั่งตะวันตก ในพื้นที่ตำบลหนองใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม, (การค้นคว้าอิสระคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555), หน้า 31-32.

2.4.4 การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม

สำนักงานกิจการยุติธรรม ได้อธิบายแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม ไว้ดังนี้⁴¹

ยุติธรรมชุมชน (Community Justice) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับความยุติธรรม โดยเป็นการทำงานร่วมกัน แบบเป็น “หุ้นส่วน” ใด ๆ ระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับชุมชน การทำงานร่วมกันแบบเป็นหุ้นส่วนนั้น เป็นการทำงานโดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมทางตรงและทางอ้อม ในระดับเพื่อนบ้าน หรือในระดับชุมชน อย่างไรก็ตาม ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมการสร้างความเป็นธรรม และความสงบสุขในทุกพื้นที่ทุกระดับจะไม่สามารถบรรลุผลอย่างยั่งยืนได้ หากภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียว

ดังนั้น กระทรวงยุติธรรมจึงผนวกแนวคิดของยุติธรรมชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานภายใต้ยุทธศาสตร์ยุติธรรมถ้วนหน้าประชาชาติมีส่วนร่วม (Justice for all, All for justice) อันจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายในการสร้างความเป็นหุ้นส่วน โดยรัฐจะส่งเสริมการรวมกันของประชาชนในลักษณะเครือข่าย เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นสาธารณะประโยชน์ เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรม และการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน เป็นที่ฝึกอบรมแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อเป็นกลไกในการสร้างสังคมที่ยุติธรรมภายในชุมชนของตนเอง

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับสันติวิธี

สันติวิธีมุ่งเน้นจัดการความขัดแย้งอย่างยั่งยืน หากเราได้เรียนรู้สันติวิธีอย่างจริงจัง ย่อมจะทำให้ทราบว่า “สันติวิธีนั้นมีชีวิต” เมื่อนำไปปฏิบัติใช้ย่อมเห็นผลอย่างชัดเจน

2.5.1 ความหมายของสันติวิธี

สันติวิธีตรงกับภาษาอังกฤษว่า Nonviolence โดยมีผู้ให้ความหมายของคำว่า สันติวิธีดังนี้ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร) กล่าวว่า สันติวิธี หมายถึง (1) สันติวิธี คือการไม่ใช้กำลังหรืออำนาจ (2) สันติวิธีคือการเชื่อฟัง (3) สันติวิธีคือการไม่ก่อความวุ่นวาย และ (1) สันติวิธีคือการทำตามกฎหมาย⁴²

เสน่ห์ จามริก กล่าวว่า สันติวิธี เป็นความพยายามหนึ่งในการต่อต้านสงครามและความรุนแรง สันติวิธีเชื่อว่ามนุษย์นั้นมีเหตุผล สามารถเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติได้ ส่วนสงครามและการใช้ความรุนแรงนั้นเกิดจากความเข้าใจผิด ความเขลาความกลัว สันติวิธี เชื่อ

⁴¹ สำนักงานกิจการยุติธรรม, กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2552), หน้า 128-131.

⁴² พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร), (2543, [Online], Available : <http://www.gotoknow.ore/posts/410180> [2546, มีนาคม 18], หน้า 1 – 2.

ว่าการเรียนรู้ที่เหมาะสมสามารถทำให้คนมีความเป็นมนุษย์ คือ มีเหตุผลมีความเข้าใจอันดีและอยู่ร่วมกันอย่างสงบได้⁴³

มารค ตามไท กล่าวว่า สันติวิธี หมายถึง วิธีที่กลุ่มบุคคลหรือมวลชนใช้ต่อสู้เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนาในบางอย่าง หรือเพื่อให้รัฐหรือผู้มีอำนาจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น การจัดชุมนุม การหยุดงานประท้วง หรือการตี้อ่าง เป็นต้น⁴⁴

รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์ กล่าวว่า สันติวิธี หมายถึง วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง หรือวิธีการปฏิบัติที่ไม่รุนแรงในการแก้ปัญหาหรือการดำเนินชีวิต⁴⁵

โคทม อาริยา กล่าวว่า สันติวิธี หมายถึง วิธีการจัดการกับความขัดแย้งวิธีหนึ่ง การใช้สันติวิธีมีเหตุผลสำคัญตรงที่ว่า เป็นวิธีการที่นำจะมีการสูญเสียน้อยที่สุดทั้งระยะสั้น ระยะยาว ทั้งรูปธรรม และนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง⁴⁶

พระไพโรจน์ จิตตพินโต (รัตนพันธ์) กล่าวว่า สันติวิธีเป็นกระบวนการแก้ไขความรุนแรง และความขัดแย้ง การดำเนินชีวิตอยู่บนหนทางของสันติวิธีจำต้องมีสัมมาทิฐิ คือทัศนคติที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นผลจากการพิจารณาโทษและเหตุของความรุนแรงจนเกิดปัญญา เข้าใจโทษของความรุนแรงอย่างลึกซึ้ง เห็นคุณประโยชน์ของสันติวิธี จนกระทั่งสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยความมีสติรู้อยู่ทุกขณะเพื่อหลีกเลี่ยงความรุนแรง ก้าวแรกของการสร้างความเข้าใจเรื่องสันติวิธีจึงเริ่มจากการทำความรู้จักความรุนแรงต่อด้วยเหตุแห่งความรุนแรง และการแก้ไขความรุนแรงด้วยสันติวิธี⁴⁷

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ กล่าวว่า สันติวิธี หมายถึงกระบวนการใช้อำนาจเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมโดยไม่ใช้กำลัง⁴⁸

⁴³ เสน่ห์ จามริก, ฐานคิดสู่ทางเลือกใหม่ของสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง, 2541), หน้า 70.

⁴⁴ มารค ตามไท, การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี : ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ.มารค ตามไท, 2543), หน้า 78 – 80.

⁴⁵ รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, สันติศึกษากับสันติภาพ, ในเอกสารการสอนชุดวิชาสันติศึกษา, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533), หน้า 14.

⁴⁶ โคทม อาริยา, (2 5 4 6), 3 0 ปี 1 4 ต.ล.ล. [Online]. Available: <http://www.Samtopap.com/kotom.htm>. [2555, กรกฎาคม 18], หน้า 23 – 25.

⁴⁷ พระไพโรจน์ จิตตพินโต (รัตนพันธ์), แนวทางแก้ไขปัญหาสังคมไทยแบบสันติวิธี.ใน เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551), หน้า 204.

⁴⁸ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2553, อารยะสังคมกับสันติวิธีในสังคมไทย, [Online]. Available:http://www.ldinet.org/2008/index.php?option=com_content&task=view&id=29&Itemid=32. [2556, สิงหาคม 24], หน้า 1.

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า สันติวิธี คือ แนวทางในการต่อสู้หรือการกระทำ เพื่อให้ได้ชัยชนะที่เป็นไปตามข้อเรียกร้องของตนเองหรือของมวลสมาชิก โดยแนวทางดังกล่าวเป็นแนวทางที่ปราศจากความรุนแรง ไม่ทำลายชีวิตและทรัพย์สิน

2.5.2 ลักษณะของสันติวิธี

สันติวิธี มีอยู่ 2 ลักษณะคือ สันติวิธีในการต่อสู้เรียกร้อง และสันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง⁴⁹ อธิบายได้ดังนี้

1. สันติวิธีในการต่อสู้หรือเรียกร้อง (Peaceful Demonstrate/Protest) แนวทางในการต่อสู้นี้เป็นแนวทางที่ถูกนำมาใช้ เมื่อเกิดความไม่พอใจหรือมีความเห็นไม่สอดคล้องกับผู้มีอำนาจ มีการดำเนินการในลักษณะของการประท้วงหรือการเรียกร้อง หรือการต่อสู้โดยการยื่นหนังสือขอเข้าพบ หรือการชุมนุมกันเพื่อแสดงออกถึงความไม่เห็นด้วย หรือแสดงออกถึงความคิดเห็นที่แตกต่างจากผู้มีอำนาจโดยสงบ สันติ ไม่มีอาวุธ การต่อสู้ในแนว ทางนี้จะมีชื่อเรียกกันว่า"การดื้อแพ่ง" (Civil Disobedience) ซึ่งแนวทางนี้เป็นแนว จากแนวทางการต่อสู้แบบ "อหิงสา" ของมหาตมะ คาน ใน การต่อสู้เรียกร้องเอกราชของอินเดีย

2. สันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Peaceful Conflict Resolution) สำหรับแนวทางนี้เป็นแนวทางที่ใช้ในการแก้ปัญหาหลังจากที่ความขัดแย้งหรือข้อพิพาทเกิดขึ้นแล้ว และพยายามที่จะยุติความขัดแย้งโดยการใช้แนวทางที่สันติ ซึ่งแนวทางที่เด่นชัดที่สุดได้แก่ การเจรจาไกล่เกลี่ย (Negotiation) กันเองระหว่างคู่พิพาท หรือโดยมีคนกลางซึ่งเป็นบุคคลที่สาม (เป็นบุคคลเพียงคนเดียวหรือหลายคนก็ได้) ช่วยในกระบวนการไกล่เกลี่ยและไม่ได้ทำหน้าที่ตัดสินชี้ขาดแต่จะเป็นผู้กำกับการเจรจาให้ดำเนินไปได้ อันจะนำไปสู่ทางออกคือ การยุติความขัดแย้ง

2.5.3 ความสำคัญของสันติวิธี

พระมหาธรรมา ธมฺมहाโส (นิธิบุญยากร)⁵⁰ ได้กล่าวถึงความสำคัญของสันติวิธีไว้ดังนี้

1. สันติวิธีเป็นวิธีที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม วิธีการนี้เป็นคู่มือแ และเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจมนุษย์ แก้ปัญหา แบบมนุษย์ด้วยตัวมนุษย์เอง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ การที่คนเข้าใจศีลธรรมต่างกันหลายรูปแบบทำให้เกิดการตีความเพื่อสนองตอบต่อตนเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อมองคำว่า "ศีลธรรม" ในมิติของศาสนาก็ย่อมเป็นการง่ายที่จะแสวงหา "จุดร่วม" ที่คล้ายคลึงกันได้

⁴⁹ วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ 3, (ขอนแก่น : ศิริภณธ์ออฟเซ็ท, 2550), หน้า 121 – 123.

⁵⁰ พระมหาธรรมา ธมฺมहाโส (นิธิบุญยากร), รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, 2547), หน้า 73 – 75.

2. การจัดการความขัดแย้งแบบสันติวิธี นอกจากเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับมนุษยชาติแล้วยังเป็นวิธีการที่สร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในกลุ่มต่าง ๆ เพราะความเข้าใจ เห็นใจกันเป็นวิธีการป้องกัน และต่อสู้กับภัยในด้านต่าง ๆ ที่อาจจะมาสู่ประเทศชาติด้วย

3. สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนประชาธิปไตย โดยเฉพาะประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ดังที่นักคิดบางท่านได้นำเสนอว่า ประชาธิปไตยเป็นวิธีส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางแก้ไขความขัดแย้งแทนการใช้ความรุนแรงกระบวนการประชาธิปไตยนำมาสู่การส่งเสริมสันติวิธีในชาติ และระหว่างชาติได้ ประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการลงคะแนนเสียงโดยเท่าเทียมกัน มีการสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการควบคุมทงนโยบายประชาธิปไตยนำมาสู่การหลีกเลี่ยงทรราช การมีสิทธิเสรีภาพ มีการแสดงความคิดเห็นของตนเอง มีความอิสระทางความคิด มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปกป้องความสนใจส่วนบุคคล มีความเท่าเทียมกันทางการเมือง และประชาธิปไตยนำมาสู่การแสวงหาเสรีภาพและความเจริญ ะนั้นทั้ง "สันติวิธี" และ "ประชาธิปไตย" จึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันกัน ถ้าพัฒนาประชาธิปไตยได้มากโอกาสที่สันติวิธีสัมฤทธิ์ได้มาก และมีโอกาสประสบความสำเร็จ เมื่อสันติวิธีทำงานได้สำเร็จ ประชาธิปไตยต้องได้รับการเกื้อหนุนหรือสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "มิติของความเท่าเทียม" หรือ "ความเสมอภาค" เพราะหากคุณสมบัติเช่นนี้เกิดขึ้นในสังคมได้ คนในสังคมสามารถยอมรับ "ความแตกต่าง" ในมิติต่าง ๆ ได้เช่น ความคิดเห็น ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา เป็นต้น ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ล้วนเป็นสิ่งที่เกื้อหนุน"สันติวิธี" ทั้งสิ้น

4. สันติวิธีเป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกๆ กลุ่ม ฉะนั้น การที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้นั้น จำเป็นต้องดึงทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหาทางออกร่วมกัน (Inclusive Society) ไม่ใช่ผลักดันผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกไป (Exclusive Society) ดังที่ ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี กล่าวว่า ควรทำให้สังคมนี้ให้เป็น "สังคมคุณภาพ" ซึ่งสังคมคุณภาพนั้นเกิดขึ้นมาได้จากหลายสาเหตุ บางครั้งเริ่มต้นขึ้นมาจากการพยายามหาทางแก้ปัญหาาร่วมกัน ในสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ อาจเริ่มจากความทุกข์ของปัจเจกชน และพัฒนาไปสู่การร่วมกันกับคนที่มีความทุกข์อย่างเดียวกัน และพยายามค้นหาทางออกพร้อมๆ กัน โดยการร่วมคิด ร่วมริเริ่ม ร่วมวางแผนดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมตรวจสอบน้อยที่สุด ซึ่งการร่วมทุกข์นี้ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าจะทำให้ความรู้สึกร่วมทุกข์นั้นน้อยลง และที่สำคัญการร่วมทุกข์ทำให้ได้รับการปรับทุกข์ ได้รับการปรึกษาหารือกัน จากหนักกลายเป็นเบา

5. สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนการคิด และการปฏิบัติการในการจัดการความขัดแย้ง โดยไม่ใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ ทั้งร่างกาย ทางเพศ ทางจิตใจ ทางเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่ใช้ความรุนแรงดังกล่าวนี้ ประกอบไปด้วย "ความเป็นธรรม" ทั้งในแง่ของความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม การยกย่องและให้เกียรติมนุษย์ในสถานะของเพื่อนร่วมโลกคนหนึ่งซึ่งรักสุขและเกลียดกลัวความทุกข์เช่นเดียวกัน

6. สันติวิธีเป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุดทั้งระยะสั้นระยะยาว ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ผิดกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งทุกฝ่ายอ้างว่าเป็นวิธีการสุดท้าย ซึ่งบางกรณีสามารถบรรลุผลในระยะสั้นเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หากความขัดแย้งดำรงอยู่เพียงแต่ถูกกดไว้ โอกาสที่จะทำให้เกิดความรุนแรงในระยะยาวย่อมมีอยู่ ส่วนในทางนามธรรม เช่น ความเข้าใจอันดี ความสามัคคีปรองดองนั้นย่อมเกิดขึ้นได้ยากด้วยวิถีความรุนแรง

7. ในขณะที่สังคมมีความสลับซับซ้อน (Chaos) เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมาจะมีแนวโน้มไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย สันติวิธีจะเข้ามามีบทบาทและทำหน้าที่ในการประสานร่องรอยความขัดแย้งเหล่านั้น เพื่อให้สังคมไทยได้ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm shift!) จากวิธีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไปแก้ปัญหาแบบสังคมโบราณซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน ไปสู่กระบวนการทางสังคมที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เรียกว่า "วิธีการอารยะ" (Civilize) หรือ "ความเป็นอารยะ" (Civility) กล่าวคือ เป็นการพัฒนาจากสังคมเดิมไปสู่แนวทางสันติวิธี

8. สันติวิธีสามารถนำมาใช้เพื่อจัดการความขัดแย้งใน 3 วิธี คือ ⁵¹

8.1 ป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง สร้างสันติในใจของทุกคน ได้แก่ การส่งเสริมสันติวัฒนธรรม ขันติธรรม ความอ่อนปรน การลดอคติ การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

8.2 แก้ไขความขัดแย้ง เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น คู่กรณีมักคิดว่าตนถูกและอีกฝ่ายผิด ในกรณีนี้ ความยุติธรรม หมายถึง การพิสูจน์ว่าใครผิดใครถูก โดยฟังศาลยุติธรรมหรือศาลอื่นๆ หรือฟังการไกล่เกลี่ยโดยศาลหรือฟังอนุญาโตตุลาการ หรือฟังการไกล่เกลี่ยโดยผู้มีอำนาจที่คู่กรณียอมรับ อย่างไรก็ตามบางคู่กรณีอาจยอมรับว่าไม่มีใครผิดถูกโดยสมบูรณ์ กรณีเช่นนี้ สามารถคลี่คลายความขัดแย้งไปสู่การชนะ - ชนะด้วยกันทั้งสองฝ่าย วิธีการคลี่คลายนั้นอาจเป็นการเจรจาโดยตรง หรือฝ่ายที่สามมาช่วยทำให้คู่กรณีออกจากตำแหน่ง หรือจุดที่ยืนอยู่ไปสู่พื้นที่การรับรู้ใหม่ที่สามารถเจรจาแบบถ้อยทีถ้อยปฏิบัติต่อกันได้ และ

8.3 เยียวยาหรือติดตามผลความขัดแย้ง เยียวยาผู้แพ้ด้วยความใจกว้างของผู้ชนะหรือการเยียวยาซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการคืนดี หรือคืนสันติสู่จิตใจ ผลเสียที่เกิดจากความขัดแย้งจะได้หมดไป ภายหลังจากการแก้ไขความขัดแย้งแล้ว ตลอดจนปฏิบัติตามข้อตกลงและขจัดเงื่อนไขความขัดแย้งให้บางเบาหรือหมดไป

จะเห็นได้ว่า ความสำคัญของสันติวิธี ก็คือ วิธีแห่งความถูกต้อง มีเหตุมีผลในการจัดการความขัดแย้ง สันติวิธีเป็นวิธีเดียวที่สนับสนุนให้มีการจัดการความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ในสังคม เพราะสันติวิธีเป็นการสร้างระบบ

⁵¹ โค ท ม อ ร ร ี ย า , (2 5 4 6) , 3 0 ปี 1 4 ตุ ล า , [Online], Available: <http://www.Samtopap.com/kotom.htm>, [2555, กรกฎาคม 18], หน้า 23 – 25.

ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สร้างพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในกลุ่มต่างๆ ก่อให้เกิดความเป็นธรรมและความสงบสุขของสังคม

2.5.4 กลไกส่งเสริมสันติวิธี

กลไกส่งเสริมสันติวิธีในสังคม แบ่งออกเป็น 3 กลไก ได้แก่ กลไกภาครัฐ กลไกภาคธุรกิจ เอกชน และกลไกภาคประชาสังคม มีรายละเอียดดังนี้⁵²

1. ภาครัฐ หน่วยงานของรัฐพึงปฏิบัติตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 187/2546 ลงวันที่ 1 กันยายน 2546 ซึ่งมีหลักการว่า "บรรทัดฐานการจัดการความขัดแย้ง ต้องยึดมั่น"สันติวิธี" เป็นวิธีเดียวที่เป็นธรรม ม และสร้างความสงบสุขที่ยั่งยืน โดยเริ่มต้นที่รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อน" คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีย่อมผูกพันทุกหน่วยงานราชการ องค์กรของรัฐแต่ละองค์กรย่อมมีภารกิจโดยตรง อยู่หลากหลาย คงไม่สามารถศึกษาส่งเสริมสันติวิธีในฐานะที่เป็นภารกิจหลักได้ รัฐจึงควรจัดตั้งองค์กรมหาชนอิสระ เพื่อทำหน้าที่ ส่งเสริมสันติวิธีโดยเฉพาะ

2. ภาคธุรกิจเอกชนควรเอาใจใส่เรื่องการศึกษา และประยุกต์ใช้สันติวิธีอย่างจริงจัง โดยเฉพาะสันติวิธีในระดับองค์กร

3. ภาคประชาสังคม ควรมีการตื่นตัว ปัจจุบันมีมูลนิธิ เช่น วัฒนธรรม หรือมูลนิธิสันติภาพ และการพัฒนา แต่ทำงานได้เพียงเล็กน้อยและอยู่ในวงที่แคบ สังคมมูลนิธิสันติภาพและและรัฐควรให้ความสนับสนุนองค์กรในลักษณะนี้ให้เกิดขึ้นมาก ๆ และเปิดโอกาสให้ทำงานแล้วทดสอบประสิทธิผล ความขัดแย้งบางประการเช่นในระดับประเทศ

2.5.5 ตัวแปรที่สร้างความสำเร็จต่อการใช้สันติวิธี

ปัจจัยและเงื่อนไขที่จะทำให้สันติวิธีทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวสันติวิธีแต่เพียงประการเดียวเท่านั้น ถึงแม้ว่าเราจะยอมรับว่าสันติวิธีคือทางเลือกที่ดีที่สุดในการจัดการความขัดแย้งได้อย่างยั่งยืน แต่ประเด็นที่ควรใส่ใจมากยิ่งขึ้นคือ "ผู้ใช้สันติวิธี" คำถามส่วนใหญ่ที่เรามักจะถามคือ "สันติวิธีเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริงหรือ?" แต่เรามักไม่ใส่ใจที่จะถามว่า "ผู้ใช้สันติวิธีมีความรู้และเข้าใจต่อสันติวิธีมากเพียงใด" และ "สามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร?" ด้วยเหตุนี้ตัวแปรที่ "น่าจะ" สร้างความสำเร็จต่อการใช้สันติวิธีว่าควรประกอบด้วยวิธีคิด วิธีการแสดงออกหรือท่าที และวิธีการประยุกต์ใช้เครื่องมือของสันติวิธี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้⁵³

⁵² โคทม อารียา, (2546), 30 ปี 14 ตุลา, [Online], Available: <http://www.Samtopap.com/kotom.htm>, [2555, กรกฎาคม 18], หน้า 23 – 25.

⁵³ พระมหาพรหมชาตมุนหาโส (นิตินุญยากร), 2543, หน้า 3 – 4.

1. วิธีคิด วิธีคิดในบริบทนี้ หมายถึง ความเข้าใจที่มีต่อตัวสันตวิธีสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในบริบทต่าง ๆ มีสมมติฐานว่า "ความเข้าใจที่แตกต่างนำไปสู่และการมองกระบวนการคิดและปฏิบัติที่แตกต่าง" ประเด็นคือ การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีความเชื่อ และความเข้าใจต่อสันตวิธียุทธศาสตร์ที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าใจความหมายของสันตวิธียุทธศาสตร์ที่แตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมจะพบว่า ในขณะที่รัฐมองว่าสันตวิธียุทธศาสตร์หมายถึงการเคารพกฎหมาย และการไม่ก่อความวุ่นวาย แต่ประชาชนมองว่า สันตวิธียุทธศาสตร์คือการประท้วงเพื่อเรียกร้องความต้องการ และการที่รัฐจะยินยอมตามเงื่อนไขการเจรจานั้นมักขึ้นอยู่กับจำนวนปริมาณของจำนวนประชาชนที่รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์และความต้องการ ฉะนั้นเมื่อสองกลุ่มเข้าใจสันตวิธียุทธศาสตร์ในแง่มุมที่แตกต่างกัน ออมส่งผลต่อการปฏิบัติที่ทั้งสองกลุ่มแสดงออกต่อ

2. วิธีแสดงออกต่อกันและกัน ในสถานการณ์ความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงในมุมต่างๆ ของโลกนั้น ในความเป็นจริงแล้ว ประเด็นปัญหาไม่ได้เกิดจากการที่มนุษยชาติขาดเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้งจึงทำให้ความขัดแย้งขยายตัวอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาที่ปรากฏชัดในสถานการณ์ปัจจุบันคือ "ท่าทีที่คู่ขัดแย้งแสดงออกต่อกัน" ไม่ว่าจะเป็นการพูด หรือกล่าวพาดพิงถึงคู่กรณีในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีลักษณะของการเหน็บแนมหรือส่อเสียดคู่กรณี จะเห็นว่า ท่าทีที่ไม่เป็นมิตรดังกล่าว ทำให้ช่องว่างของความสัมพันธ์ของคู่กรณีเกิดภาวะสูญญากาศมากยิ่งขึ้นทำให้กระบวนการสร้างความปรองดองยากยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน

3. วิธีการในการจัดการความขัดแย้ง ดังที่ได้นำเสนอในเบื้องต้นว่า "ในการจัดการความขัดแย้งนั้น ปัญหาสำคัญอาจจะไม่ได้เกิดจากตัวสันตวิธียุทธศาสตร์ที่ขาดประสิทธิภาพ" แต่ปัญหาส่วนใหญ่ที่มักปรากฏในสังคมคือ "นักสันตวิธียุทธศาสตร์หรือผู้ใช้สันตวิธียุทธศาสตร์" ไม่สามารถใช้หลักการและเครื่องมือให้สอดคล้องกับตัวแปรต่างๆ กล่าวคือ สอดรับกับสาเหตุของสถานการณ์และความเป็นไปของความขัดแย้ง สอดรับกับสาระและผลอันเกิดจากสาเหตุของความขัดแย้ง สอดรับและเหมาะสมกับตนเองทั้งในด้านความรู้และความสามารถในการใช้เครื่องมือจัดการความขัดแย้ง สอดรับกับหลักของความพอดี และเหมาะสมของการใช้เครื่องมือ สอดรับกับจังหวะและเวลาของการเข้าไปใช้เครื่องมือ สอดรับกับการปรับตนและแก้ไขตนให้เหมาะสมกับสภาพของกลุ่มและชุมชนมีส่วนได้ส่วนเสียต่อสถานการณ์ของความขัดแย้ง และ สอดรับกับการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างกันทั้งความคิด ค่านิยม และโครงสร้าง

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์⁵⁴ กล่าวว่า สันตวิธียุทธศาสตร์แบบหรือไม่ คำตอบก็คือขบวนการสันตวิธียุทธศาสตร์ "บริสุทธ์" หาได้ยากในโลก เพราะมักเป็นขบวนการที่ประกอบด้วยประชาชนหลากหลายมารวมด้วยแรงจูงใจต่างกัน การศึกษาบางชิ้นจึงถือว่าถ้าขบวนการประกาศใช้การต่อสู้ด้วยสันตวิธียุทธศาสตร์เป็นด้านหลัก

⁵⁴ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2550, หน้า 1.

ก็คือ เป็นขบวนการสันติวิธี แต่ขบวนการ "สันติวิธี" ใดที่ใช้ความรุนแรงมาผสมในการต่อสู้ของตนก็จะส่งผลลดความชอบธรรมของขบวนการลงเสมอ

จะเห็นได้ว่าความสำเร็จหรือล้มเหลวในการใช้สันติวิธีนั้น มักจะประกอบด้วย ตัวสันติวิธี และผู้ใช้สันติวิธี หากนักสันติวิธีมุ่งศึกษาสันติวิธีให้เข้าใจรอบด้านเกี่ยวกับหลักการ และเครื่องมือของสันติวิธีจะนำไปสู่การมีทำที่ถูกต้อง มีการแสดงออกทางพฤติกรรมและการพูดที่เป็นไปในเชิงบวกมากยิ่งขึ้น

2.5.6 แนวทางการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

การดำรงอยู่ร่วมกันของผู้คนในสังคมการเมืองนั้น ย่อมมีความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงได้ยากไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในระดับบุคคลหรือในระดับสังคม เนื่องจากโดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์มิได้ถือกำเนิดมาเหมือนกันทุกประการ หากมีความแตกต่างกันในหลายลักษณะนับแต่ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ไปจนถึงสภาพแวดล้อมทางสังคม วิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมความแตกต่างดังกล่าวนี้ มักเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้งระหว่างคนต่างกลุ่มที่อยู่รวมในสังคม แต่ก็มีได้หมายความว่า จะเป็นบ่อเกิดของความรุนแรงด้วยแต่อย่างใด เนื่องจากปัญหาความรุนแรงในสังคมมีต้นตอที่แท้จริงอยู่ที่การเลือกใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งให้ลุล่วง มากกว่าจะเกิดจากปัญหาความขัดแย้งในตัวเอง นั้นย่อมหมายความว่าเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นแล้ว สังคมมีทางเลือกหลากหลายวิธีทางในการแก้ไขข้อขัดแย้งให้ลุล่วงไปได้ ส่วนการใช้ความรุนแรงนั้น เป็นเพียงหนึ่งในวิธีการแก้ปัญหาเท่านั้น มิใช่เป็นทางออกเดียวในการจัดการความขัดแย้งในสังคม ตัวอย่างที่ชัดเจนก็คือ การแก้ไขข้อขัดแย้งทางด้านพรมแดนระหว่างชาติสองชาติ อาจจัดการได้ทั้งโดยการใช้ความรุนแรงอย่างการทำสงคราม หรือการไม่ใช้ความรุนแรงอย่างการเจรจาทางการทูต เป็นต้น ในบริบทของประเทศไทยในปัจจุบัน ประเด็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ได้นำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมในหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในด้านนโยบายสาธารณะ ความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมความขัดแย้งด้านแรงงาน รวมถึงความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างฝักฝ่ายที่ตรงข้ามกัน ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมา การเผชิญหน้ากันระหว่างฝ่ายที่สนับสนุนกลุ่มทางการเมืองคนละขั้ว มีแนวโน้มที่จะเผชิญหน้ากันด้วยความรุนแรง อันอาจนำไปสู่วิกฤตการณ์ความแตกแยกทางสังคมได้ในที่สุด⁵⁵

การสร้างสังคมสมานฉันท์ จำเป็นต้องอยู่บนเงื่อนไขของการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี หรือการไม่ใช้ความรุนแรงเป็นสำคัญ โดยถือว่าสันติวิธีเป็นทางเลือกหลักเมื่อเผชิญกับความขัดแย้งและยึดมั่นในหลักมนุษยธรรม เพื่อปฏิเสธการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากการใช้ความ

⁵⁵ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่, 2550, แนวทางการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี, [Online], Available: http://chiangmai.moj.go.th/index.php?option=com_Content&view=article&id=87&Itemid=57, หน้า 1 – 4.

รุนแรงไม่ว่าจะโดยรัฐหรือกลุ่มคนผู้ก่อความรุนแรง ต่างเกิดขึ้นจากเงื่อนไขที่เชื่อว่า ต่างฝ่ายต่างมีความชอบธรรมที่จะใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการบรรลุวัตถุประสงค์ของตนเอง ไม่ว่าจะนำไปเพื่อเป้าหมายในการสร้างความเป็นธรรม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ทั้งนี้ เนื่องจากการใช้ความรุนแรงแม้จะเป็นมาตรการในการจัดการปัญหาที่ดำเนินการได้ง่ายและรวดเร็ว แต่การใช้ความรุนแรงจัดการปัญหา กลับจะทำให้สังคมมองไม่เห็นทางเลือกทางการเมืองอื่น ๆ และที่สำคัญยังอาจทำให้ความขัดแย้งยิ่งขยายวงกว้างและนำไปสู่การเผชิญหน้ากันด้วยความรุนแรงหนักขึ้น การเผชิญหน้า ความรุนแรงตามแนวทางสมานฉันท์ จึงหมายถึงการเข้าถึงวิธีการแก้ปัญหาโดยอาศัยสันติวิธีเป็นหลัก อีกทั้งยังต้องหาหนทางสร้างสันติสุขและความมั่นคงของสังคมไทยในอนาคตไปพร้อมกันด้วย ทั้งนี้ ฝ่ายรัฐเองจำเป็นต้องวางรากฐานของการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีในสังคม โดยหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจในการให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรงในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการสถานการณ์การชุมนุมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่มีความล่อแหลมต่อการเผชิญหน้ากันด้วยความรุนแรงได้ทุกขณะ รวมถึงการเสริมสร้างให้สันติวิธีเป็นแนวทางหลักในนโยบายการแก้ไขปัญหาความรุนแรงภายในประเทศในระยะยาวดังเช่นการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำหรับกระบวนการจัดการและแก้ปัญหาความขัดแย้งแบบสันติวิธี มีวิธีการที่สามารถดำเนินการได้หลากหลายรูปแบบ ขึ้นกับว่าความขัดแย้งอยู่ในสถานการณ์ใด ระหว่างก่อนเกิดสถานการณ์ ระหว่างที่เกิดสถานการณ์ และภายหลังสถานการณ์ความขัดแย้งผ่านพ้นไปแล้ว ในกรณีที่พบว่าความขัดแย้งกำลังจะก่อตัว แนวทางการจัดการเพื่อคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งที่เหมาะสมคือ การเสนอแนวทางโต้วสวนสาธารณะ (Public hearing) ซึ่งเป็นวิธีการที่ควรเกิดก่อนที่จะมีการดำเนินการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะขนาดใหญ่ เพื่อให้พรรคชนที่แตกต่างขัดแย้งกันระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ได้รับการพิจารณาและนำไปสู่การสร้างข้อสรุปและการตัดสินใจร่วมกันของคนในสังคม⁵⁶

ในกรณีที่ความขัดแย้งเกิดขึ้นและนำไปสู่การเผชิญหน้าระหว่างฝ่ายที่ตรงข้ามกัน เช่น การชุมนุมเรียกร้อง การปิดถนน ล้อมทำเนียบรัฐบาลหรือส่วนราชการ ปิดล้อมโรงงาน เป็นต้น แนวทางการจัดการปัญหาความขัดแย้งที่เหมาะสมก็คือ การสร้างพื้นที่สำหรับการสานเสวนาระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งผ่านกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยแบบมีคนกลาง ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนภาครัฐ ผู้แทนกลุ่มผู้เรียกร้อง และผู้แทนภาควิชาการ โดยอาจเป็นการเจรจาเพื่อต่อรอง (Negotiation) เพื่อหาข้อแลกเปลี่ยนบางอย่างร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาในประเด็นที่ไม่ซับซ้อนนักหรือการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง (Mediation) ในกรณีที่คู่ขัดแย้งเห็นว่าทั้งคู่ต่างไม่สามารถแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้โดยลำพังจึงต้องอาศัยการยอมรับความช่วยเหลือจากคนกลางเป็นผู้ช่วยตัดสินใจในปัญหาความขัดแย้งสำหรับกรณีที่ปัญหาความขัดแย้งได้เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงแล้ว เช่น การเผชิญหน้าระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งกันด้วยความรุนแรง และก่อให้เกิดความเสียหายในร่างกายและทรัพย์สิน แนวทางการจัดการความขัดแย้งอย่าง

⁵⁶ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่, 2550 : 1 – 4.

สันติวิธีที่เหมาะสมคือ กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ (Restorative justice) ซึ่งเป็นกระบวนการเยียวยาปัญหาความขัดแย้งโดยให้ความสนใจในการฟื้นฟูแก่เหยื่อและชุมชนที่ตกเป็นเหยื่อมากกว่า การให้คุณค่าเรื่องการลงโทษผู้ทำผิด โดยยกระดับความสำคัญของเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น รวมทั้งการดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมเรียกร้องให้ผู้ทำผิดแสดงความรับผิดชอบโดยตรงต่อบุคคลหรือชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการข้อพิพาทที่มีรากฐานอยู่ในวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิม เช่น การประชุมไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในหมู่บ้าน การบรรเทาและเยียวยาความเสียหายของเหยื่อด้วยจารีตกฎเกณฑ์ในชุมชน เป็นต้น ในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีนั้น จะมีเป้าหมายที่สำคัญอยู่ 3 ประการ ประกอบด้วย⁵⁷

1. เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือแนวทางสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้ง

2. เมืองค์กรหรือสถาบันทางสังคมเป็นกลไกในการเปิดพื้นที่สำหรับฝ่ายที่ขัดแย้งกันได้รับฟังซึ่งกันและกันอย่างเป็นธรรม และ

3. ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่นได้รับการจัดการด้วยกระบวนการหาข้อยุติอย่างสันติวิธีโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์จากการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี จะมีกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนดังนี้⁵⁸

1. จัดเวทีเรียนรู้การจัดการความขัดแย้งอย่างสันติวิธี ในประเด็นปัญหาในชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ในการจัดการความขัดแย้งด้วยวิถีชุมชนภายใต้บริบทความสัมพันธ์แบบเครือญาติและเป็นมิตร และสนับสนุนการสร้างระบบยุติธรรมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งของคนภายในชุมชนและระหว่างชุมชน โดยอาจอยู่ในรูปแบบของ "คลินิกยุติธรรมชุมชน" กระบวนการยุติธรรมชุมชน และ "อนุญาโตตุลาการชุมชน"

2. มีการสำรวจ วิจัย เพื่อรวบรวมบทเรียนการจัดการความขัดแย้งของชุมชนท้องถิ่นโดยการใช้พลังความเป็นมิตรในชุมชน และเผยแพร่แนวทางการจัดการความขัดแย้งโดยภาคประชาชนแบบสันติวิธีอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในสังคม

3. สนับสนุนการจัดตั้งกรรมการเจรจาหาข้อยุติความขัดแย้งทางสังคมในประเด็นต่างๆด้วยสันติวิธีโดยมีลักษณะไตรภาคีระหว่างผู้แทนภาครัฐที่มีอำนาจตัดสินใจ ผู้แทนผู้เดือดร้อน และนักวิชาการ เป็นตัวแทนเพื่อให้มีการเจรจาแลกเปลี่ยนข้อมูล และเรียนรู้ซึ่งกันและกันด้วยเหตุผลและมีตัวกลางรักษาความเป็นธรรมในการเจรจาระหว่างทั้งสองฝ่ายให้สามารถหาข้อยุติที่ยอมรับร่วมกันได้

4. ส่งเสริมให้มีการสร้างนักจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีที่มีความเป็นมืออาชีพ เพื่อหน้าที่ในกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยกระบวนการสมานฉันท์

⁵⁷ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่, 2550 : 1 – 4.

⁵⁸ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่, 2550 : 1 – 4.

5. จัดทำหลักสูตรส่งเสริมสันติวิธีและจัดโครงการฝึกอบรมสำหรับเจ้าหน้าที่ภาครัฐเพื่อให้เจ้าหน้าที่รัฐทุกฝ่ายเป็นมืออาชีพที่มีเครื่องมือในการทำงานกับความขัดแย้งด้วยทางเลือกที่ลดทอนความรุนแรง และเพิ่มพูนความชอบธรรมของรัฐในการบริหารบ้านเมืองด้วยกฎหมายอย่างเป็นธรรม เช่น วิธีเจรจาไกล่เกลี่ยปัญหา ท่าทีในการวางตัวในสถานการณ์เผชิญหน้า เรียนรู้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบต่างๆ ของการแสดงความเห็นในสังคมประชาธิปไตย เช่น การชุมนุมการดื้อแพ่ง (Civil disobedience) เป็นต้น

6. ส่งเสริมให้มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายการเรียนรู้การจัดการความขัดแย้งและการสร้างกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ระหว่างปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรภาคประชาชนและภาครัฐ เช่น เครือข่ายสมานฉันท์และสันติวิธี เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแนวทางการจัดการปัญหาความขัดแย้งทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่นอกเหนือจากหน่วยงานภาครัฐ ทั้งนี้ ให้มีและการให้องค์กรภาคการเรียนรู้การจัดการความขัดแย้ง 3 ส่วน ประกอบด้วย

6.1 การเรียนรู้ประเด็นปัญหาความขัดแย้ง

6.2 การเรียนรู้กระบวนการจัดการความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์

6.2 การเรียนรู้กระบวนการจัดการความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์

6.3 การคัดเลือกตัวบุคคลที่ทำหน้าที่ในกระบวนการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีและการสร้างสมานฉันท์ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นปัญหาและได้รับการยอมรับจากชุมชนและสังคม

7. สื่อมวลชนแขนงต่างๆ ทำหน้าที่ส่งเสริมแนวคิดในการจัดการความขัดแย้งด้วยวัฒนธรรมการไม่ใช้ความรุนแรง หรือ "สันติวัฒนธรรม" ให้เป็นที่รับรู้แก่สังคมในวงกว้าง

8. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์ประสานความร่วมมือของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเช่น การสร้างกระบวนการยุติธรรมทางเลือก การดำเนินกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ (Restorative justice) ซึ่งเป็นกระบวนการที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการทำความผิดมาร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาว่าจะจัดการอย่างไรกับสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำผิด และหาวิธีการในการฟื้นฟูแก่เหยื่อและชุมชนที่ตกเป็นเหยื่อ โดยกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนเรียกร้องการแสดงความรับผิดชอบของผู้ทำผิด และให้การช่วยเหลือสนับสนุนในการตอบสนองต่อความต้องการของเหยื่อ

9. ส่งเสริมการจัดให้มี "คณะกรรมการสันติสุขชุมชนจังหวัดภาคใต้" (ข้อเสนอของกอส.) ประกอบด้วยข้าราชการทั้งฝ่ายความมั่นคงและฝ่ายพลเรือน ผู้แทนทั้งฝ่ายการเมือง ศาสนาและธุรกิจ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีคณะกรรมการสันติสุขชุมชนในทุกหมู่บ้านหรือทุกตำบลประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ครู หรือเจ้าหน้าที่อนามัย เพื่อทำหน้าที่ป้องกันเหตุร้ายจากความเข้าใจผิด

สร้างความปรองดองสมานฉันท์ระหว่างคนต่างศาสนาหรือต่างชาติพันธุ์ในชุมชนและเป็นสื่อกลางเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างรัฐกับประชาชน

10. ผลักดันให้มีการตราพระราชบัญญัติสมานฉันท์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ร.บ. ดับไฟใต้) ตามแนวทางข้อเสนอของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) เพื่อสร้างกลไกที่อำนวยความสะดวกการแก้ปัญหาความรุนแรงของภาครัฐในพื้นที่เป็นเอกภาพ และเป็นกลไกที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีสาระสำคัญ คือ การบัญญัติให้มีการจัดตั้งองค์กรทำหน้าที่เป็นเครื่องมือแก้ปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย ศูนย์อำนวยการยุทธศาสตร์สันติสุข จังหวัดชายแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ และกองทุนสนับสนุนการเยียวยาและสมานฉันท์แดนภาคใต้ (ตยส.) สภาพัฒนาพื้นที่

11. ตั้งคณะกรรมการขึ้นทำหน้าที่ตรวจทานกฎหมายที่อาจขัดต่อแนวทางสันติวิธี แล้วยกร่างพระราชบัญญัติเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเหล่านั้น รวมทั้งบัญญัติมาตรการส่งเสริมสันติวิธี เพื่อส่งเสริมให้สันติวิธีเป็นแนวทางหลักในนโยบายแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคมไทย

12. สภาพัฒนาการเมือง สนับสนุนเงินทุนในการต่อสู้คดีของประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ อาจตั้งเป็นกองทุนยุติธรรมภาคประชาชน

13. กำหนดให้หน่วยงานด้านความมั่นคงจัดทำมาตรการในการดำเนินการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีในรูปแบบต่างๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า แนวทางการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี จะต้องดำเนินการใน 3 มิติ อันได้แก่ มิติเชิงป้องกัน มิติเชิงแก้ไข และมิติเชิงปรองดอง เยียวยา และสันติสุข ทั้งนี้ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนควรจะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้เกิดการทำงานร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติ โดยยอมรับพื้นฐานของความเสมอภาคและเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ให้มีการสร้างหรือปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณี การทำความเข้าใจร่วมกัน การคำนึงถึงสิทธิของทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาให้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการแก้ไขความขัดแย้ง สนับสนุนให้มีบุคคลคณะบุคคลหรือสถาบันที่มีความชำนาญในการป้องกันและแก้ไขข้อขัดแย้งในสังคมทั้งในและนอกภาครัฐกระจายไปทั่วทุกพื้นที่ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายข้อมูลข่าวสาร เครือข่ายการดำเนินการและส่งต่อปัญหาให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมมือและประสานงานกันในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งในสังคม สนับสนุนให้มีสถาบันท้องถิ่นและสถาบันวิชาการเพื่อทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้ารวบรวมและเผยแพร่ แนวทางการป้องกันและแก้ไขข้อขัดแย้งเพื่อนำมาซึ่งวิสัยทัศน์ ทักษะที่ถูกต้อง และความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชนและสังคมในวงกว้าง การเจรจาต่อรองประนีประนอม อันนำมาซึ่งข้อตกลงร่วมกันด้วยเหตุผล ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีทัศนคติความเข้าใจและมีทักษะเกี่ยวกับกลไกกระบวนการต่างๆ ในการจัดการความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี เช่น การไกล่เกลี่ย ประนีประนอม การเจรจาต่อรอง การใช้อनुญาโตตุลาการ ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติงาน โดยให้ความสำคัญกับการป้องกันการเกิดข้อขัดแย้งมากกว่าการแก้ไขดำเนินการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ด้วย

การให้ข่าวสารข้อมูลที่ถูกต้อง มีความจริงใจและให้ความร่วมมือแก่ทุกฝ่าย รวมทั้งเปิดโอกาส และสนับสนุนให้มีการปรึกษาหารือร่วมกันโดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในระยะแรกเมื่อเกิดข้อขัดแย้งขึ้น

2.5.6 สังคมไทยกับสันติวิธี

สังคมไทยมีพื้นฐานของสันติวิธีเพื่อการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็น สถานการณ์ความขัดแย้งทั่ว ๆ ไปในระดับปัจเจกชนหรือชุมชน หรือจะเป็นสถานการณ์ความขัดแย้ง ทางการเมืองที่อยู่ในวาทกรรมของการปรองดองทั้งในรัฐสภาและนอกรัฐสภา รวมทั้งความขัดแย้งใน สถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าเราเข้าใจความหมายของสันติวิธีกันอย่างไร (แม้ จะแตกต่างกันบ้าง) และการใช้หรือการสร้างกลไกเพื่อการบริหารจัดการให้เกิดสันติวิธีในทางปฏิบัติกัน อย่่างไร โดยทั่วไปแล้วยอมรับกันว่าธรรมชาติของสังคมย่อมมีความขัดแย้งในมิติของเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง และปัญหาสังคมต่างๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ และพื้นฐานของสังคมไทยก็มีรากเหง้าของ กระบวนการสันติวิธีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอยู่อย่างแน่นอน ไม่ว่าจะเป็นระบบของศาล กระบวนการของฝ่ายปกครอง หรือแม้กระทั่งวิธีการในครัวเรือนหรือชุมชนที่หลากหลาย นั้นย่อมเป็น การสนับสนุนได้อย่างชัดเจนว่ากระบวนการในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีของสังคมไทยเรามี อยู่แล้วและมีความหลากหลายทั้งในรูปแบบและวิธีการที่เราใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันเมื่อทุกฝ่ายเห็น พ้องต้องกันว่าควรนำสันติวิธีไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งที่มีอยู่เพื่อนำพาสังคมไปสู่ความสงบสุข การทำความเข้าใจเนื้อแท้หรือสาระสำคัญของสันติวิธีและกระบวนการนำไปสู่สันติวิธีจึงเป็นประเด็นที่ ทุกคนในสังคมจะต้องให้ความสนใจ นอกจากนี้ ในด้านของการบริหารจัดการเพื่อให้กระบวนการ สันติวิธี เดินหน้าต่อไปให้บรรลุเป้าหมาย ผู้ที่มีส่วนได้เสียในความขัดแย้งรวมไปถึงประชาชนทั่วไปก็ ควรเข้ามามีส่วนร่วมไม่มากนักน้อยลดหลั่นกันไปในการจัดการให้กระบวนการสันติวิธีเดินหน้าไปได้ อย่างตลอดรอดฝั่ง ที่ยืนยันตรงนี้ก็เพื่อหวังว่าในสถานการณ์ความขัดแย้งที่ชัดเจนและปรากฏชัดอยู่ไม่ ว่าจะเป็นความขัดแย้งทางการเมือง หรือสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้เราทุกคนในสังคมจะต้อง ถือว่ามีส่วนร่วมกันในการบวนการสันติวิธีที่กำลังพูดถึงอยู่นี้⁵⁹

การทำความเข้าใจสาระสำคัญของสันติวิธีและการเข้าไปมีส่วนร่วมหรือรับรู้กระบวนการ สันติวิธีต้องถือว่าเป็นกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมร่วมกัน ดังนั้น กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะผูกขาดใน กระบวนการไม่ได้และต้องเป็นการดำเนินการที่ทุกคนควรให้ความสนใจและเปิดใจกว้างในการเรียนรู้ ทางสังคม อย่่าปล่อยให้กลุ่มที่หวังเพียงเกาะกระแสสันติวิธีและกระบวนการที่กำลังดำเนินอยู่แสวงหา ประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งถึงเวลาแล้วที่ทุกคนในสังคมต้องตระหนักและตื่นตัวในเรื่องของสันติวิธี กระบวนการสันติวิธีต้องใช้เวลาและการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ รวมทั้งต้องเป็นไปตามทิศทางที่

⁵⁹ชาญเชาวน์ ไชยานุ กิจ, 2555, สังคมไทยกับสันติวิธี, [Online]. Available: <http://www.bangkokbiznews.com/home/detail/politics/opinion/charnchao/20120410/445765.html>, [2555, กันยายน 28], หน้า 1 - 2.

กำหนดร่วมกัน แต่ในทางปฏิบัติทั้งสองอย่างนี้ทำได้ยากมาก กลุ่มใดที่เริ่มต้นคิดได้ก่อนจะพยายาม โน้มน้าวและกำหนดทิศทางให้กระบวนการเดินไปในวิธีการและเป้าหมายของตนเอง ซึ่งจะว่าไปแล้ว ไม่ได้ผิดกติกาแต่อย่างใด หากดำเนินการไปตามขั้นตอนและแนวปฏิบัติที่เคยทำกันมา การมองหา ทิศทางและวิธีการของสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งที่ถือได้ว่าเป็นแกนของเรื่องนี้ คงต้องเริ่มต้นที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แต่ต้องเติมเต็มด้วยแก่นสาระของสันติวิธี และการบริหารจัดการร่วมกันของทุกฝ่าย เพราะตัวบทกฎหมายและขั้นตอนตามกฎหมายก็ต้องถือว่าเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งของสันติวิธีเท่านั้น⁶⁰

ประสบการณ์ของความรุนแรงอันเนื่องมาจากความขัดแย้งเป็นประสบการณ์ที่เจ็บปวด ร่วมกันของสังคมไทย การพัฒนากระบวนการสันติวิธีที่มีอยู่อย่างหลากหลายเข้าร่วมกับการทำงาน ของกระบวนการยุติธรรม น่าจะเป็นหนทางนำไปสู่ความสงบสุขได้อย่างเท่าทันกับความซับซ้อนของ สถานการณ์ความขัดแย้งเช่นในปัจจุบัน การค้นหากฎและวิธีการใหม่ๆ ที่แตกต่างไปจากที่ผ่านมา น่าจะเป็นหนทางที่ถูกต้อง ซึ่งภายใต้ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงอันเป็นลูกผสม ระหว่างประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่เราคุ้นชินและที่ฝังอยู่กับรัฐสภา พรรคการเมือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสมาชิกเท่านั้น น่าจะเปิดรับบทบาทของภาคประชาชนหรือภาค พลเมืองโดยตรงในการมีส่วนร่วมป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมให้มากกว่าปัจจุบัน และต้องมีการเปิดช่องทางเช่นนี้ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่ง "สันติวิธี" ถือว่าเป็นหัวใจของหลักการ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ประชาชนควรมีอำนาจตัดสินใจร่วมกันในการจัดการความขัดแย้ง เสี่ยง ที่ไม่เคยได้ยินอาจบอกทางสว่างแก่สังคมได้⁶¹

สรุปการศึกษาเกี่ยวกับสันติวิธี ถือเป็นสิ่งที่สังคมจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ไม่แพ้ ศาสตร์อื่นๆ เพราะสันติวิธีเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันในทุกสังคม การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีจะนำสู่สังคมที่มีความสมานฉันท์ ดังนั้น มนุษย์ทุกคนจะต้องทำความเข้าใจ สาระสำคัญของสันติวิธีและเข้าไปมีส่วนร่วมหรือรับรู้กระบวนการสันติวิธีอย่างแท้จริง และถือว่าสันติวิธีเป็นพันธะสัญญาที่จะต้องขับเคลื่อนร่วมกันของคนทุกคนในสังคม

⁶⁰ ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ, 2555 , 1 – 2.

⁶¹ ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ, 2555 , 1 – 2.

2.6 ข้อมูลบริบทชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

ตำบลกาญจนาตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอมืองแพร์ไปทางทิศ ตะวันออก ประมาณ 4 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีพื้นที่รับผิชอบทั้งหมด 7.80 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,875 ไร่⁶²

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลเหมืองหม้อ ตำบลบ้านถิ่น อำเภอมืองแพร์

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลป่าแดง อำเภอมืองแพร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลสวนเขื่อน ตำบลป่าแดง อำเภอมืองแพร์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลนาจักร อำเภอมืองแพร์

จำนวนประชากร

ตำบลกาญจนามีจำนวนประชากร รวมทั้งสิ้น 4,529 คน เพศชาย 2,164 คน คิดเป็นร้อยละ 47.78 เพศหญิง 2,365 คน คิดเป็นร้อยละ 52.22 มีจำนวนครัวเรือน 1,561 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 582 คน ตารางกิโลเมตร

อาชีพ ในตำบล

อาชีพของประชากรตำบลกาญจนาในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม และค้าขาย บางส่วนประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน และรับจ้างแรงงาน ผลผลิตที่สำคัญของตำบลได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตรมีการเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าว ถั่วเหลือง ผลไม้ เช่น ลำไย มะม่วง ส่วนทางด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือนมีผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ การทอผ้า มีสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์คือ ชุดเครื่องนอน ผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง และสินค้าที่ควรได้รับการสนับสนุน ได้แก่ ข้าวกล้อง ข้าวหอมมือ ข้าวแคบ แผ่นถั่วเน่า เสื้อหม้อฮ่อม

เขตการปกครอง

องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา มีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน หมู่บ้าน 9 หมู่ ดังนี้

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนหลังคาเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านดอนดี	322	374	696	237

⁶² องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา, ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานทะเบียนท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา, ที่มา : <https://www.kanjana.go.th/condition.php>, (10 มีนาคม 2565).

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร			จำนวน หลังคาเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
2	บ้านดอนแก้ว	209	240	449	198
3	บ้านหัวฝ้าย	258	281	539	195
4	บ้านหนองบ่อ	218	201	419	136
5	บ้านกวาว	218	221	439	141
6	บ้านทุ่งอ้วน	209	243	452	143
7	บ้านดอนคี	260	273	533	185
8	บ้านหัวฝ้าย	211	244	455	166
9	บ้านกาญจนา	259	288	547	160
รวม		2,164	2,164	4,529	1,561

ตาราง 2.1 จำนวนประชากร และหมู่บ้านที่ตำบลกาญจนา

สภาพสังคม

ชาวข้านในเขตตำบลกาญจนา มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย อยู่ด้วยกันแบบเครือญาติ ฟังพาวอาศัยซึ่งกันและกันโดยมีศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยว จิตใจของชาวบ้านในเขตตำบลและยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต

สถาบันและองค์กรทางศาสนา

ประชาชนเขตองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธทางองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาจะสนับสนุนการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ มีวัดจำนวน 6 แห่ง ได้แก่

วัดดอนคี	หมู่ที่ 1
วัดดอนแก้ว	หมู่ที่ 2
วัดหนองบ่อ	หมู่ที่ 4
วัดใหม่บ้านกวาว	หมู่ที่ 5
วัดกาญจนาราม	หมู่ที่ 6
วัดหัวฝ้าย	หมู่ที่ 8

การศึกษาในตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา มีสถานศึกษาอยู่ 3 แห่ง ดังนี้

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกาญจนนา รวมกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านตอนดี หมู่ที่

7

- โรงเรียนบ้านคอนดี ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลกาญจนนา

- โรงเรียนวัดกาญจนารามและโรงเรียนข้ามหัวฝ้ายยุบรวมโรงเรียนกาญจนาราม

ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลกาญจนนา ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 9 แห่ง

การสาธารณสุข

- ศูนย์สุขภาพชุมชน ตำบลกาญจนนา (สถานีอนามัยตำบลกาญจนนา) ตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 1

- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 100 คน

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เรียวรุ่ง บุญเกิด ศึกษาเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : กรณีศึกษาสำนักงานยุติธรรมจังหวัดมหาสารคาม” พบว่า มีขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สำคัญ คือ 1) การเข้าสู่กระบวนการ 2) การจัดเวทีไกล่เกลี่ย 3) การประสานส่งต่อกรณีพิพาท ส่วนเงื่อนไขความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย ที่สำคัญ มี 5 เงื่อนไข ดังนี้ คือ 1) ความสมัครใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย 2) ต้องมีผู้ไกล่เกลี่ยที่มีความเป็นกลางและมีลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ยที่ดี 3) การไกล่เกลี่ยที่เกิดขึ้นในบริบทชุมชน หรือพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมประเพณีในการเคารพผู้ใหญ่ 4) การได้รับการสนับสนุนทั้งความรู้ความร่วมมือจากคณะกรรมการบริหารสำนักงานยุติธรรมจังหวัด 5) การเลือกเวทีไกล่เกลี่ยที่มีความเป็นธรรมชาติและคู่กรณีคุ้นเคย จะทำให้การไกล่เกลี่ยสามารถดำเนินไปอย่างราบรื่นและสำเร็จได้⁶³

สติธรณ์ สมบูรณ์ทรัพย์ ศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการจัดการปัญหาความขัดแย้ง กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปี พ.ศ. 2548-2552 พบว่า กลุ่มประชากรทั้งจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพต่างมีความเห็นด้วยกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งเกินครึ่งของการสำรวจ อย่างไรก็ตามก็ตีการศึกษากลับพบว่าปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ คือ การบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐ และความหวาดระแวงกันระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งปัญหา

⁶³ เรียวรุ่ง บุญเกิด, “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : กรณีศึกษา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดมหาสารคาม”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตร*, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2557).

ดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการยุติธรรม⁶⁴

พัชรภรณ์ สุขร่งข้าง ศึกษาเรื่อง “เครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ในตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เครือข่ายยุติธรรมชุมชนยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง อีกทั้งยังมีความกังวลเรื่องของความรู้ด้านกฎหมาย ทำให้มีผลต่อความเชื่อมั่น ทั้งนี้ด้านผู้บริหารสำนักงานคุมประพฤติและพนักงานคุมประพฤติดมองว่า เครือข่ายยุติธรรมน่าจะมีการมีความพร้อมในการทำหน้าที่ แต่ต้องให้ภาครัฐดำเนินการสนับสนุนด้านศักยภาพ และความพร้อม เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีความพร้อมในการใกล้เคียงข้อพิพาทในชุมชน หากแต่ระบบเครือข่ายนี้อาจมีผลต่อการทำหน้าที่ ทำให้ยังขาดความสมบูรณ์⁶⁵

รังสิต โลไทยสงค์ ศึกษากระบวนการยุติธรรมชุมชน : กระบวนทัศน์และกระบวนการเสริมสร้างสังคมแห่งความเป็นธรรม พบว่า สังคมไทยยุคดั้งเดิมปกครองโดยกษัตริย์ราชานักปราชญ์ ก่อนการปฏิรูประบบกฎหมายในพื้นที่ของอำนาจรัฐ ใช้กฎหมายตราสามดวงเป็นกฎหมายแม่บท ส่วนพื้นที่ห่างไกลคงใช้กฎหมายท้องถิ่นและจารีตประเพณีดั้งเดิม ภายหลังจากปฏิรูป ไทยได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายของยุโรป ดังนั้น ปรัชญาพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมไทย จึงมาจากแนวคิดเชิงปรัชญาหลายกระแสที่ผสมผสานกันไม่สมดุล ระหว่างปรัชญากฎหมายธรรมชาติของไทย (ธรรมนิยมดั้งเดิมที่มีหลักธรรมศาสตร์และทศพิธราชธรรมเป็นแกน วัฒนธรรมอำนาจนิยมอันมีอุดมการณ์เทวราชา-ลัทธิศักดิ์นาและระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์) ที่ส่งผ่านนิติประเพณีทับซ้อนด้วยปรัชญาเสรีนิยมประชาธิปไตย (ทฤษฎีปฏิญญานิยมทางกฎหมาย และมนุษยนิยมทางกฎหมาย) ก่อตัวขึ้นเป็นหลักนิติรัฐของไทย โดยสะท้อนให้เห็นจากความเป็นปัจเจกนิยม ความเสมอภาคตามกฎหมาย มีการแบ่งแยกอำนาจ รัฐมีอำนาจจำกัด ด้วยการยินยอมของผู้อยู่ภายใต้การปกครองทั้งที่ไม่สามารถเข้าถึงการเมืองการปกครองได้ วัฒนธรรมดังกล่าว ทำให้อำนาจของประชาชนถูกดึงออกมาจัดการโดยรัฐจากปรัชญาพื้นฐานดังกล่าว ทำให้ฐานคิดของกระบวนการยุติธรรมไทยอยู่ในกรอบของกระบวนทัศน์ทางกฎหมาย ที่ปะทะกันระหว่างกระบวนทัศน์การบังคับใช้กฎหมายกับกระบวนทัศน์กระบวนการนิติธรรม โดยแรกเริ่มเน้นไปที่การควบคุมอาชญากรรม เคลื่อนย้ายมาสู่การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย การบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำผิด กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และปัจจุบัน คือ กระบวนการยุติธรรมชุมชน ส่วนรูปแบบ และแนวทางการพัฒนา

⁶⁴ สติธรณ์ สมบูรณ์ทรัพย์, “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งกรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปี พ.ศ. 2548-2552”, *ภาคินพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาการปกครอง, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553).

⁶⁵ พัชรภรณ์ สุขร่งข้าง, “เครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในตำบลหนองตอง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่”, *การค้นคว้าแบบอิสระคณะรัฐศาสตร์*, (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551).

กระบวนการยุติธรรมชุมชน พบว่า 1) ภายใต้ปรัชญาพื้นฐาน กระบวนการยุติธรรมชุมชนกระแสหลัก จึงเป็นเพียงการแสวงหาความร่วมมือจากประชาชน ในการไกล่เกลี่ยคดี ข้อพิพาท เพื่อลดคดีสู่ศาล โดยเงื่อนไขจำเป็น คือ การมีกฎหมายรับรองโดยเฉพาะ ปฏิบัติการทางวาทกรรมที่เกิดจากฝ่ายตำรวจ เน้นแนวทางวัฒนธรรมชุมชนด้วยงานชุมชนสัมพันธ์ ส่วนฝ่ายอัยการ ศาล ราชทัณฑ์ คุมประพฤดิ รวมถึงกระทรวงยุติธรรมเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน แต่เบื้องหลังเป็นการครอบงำเชิงอุดมการณ์ ที่ช่วงชิงพื้นที่ความคิดของประชาชนเพื่อให้เกิดการ ยอมรับตามแนวคิดของกรั่มซี ภายใต้กรอบความรู้กฎหมายบ้านเมือง ทฤษฎีสัญญาประชาคม ซึ่งมีรากฐานการยกย่องอำนาจรัฐมาจากแมคเคย์แวลลี และฮอบส์ โดยกระบวนการยุติธรรมชุมชนของรัฐ เป็นปฏิบัติการทางวาทกรรมในรูปของความรู้ที่ซ่อนเร้นอำนาจ และจัดสรรอำนาจในทัศนะของเสรี นิยม ที่แฝงไว้ด้วยอุดมการณ์อำนาจนิยม ปัญหาความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นเพราะความผิดพลาด เชิงกลไกลบางอย่างแก้ไขด้วยการปรับปรุง ไม่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนระบบ ความคิดดังกล่าวละเลย โครงสร้างอำนาจ ปัญหาแท้จริงจึงยังคงอยู่ต่อไป 2) กระบวนการยุติธรรมชุมชนที่ไม่เรียงมีรูปแบบไม่ เป็นทางการ ความเป็นปึกแผ่นของชุมชนเกิดขึ้นด้วยกระบวนการวางแผนแม่บทชุมชน โดยไม่พึ่งพา อำนาจรัฐ ดังนั้น เมื่อสังเคราะห์รูปแบบของรัฐ ไม่เรียง แนวคิดพหุนิยมทางกฎหมาย แนวคิด วัฒนธรรมเป็นฐานยุติธรรมชุมชน แนวคิดกฎหมายคือทรัพยากร บูรณาการเข้ากับแนวคิด กระบวนการประชาธิปไตย แล้วพบว่ารูปแบบกระบวนการยุติธรรมชุมชนที่เหมาะสมควรเกิดขึ้นด้วยการ จัดการตนเอง การเสริมพลังจากอำนาจรัฐนั้น จำเป็นแต่ยังไม่เพียงพอ ต้องมีกระบวนการที่เหมาะสม คือ กระบวนการประชาธิปไตย เพื่อเสริมสร้างให้ชุมชนเป็นปึกแผ่น จึงจะเป็นเงื่อนไขเพียงพอให้เกิด กระบวนการยุติธรรมชุมชน สำหรับกลไกลการพัฒนากระบวนการยุติธรรมชุมชน ได้นำรูปแบบ กระบวนการยุติธรรมชุมชนของไม่เรียงมาวิจัยและพัฒนาที่ ตำบลบ้านกาศ อำเภอมะนัง ด้วย กระบวนการประชาธิปไตยผสมผสานกับกลไกลทางสังคมของกฎหมาย พบว่า ชุมชนบ้านกาศมีกลไกล การจัดการตนเองด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ คือ จารีตประเพณี กฎหมู่บ้าน ความสัมพันธ์อันดีของคนใน ชุมชน รูปธรรมที่เกิดขึ้นคือ โครงการลดเหล้างานศพ การจัดการความขัดแย้ง การร่วมจับกุมผู้ลักลอบ ตัดไม้ ปราบปรามการลักลอบตัดไม้ให้เห็นว่า กรอบความรู้ของกระบวนการยุติธรรมชุมชน คือ อนาธิปไตยชุมชน กฎหมายชาวบ้านกระบวนการวางแผนแม่บทชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดการ จัดการตนเองของไม่เรียง ภายใต้การมองความจริงว่า เป็นสัมพันธ์ ความจริงของกระบวนการยุติธรรม ชุมชนควรเป็นความจริงที่ชุมชนสร้างขึ้นด้วยตนเอง⁶⁶

สรุปคดี ธนกิจอมร ศึกษาเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่มีผลต่อยุติธรรมชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา” พบว่า

⁶⁶ รังสิต โลไทยสงค์, “กระบวนการยุติธรรมชุมชน: กระบวนทัศน์และกระบวนการเสริมสร้างสังคม แห่งความเป็นธรรม”, (มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2552).

ประชาชนในศูนย์ยุติธรรมจังหวัดฉะเชิงเทราส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 31 ถึง 40 ปีกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษาปริญญาตรี ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชนส่วนใหญ่ 12 ปี ขึ้นไป และส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมในยุติธรรมชุมชน จะเห็นได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความพร้อม มีวุฒิภาวะ มีประสบการณ์ ในการมีส่วนร่วมในยุติธรรมชุมชน ด้านระดับการมีส่วนร่วมที่มีผลต่อยุติธรรมชุมชน อันดับที่ 1 คือ ระดับการมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติ ที่มีผลอยู่ในระดับมากที่สุด (=4.53) รองลงมาได้แก่ ระดับการมีส่วนร่วมด้านการวางแผน ที่มีผลอยู่ในระดับมากที่สุด (=4.13) ระดับการมีส่วนร่วมด้านตรวจสอบ ที่มีผลอยู่ในระดับปานกลาง (=2.97) และระดับการมีส่วนร่วมด้านการประเมินผล ที่มีผลอยู่ในระดับปานกลาง (=2.79) ตามลำดับ⁶⁷

วิสาวิ จิตอารี ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จังหวัดกำแพงเพชร” พบว่า 1) การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก หากพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ บทบาทการเป็นแนวร่วมของกระบวนการยุติธรรมในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ เป็นการเสริมสร้างความยุติธรรมความเป็นธรรมและความสงบสุขในชุมชน มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก รองลงมา ได้แก่ ด้านการลดข้อพิพาทความขัดแย้งในชุมชน การป้องกันอาชญากรรมในชุมชน รวมทั้งการจัดตั้ง และดำเนินการในศูนย์ยุติธรรมชุมชน การจัดการให้ความช่วยเหลือผู้ดูแล ผู้ที่ได้รับความเสียหาย และผลกระทบจากอาชญากรรม มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การให้โอกาสแก้ไขฟื้นฟูช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้กระทำผิด 2) ปัจจัยเชิงสภาพรวม อยู่ในระดับมาก พิจารณารายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านลักษณะของงาน รองลงมา คือ ด้านการยอมรับนับถือ ด้านความรับผิดชอบ และด้านความสำเร็จตามลำดับ 3) ปัจจัยสนับสนุนภาพรวม อยู่ในระดับมาก พิจารณารายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านสวัสดิการ รองลงมาได้แก่ ด้านการอบรมให้ความรู้ และการสนับสนุนในการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ กับผู้ร่วมงานด้านนโยบาย และการปฏิบัติบริหารงานด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน และด้านความมั่นคงในการทำงาน ตามลำดับ 4) ปัจจัยเชิงจิตด้านความสำเร็จมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง ปัจจัยเชิงจิตด้านลักษณะของงาน ปัจจัยเชิงจิตด้านการยอมรับนับถือ มีความสัมพันธ์ทางด้านบวก ในระดับต่ำ และปัจจัยสนับสนุนด้านความมั่นคงในการทำงาน มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำ กับการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จังหวัดกำแพงเพชร⁶⁸

⁶⁷ สุรศักดิ์ ธนกิจอมร, “การศึกษาความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อยุติธรรมชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา”, 2553.

⁶⁸ วิสาวิ จิตอารี, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จังหวัดกำแพงเพชร”, (กำแพงเพชร : สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2555).

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์” ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์ 2) เพื่อส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์ 3) เพื่อนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 พื้นที่การวิจัย/ประชากรกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.6 สรุปกระบวนการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

3.1.1 การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์
- 2) ศึกษาบทบาทระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์
- 3) ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงลึกไว้เป็นฐานรากสำคัญในการวิจัย โดยการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ กับประชาชนในพื้นที่ตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์
- 4) การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชากร (In-depth- interviews) ที่กำหนด จำนวน 8 รูป/คน

3.2 พื้นที่การวิจัย/ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 พื้นที่การวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่” คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

3.2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ดังนี้

1) ประชากร และกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ดังนี้

1) พระสงฆ์	จำนวน	1	รูป
2) ผู้นำชุมชน	จำนวน	7	คน
3) เจ้าหน้าที่ของรัฐ	จำนวน	2	คน
4) ตัวแทนองค์กรอิสระ/ชมรมต่าง ๆ	จำนวน	2	คน
6) ประชาชนท้องถิ่น	จำนวน	1	คน
รวมทั้งหมด	จำนวน	13	รูป/คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่” ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) รวมทั้งเครื่องมืออื่น ๆ ที่ใช้ประกอบในการดำเนินการวิจัย เช่น กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง เพื่อตอบโต้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยคณะผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือวิจัย ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เกี่ยวกับการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ คณะผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังต่อไปนี้

1) ทำการศึกษารวบรวมเอกสาร ข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีตำบลกาญจนา

2) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มาวางโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และกรอบแนวคิดของการวิจัย

3) สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีตำบลกาญจนา โดยแบบออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ ตำแหน่ง สถานที่ และและวัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับระบบความยุติธรรมของชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีรายละเอียดดังนี้ 1) บทบาทระบบความยุติธรรมของชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 2) การส่งเสริมการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 3) การนำเสนอการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์

5) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ มาทำการหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเป็นรายข้อ (Item – Objective Congruence Index : IOC)

6) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

7) การจัดทำเวทีชุมชน และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups Discussion) โดยดำเนินการสนทนากลุ่มย่อยระหว่างผู้วิจัย ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจ เพื่อศึกษาระบบความยุติธรรมของชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ ศึกษาวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จาก การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนรวบรวมข้อมูลเพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาบริบทพื้นที่ และ สัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1

1) คณะผู้วิจัยจัดประชุม วางแผนและอธิบายขั้นตอนการดำเนินงาน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล อันเป็นประโยชน์ต่อบุคคลที่วัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของงาน เช่น การเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องบันทึกเสียง การบันทึกรูปภาพประกอบแต่ละกิจกรรม

2) คณะผู้วิจัยร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ องค์กรความรู้ รูปแบบและระบบความยุติธรรมของ ชุมชนตำบลกาญจนา ที่ได้จากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความ รายงานการวิจัย ที่มีเนื้อหาสอดคล้อง กับบริบททางสังคม อาชีพ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

ระยะที่ 2

1) การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการติดต่อประสานงานกับบุคคลที่มีส่วน เกี่ยวข้องในพื้นที่เป้าหมาย และชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการวิจัย

2) เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ เพื่อให้ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยจะนำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ก่อนนำไปลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล

3) คณะผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค ในส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมือง แพร่ จังหวัดแพร่ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ของการวิจัย

ระยะที่ 3

1) คณะผู้วิจัย สรุปลงองค์ความรู้ กระบวนการ รูปแบบที่เกี่ยวกับการนำเสนอระบบความ ยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ ข้อที่ 3 ของการวิจัย

2) คณะผู้วิจัย รวบรวมข้อมูลและประเด็นอื่น ๆ ที่เกิดจากการสัมภาษณ์ มาอภิปราย เพิ่มเติมให้สมบูรณ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งด้านวิชาการ และด้านการปกครองเกี่ยวกับการ ส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

3) เผยแพร่ผลงานวิจัย ผ่านสิ่งพิมพ์วารสาร หรือบทความและการจัดพิมพ์เอกสารรายงาน วิจัยฉบับสมบูรณ์

โดยมีตารางการเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย ดังนี้

ที่	กิจกรรมการวิจัย / การเก็บรวบรวมข้อมูล	ระยะเวลา 7 เดือน						
		1	2	3	4	5	6	7
1	การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างการจัดสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย	X						
2	การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง		X					
3	ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่			X				
4	การรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์			X				
5	สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่					X		
6	การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ผลงานวิจัย วิดิทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน						X	X
7	การจัดรายงานฉบับสมบูรณ์							X
8	การจัดทำบทความเผยแพร่ในระดับชาติ							X

ตารางที่ 3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย

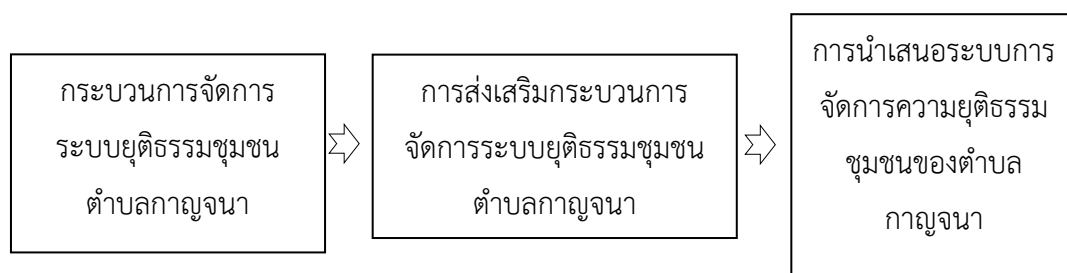
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ การวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาองค์ความรู้จากเอกสาร หนังสือ ตำรา รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ และการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่เบื้องต้น เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และความต้องการของชุมชน จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก นอกจากข้อมูลที่ได้จากพื้นที่แล้ว ยังนำเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัย และบทความ มาตรวจสอบความครบถ้วนในประเด็นที่ต้องการศึกษา แล้วจัดเรียงข้อมูลจัดกลุ่มของข้อมูลแล้วจึงนำมาวิเคราะห์

ประกอบเข้าด้วยกัน การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบบริบท (Context Content Analysis Technique) เพื่อให้เห็นถึงการส่งเสริมระบบความ ยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

3.6 สรุปกระบวนการวิจัย

การสรุปบทเรียนโครงการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมระบบความ ยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

แผนภาพที่ 3.1 สรุปกระบวนการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่องการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจน อําเภอเมืองแพะ จังหวัดแพะ ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจน อําเภอเมืองแพะ จังหวัดแพะ 2) เพื่อส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจน อําเภอเมืองแพะ จังหวัดแพะ 3) เพื่อนําเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจน อําเภอเมืองแพะ จังหวัดแพะ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนําเสนอผลการวิจัย ดังนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์กระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจน อําเภอเมืองแพะ จังหวัดแพะ

4.2 ผลการวิเคราะห์การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจน อําเภอเมืองแพะ จังหวัดแพะ

4.3 ผลการวิเคราะห์การนําเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจน อําเภอเมืองแพะ จังหวัดแพะ

4.4 องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชน และการนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 13 รูป/คน ประกอบด้วยรายชื่อดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 1 คือ พระครูโกศลบุญเขต เจ้าอาวาสวัดดอนดี
  2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 2 คือ นางสาวสายสุนีย์ อ่อนจันทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
  3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 3 คือ นางทิพรัตน์ วงศ์เงิน ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
  4. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 4 คือ นายประเสริฐ น้าไหลทุ่ง รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
  5. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 5 คือ นางมณฑา สิทธิชยาพรกุล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
  6. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 6 คือ นายจำรัส น้อยปาปลุก สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
  7. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 7 คือ นางสมเพชร เสนาป่า เลขาณุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
  8. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 8 คือ นางวงเดือน วงศ์แพทย์ ผู้ทรงคุณวุฒิองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
  9. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 9 คือ นายอนุพงศ์ คำวง กำนันตำบลกาญจนา
  10. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 10 คือ นายบรรจง ศรีธิยศ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5
  11. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 11 คือ นายสุตสาคร สายาจักร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3
  12. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 12 คือ นายสุธรรม สนทยาน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6
  13. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 13 คือ นายไพศาล นิรันดร์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6
- มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์กระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

กระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 สภาพภูมิหลังของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลสภาพภูมิหลังของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาของตำบลกาญจนา

สภาพสังคมของตำบลกาญจนา ชาวบ้านในเขตตำบลกาญจนา มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย อยู่ด้วยกันแบบเครือญาติพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดยมีศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยว จิตใจของชาวบ้านในเขตตำบลและยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต¹

2. ข้อมูลทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ตำบลกาญจนาตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองแพร่ไปทางทิศ ตะวันออก ประมาณ 4 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีพื้นที่รับผิวดินทั้งหมด 7.80 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,875 ไร่

3. ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณี ในรอบ 12 เดือน

งานประเพณีในรอบ 12 เดือนของตำบลกาญจนาอำเภอเมืองแพร่จังหวัดแพร่ โดยการนำขององค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา ร่วมกับผู้นำท้องที่ประกอบไปด้วยกำนันตำบลกาญจนา และผู้ใหญ่บ้านทั้ง 9 หมู่บ้านมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเพณีจัดงานนมัสการหลวงปู่กัญจนะ กัญจโน วัดกาญจนาราม หมู่ที่ 6 ตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ประเพณีกินสลากหลวงเมืองแพร่ ร่วมพิธีถวายสลากภัตตามความเชื่อในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

ประเพณีงานลอยกระทงตำบลกาญจนา ซึ่งจะจัดขึ้นทุกปี

ประเพณีสงกรานต์ โดยจัดให้มีพิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ พิธีสงฆ์น้ำพระ มีการจัดการแข่งขันกีฬารายการส่งนักกีฬาเข้าร่วมประเพณีแข่งขันกีฬาของการปกครองส่วนท้องถิ่น

¹ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา, ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานทะเบียนท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา, ที่มา : <https://www.kanjana.go.th/condition.php>, (10 มีนาคม 2565).

ประเพณีไหว้พระธาตุช่อแฮเมืองแพร่แห่งทุ่งหลวงจัดขึ้นทุกปี
 ประเพณีนมัสการพระธาตุเก้าแก้วมณีสะหลีปัญญา วัดดอนแก้ว หมู่ที่ 2 ตำบลกาญจนา
 อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
 ประเพณีไหว้พระพุทธรูปโกศยศิรีชัยศากยมุนี พระครูบ้านคู่มือเมืองเมืองแพร่ ซึ่งจัดขึ้นทุกปี

พระธาตุหม้อคว่ำ วัดหนองบ่อ

นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา และชาวตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ร่วมใจจัดงานประเพณีนมัสการพระธาตุหม้อคว่ำ วัดหนองบ่อ²

พระธาตุหม้อคว่ำ ประดิษฐานอยู่ภายในวัดหนองบ่อ หมู่ที่ 4 บ้านหนองบ่อ ตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2345 ภายในวัดหนองบ่อมีโบราณสถานที่สำคัญ คือ พระธาตุ และอุโบสถ พระธาตุองค์นี้เรียกว่า “พระธาตุหม้อคว่ำ” ที่เรียกกันเช่นนี้เพราะได้มีคณะภิกษุ ชุดงค์มา และนำสารีริกธาตุมาด้วยได้ปรึกษากับชาวบ้านที่อยู่รอบๆ หนองน้ำนั้นว่าควรจะสร้างวัดและเจดีย์ที่นี่ ได้มีการขุดลอกหนองน้ำให้ลึกเป็นบ่อลงไป และให้ชาวบ้านสร้างเรือขึ้นลำ-หนึ่ง นำลงลอยในบ่อ และนำเอาสารีริกธาตุใส่ในหม้อเอาลงวางในเรือ แต่หม้อที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ คว่ำลงไป จึงได้ถือเอานิมิตอันนี้ ตั้งชื่อพระธาตุนี้ว่า “พระธาตุหม้อคว่ำ” ซึ่งมีลักษณะองค์พระธาตุ เหมือนหม้อหรือไห ทรงกลม คว่ำหน้าลง สูงประมาณ 12 เมตร ฐานกว้าง 6 เมตร ภายในบรรจุสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดย

² สำนักประชาสัมพันธ์จังหวัดแพร่, ประเพณีนมัสการพระธาตุหม้อคว่ำ วัดหนองบ่อ, ที่มา : <https://phrae.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/76201>, (15 สิงหาคม 2565).

จะมีการจัดงานฉลองทุกปี เริ่มตั้งแต่วันที่ขึ้น 13 ค่ำ - 15 ค่ำ เดือน 3 (เดือนห้าเป็ง) ซึ่งปีนี้ตรงกับวันที่ 14-16 กุมภาพันธ์ 2565 วันสุดท้ายเป็นวันมาฆบูชา จึงขอเชิญชวนพุทธศาสนิกชนร่วมทำบุญในงานนมัสการพระธาตุหม้อคว่ำ ประจำปี 2565³

4. ข้อมูลการบริหารจัดการ

ตำบลกาญจนามีจำนวนประชากร รวมทั้งสิ้น 4,529 คน เพศชาย 2,164 คน คิดเป็นร้อยละ 47.78 เพศหญิง 2,365 คน คิดเป็นร้อยละ 52.22 มีจำนวนครัวเรือน 1,561 ครัวเรือน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 582 คน ตารางกิโลเมตร⁴

องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนามีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน หมู่บ้าน 9 หมู่ดังนี้

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนหลังคาเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านดอนดี	322	374	696	237
2	บ้านดอนแก้ว	209	240	449	198
3	บ้านหัวฝาย	258	281	539	195
4	บ้านหนองบ่อ	218	201	419	136
5	บ้านกาว	218	221	439	141
6	บ้านทุ่งอ้วน	209	243	452	143
7	บ้านดอนดี	260	273	533	185
8	บ้านหัวฝาย	211	244	455	166
9	บ้านกาญจนา	259	288	547	160
รวม		2,164	2,365	4,529	1,561

ตารางที่ 4.1 ประชากร 9 หมู่บ้าน

สถาบันและองค์กรทางศาสนา ประชาชนเขตองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธทางองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาจะสนับสนุนการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ มีวัดจำนวน 6 แห่ง ได้แก่

³ ข้อมูลโดยศูนย์วิทยบริการจังหวัดแพร่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

⁴ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา, ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานทะเบียนท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา, ที่มา : <https://www.kanjana.go.th/condition.php>, (10 มีนาคม 2565).

วัดดอนคี	หมู่ที่ 1
วัดดอนแก้ว	หมู่ที่ 2
วัดหนองบ่อ	หมู่ที่ 4
วัดใหม่บ้านกวาว	หมู่ที่ 5
วัดกาญจนาราม	หมู่ที่ 6
วัดหัวฝาย	หมู่ที่ 8

การศึกษาในตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาราม มีสถานศึกษาอยู่ 3 แห่ง ดังนี้

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกาญจนาราม ร่วมกับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนคี หมู่ที่ 7
- โรงเรียนบ้านดอนคี ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลกาญจนาราม
- โรงเรียนวัดกาญจนารามและโรงเรียนบ้านหัวฝายยุบรวมโรงเรียนกาญจนาราม ตั้งอยู่หมู่

ที่ 6 ตำบลกาญจนาราม ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 9 แห่ง

การสาธารณสุข

- ศูนย์สุขภาพชุมชน ตำบลกาญจนาราม (สถานีอนามัยตำบลกาญจนาราม) ตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 1
- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 100 คน

5. ข้อมูลด้านอาชีพตำบลกาญจนาราม

อาชีพของประชากรตำบลกาญจนารามในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม และค้าขาย บางส่วนประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน และรับจ้างแรงงาน ผลผลิตที่สำคัญของตำบล ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตรมีการเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าว ถั่วเหลือง ผลไม้ เช่น ลำไย มะม่วง ส่วนทางด้านอุตสาหกรรมในครัวเรือนมีผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ การทอผ้า มีสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์คือ ชุดเครื่องนอน ผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง และสินค้าที่ควรได้รับการสนับสนุน ได้แก่ ข้าวกล้อง ข้าวหอมมะลิ ข้าวแคบ แผ่นถั่วเน่า เสื้อหม้อฮ่อม⁵

สรุปว่า ฐานข้อมูลของตำบลกาญจนาราม อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมาของตำบลกาญจนาราม ข้อมูล ทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับพื้นที่ของตำบลกาญจนาราม ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีซึ่งเกิดขึ้นในรอบ 12 เดือนของตำบลกาญจนารามและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในอำเภอเมืองหรือในจังหวัดแพร่ โดยมีประเพณีสำคัญคือการบูชาพระธาตุแก้วสลิปัญญา พระธาตุ

⁵ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาราม, ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานทะเบียนท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนาราม, ที่มา : <https://www.kanjana.go.th/condition.php>, (10 มีนาคม 2565).

หม้อคว่ำเป็นต้น ข้อมูลด้านการบริหารจัดการ ในตำบลกาญจนามีประชากรทั้งสิ้น 4,529 คนมีจำนวนครัวเรือน 1,561 ครัวเรือน มีหมู่บ้านจำนวน 9 หมู่ ประกอบไปด้วย บ้านดอนดีหมู่ 1 บ้านดอนแก้วหมู่ 2 บ้านหัวฝายหมู่ 3 บ้านหนองบอนหมู่ 4 บ้านกวาวหมู่ 5 บ้านทุ่งอ่วนหมู่ 6 บ้านดอนดีหมู่ 7 บ้านหัวฝายหมู่ 8 และบ้านกาญจนามหมู่ 9 มีวัดจำนวน 6 แห่ง ประกอบไปด้วย วัดดอนดี วัดดอนแก้ว วัดหนองบ่อ วัดใหม่บ้านกวาว วัดกาญจนาราม และวัดหัวฝาย มีสาธารณสุข 1 แห่งคือสถานีอนามัยตำบลกาญจนา ข้อมูลด้านอาชีพตำบลกาญจนาประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลกาญจนาประกอบอาชีพเกษตรกรรมค้าขายอุตสาหกรรมครัวเรือนรับจ้างแรงงานผลผลิตที่สำคัญของตำบลได้แก่ ข้าวถั่วเหลืองผลไม้ส่วนอุตสาหกรรมครัวเรือนผลิตภัณฑ์จากข้าวไม้ไผ่การทอผ้าชุดเครื่องนอนผลิตภัณฑ์ผ้าเมืองเป็นต้น

4.1.2 กระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

กระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วิธีการจัดการความขัดแย้งชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

เมื่อมีเหตุการณ์ทะเลาะชกต่อยกันขึ้นในชุมชน อยู่ในงานที่ทางหมู่บ้านได้จัดขึ้น ก็จะเรียกคู่กรณีทั้งสองฝ่ายมาพบปะกันในบ้านผู้ใหญ่หรือบ้านกำนันเพื่อทำการเจรจาไกล่เกลี่ยกันทั้งสองฝ่าย ซึ่งยังไม่ส่งเรื่องให้ถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจ ส่วนใหญ่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายก็จะมีการตกลงกันได้ในบ้านผู้ใหญ่หรือบ้านกำนัน อยู่ในการเจรจานั้นก็จะทำการเจรจาแบบพี่น้องให้มีการยอมรับซึ่งกันและกันอาจจะพลาดพลั้งหรือสติไปทำให้เกิดเรื่องราวความขัดแย้งการชกต่อยขึ้น แต่เมื่อจัดให้ทั้งคู่ได้มีโอกาสปรับความเข้าใจหากัน ก็จะตกลงกันได้⁶

การทะเลาะเบาะแว้งถือได้ว่าเป็นเรื่องธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านมักเกิดเรื่องราวการชกต่อย ทะเลาะกัน รุนแรงถึงการทำร้ายข้าวของ ทูบตีกัน ก็เกิดเหตุขึ้นจะมีคนโทรไปแจ้งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่ก็จะทำการมาที่เกิดเหตุ ระวังเหตุเพื่อไม่ให้ลุกลามจนเป็นเหตุทำให้สูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน ส่วนใหญ่เมื่อผู้ใหญ่ไปถึงก็จะสามารถระงับเหตุได้ โดยที่เจ้าหน้าที่ตำรวจ จะมาถึงในที่เกิดเหตุในเวลาไล่เลี่ยกัน จะเห็นได้ว่าผู้ใหญ่บ้านมีส่วนสำคัญในการระงับเหตุการณ์ขัดแย้งเพื่อไม่ให้เกิดความรุนแรงขึ้น⁷

⁶ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 9

⁷ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 11

ส่วนใหญ่เมื่อเกิดเหตุการณ์ชกต่อยกันเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ชาวบ้านมักจะโทรไปหาผู้ใหญ่เพื่อแจ้งเหตุให้มาระงับเหตุ ถ้าผู้ใหญ่อยู่ในพื้นที่ในหมู่บ้านก็จะรับมาระงับเหตุทันที แต่ถ้าติดภารกิจก็จะมอบหมายให้กับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ หรือพรส.เข้ามาช่วยระงับเหตุหรือผู้ช่วยคนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้ที่เกิดเหตุไปช่วยระงับเหตุที่เกิดขึ้น ก็กลัวจะเกิดความรุนแรงความรุนแรง ทำให้เกิดการทำร้ายกันจนเสียชีวิต แล้วชาวบ้านเองส่วนใหญ่เขาก็จะมีการช่วยเหลือกันเข้าไประงับเหตุในระหว่างญาติๆที่จะมีการพูดคุยกันเพราะชุมชนในตำบลกาญจนาท้งหมดจะคุ้นเคยสนิทชิดเชื้อกันเหมือนกับพี่น้องอยู่ร่วมกัน ส่วนใหญ่ถ้ามีเหตุเกิดขึ้นแล้วจะสามารถจัดการกันในชุมชนต่างๆได้⁸

การขัดแย้งกันบางส่วนมากจะเกิดจากที่ดินที่มีการรุกล้ำกันเข้าไปในดินแดนของตนเองเช่นการทำไร่เข้าไปในพื้นที่ดินของตนเอง ก็จะทำให้การแจ้งให้เจ้าตัวและผู้ใหญ่บ้านได้รับทราบถึงการรุกรล้ำที่ดิน หากผู้ใหญ่บ้านก็จะทำการเรียกคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเข้ามาพูดคุยกันในบ้านผู้ใหญ่ โดยให้ 2 ฝ่ายนำหลักฐานมายืนยันทั้งตัวบุคคลหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นผู้ใหญ่บ้านรวมทั้งพยานทั้งสองฝ่ายก็จะตรวจสอบหลักฐาน และทำการเจรจาไกล่เกลี่ยคู่กรณี โดยเฉพาะผู้ที่ทำการรุกรล้ำการขยับไร่หรือการทำไร่เข้าไปในพื้นที่ของผู้อื่นให้ทำการรื้อถอนไร่ เข้ามาอยู่ในเขตแดนของตนเองเป็นหลัก ส่วนใหญ่ก็สามารถตกลงกันและทำการรื้อถอนไร่ ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ก็ในชุมชนถือได้ว่าเป็นเครือญาติมีความเกี่ยวพันเกี่ยวดองกันทั้งหมด ซึ่งอาจจะเป็นญาติสายตรงหรืออยากทางไปตองหรือภรรยาสามีต้น ก็จะสามารถพูดคุยกันได้ตกลงกันได้ ถึงแม้จะมีคนอื่นเข้ามาอาศัยในเขตพื้นที่หมู่บ้านหรือตำบลกาญจนาท้ง ก็ทำการยอมรับในข้อตกลงที่ขัดแย้งกันได้⁹

การทะเลาะกันเป็นเรื่องธรรมดาของคนอยู่ร่วมกัน อาจมีการเข้าใจผิดกันบ้างมีความคิดเห็นแตกต่างกันบ้าง มีการทะเลาะ โต้เถียง ชกต่อยมันเป็นเรื่องปกติของสังคมมนุษย์อยู่ร่วมกันที่มีความเห็นที่หลากหลาย หากไม่เห็นตรงกันหรือลงรอยกัน เมื่อเกิดเหตุขึ้นส่วนใหญ่ก็เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในแต่ละหมู่ที่ทำการระงับเหตุการณ์ชกต่อยนั้น ถ้าตกลงกันไม่ได้ จะนำไปพูดคุยต่อบ้านกำนัน ส่วนใหญ่ก็จะตกลงกันได้ที่บ้านผู้ใหญ่ก่อน มีน้อยรายที่ส่งต่อไปถึงบ้านกำนัน แต่ก็สามารถตกลงกันได้ที่สุดในที่สุด เช่นกรณีการขัดแย้งที่ดิน ที่ทำการรุกรล้ำที่ดินของคนที่มีที่ดินใกล้กันก็สามารถตกลงกันได้ที่สุดในที่สุด¹⁰

สรุปได้ว่าเมื่อมีการขัดแย้งกันเกิดขึ้นในชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ตาม ส่วนใหญ่ก็จะทำการแจ้งเหตุขึ้นให้แก่อผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันในแต่ละหมู่บ้านมาระงับเหตุ จะได้ทราบถึงเรื่องราวการขัดแย้งนั้น ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันเขาจะมาระงับเหตุด้วยตนเอง หรือส่งตัวแทนเช่นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหรือสรวรตัวกำนันเข้ามาช่วยระงับเหตุ จากนั้นก็จะทำการเจรจาทกลงกันในที่ที่เกิดเหตุถ้าตกลงกัน

⁸ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 12

⁹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 10

¹⁰ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 13

ไม่ได้ก็จะนำไปตกลงที่บ้านผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน โดยมีรูปแบบของพยานทั้งสองฝ่ายรับรู้พร้อมกันทำการเจรจาไกล่เกลี่ย ก็จะตกลงกันได้ในที่สุด เพราะถือว่าเป็นเครือญาติกันทั้งตำบลกาญจนาก็จะมีความเกี่ยวข้องทั้งเป็นญาติโดยตรงและเกี่ยวพันกันในลักษณะเครือญาติ จึงทำให้สังคมของตำบลกาญจนายู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ไม่ค่อยมีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้น

2. ชุมชนมีคณะกรรมการยุติธรรมเพื่อส่งเสริมความยุติธรรมในชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

ในหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งมาจากตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้านทำหน้าที่หลายด้านข้างในการพัฒนาและปกครองในหมู่บ้านโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นรองประธานกรรมการหมู่บ้าน และเป็นกรรมการหมู่บ้าน ตลอดถึงอดีตผู้ใหญ่บ้าน ผู้ที่มีความรู้มีความสามารถ อดีตข้าราชการบำนาญที่ได้รับการยอมรับนับถือจากประชาชนในหมู่บ้านมาร่วมเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำหน้าที่หลายอย่างทั้งเป็นคณะกรรมการที่ดูแลความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน ทั้งการตัดสินข้อขัดแย้งเมื่อเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ก็ก่อนที่จะส่งเรื่องถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ก็จะทำการให้ตกลงกันในชุมชนหรือหมู่บ้านกันก่อน ถ้าตกลงไม่ได้ถึงจะส่งถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง¹¹

ในตำบลก็จะมีศูนย์ยุติธรรมชุมชนทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของชาวบ้านเมื่อได้รับการร้องทุกข์จากชาวบ้านก็จะทำหน้าที่เป็นคนกลางในการทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้วจะมีศูนย์ดำรงธรรมของอำเภอและของจังหวัดเป็นผู้ทำหน้าที่ในการระงับข้อพิพาทหรือระงับทุกข์ของชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านเกิดความทุกข์ขึ้น ส่วนหนึ่งก็จะทำไปแจ้งแกทางอำเภอ หรือทางศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด ทางหน่วยงานอำเภอหรือจังหวัดก็จะส่งเรื่องมาที่ตำบลก็คือที่องค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับเรื่องก็จะทำการเชิญคู่กรณีที่มีข้อพิพาทหรือชาวบ้านที่ทำการร้องทุกข์นั้นมาที่ทำการขององค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อทำการสอบถามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากนั้นก็เชิญคู่กรณีเข้ามาพูดคุยตกลงกันโดยมีคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีกำนันของตำบลเป็นประธานโดยตำแหน่ง มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลร่วมเป็นคณะกรรมการ รวมทั้งผู้ใหญ่บ้านข้าราชการในตำบลเอามาเป็นคณะกรรมการของศูนย์ยุติธรรมชุมชน¹²

ในตำบลกาญจนามีศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยมีคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนที่ประกอบไปด้วยกำนันเป็นประธานโดยตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านในแต่ละหมู่ โดยที่คณะกรรมการเมื่อทำงานแล้วจะต้องรายงานแก่อำเภอเมืองแพร่ ไปจังหวัดแพร่ หรือบางเรื่องต้องรายงานให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเช่นเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นต้นด้วยการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรมีลายเซ็นมีการตกลงกันกับคู่กรณีและ

¹¹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 11

¹² ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 5

รูปภาพประกอบการรายงานนั้น จึงถือได้ว่าในชุมชนตำบลกาญจนานอกจากมีคณะกรรมการหมู่บ้านของแต่ละหมู่แล้ว ยังมีศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ทำงานโดยรูปแบบของคณะกรรมการ¹³

นอกจากคณะกรรมการหมู่บ้านแล้วยังมีเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยให้กับชาวบ้านในตำบลกาญจนาน เจ้าหน้าที่ที่มีที่ทำงานเป็นตุ๋ยามตำรวจในตำบลกาญจนานจะมีเจ้าหน้าที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำหน้าที่เข้าเวรเพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้านหากมีเหตุเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้ง หรือเหตุอื่นๆเช่นการลักขโมยเป็นต้น ก็จะทำหน้าที่เข้าไประงับเหตุแจ้งเหตุนั้นให้กับผู้ใหญ่บ้านกำนันในตำบลกาญจนานมาช่วยระงับเหตุหรือติดตามระงับเหตุให้กับประชาชนในพื้นที่ในตำบลกาญจนานี้¹⁴

จากเหตุผลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า ในหมู่บ้านจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลเรื่องความยุติธรรมของคนในหมู่บ้านเมื่อเกิดความขัดแย้งก็จะทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยตกลงข้อพิพาทหรือทุกข์ของชาวบ้าน ส่วนใหญ่ก็ชาวบ้านก็จะตกลงกันได้ภายในหมู่บ้าน นอกจากนั้นในระดับตำบลก็จะมีศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยมีกำนันเป็นประธานโดยตำแหน่ง นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนข้าราชการในพื้นที่เป็นคณะกรรมการร่วมด้วย และยังมีเจ้าหน้าที่ตำรวจที่คอยดูแลอำนวยความสะดวกให้กับชาวบ้านในพื้นที่ตำบลกาญจนาน ส่วนใหญ่เมื่อเกิดเหตุขึ้นแล้วก็จะสามารถตกลงกันได้เพราะเป็นระบบเครือญาติมีความใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งกันและกัน

3. เมื่อมีบุคคลในชุมชนได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง ชุมชนมีวิธีการในการไกล่เกลี่ยผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะทำการตกลงกันก่อนถ้าตกลงไม่ได้ก็จะแจ้งให้กับผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันในหมู่บ้านของตนเองได้รับทราบเรื่องราวข้อขัดแย้ง เรื่องถึงกำนันผู้ใหญ่บ้านก็จะเชิญทั้งสองฝ่ายมาพูดคุยกันในบ้านของผู้ใหญ่หรือกำนันเพื่อให้ได้ทราบถึงข้อเท็จจริงต่างๆที่เกิดขึ้นรวมทั้งเชิญพยานทั้งสองฝ่ายมาพูดคุยกันด้วยจึงทำการตกลงไกล่เกลี่ยกันถ้ามีข้อที่ต้องตัดสินใจร่วมกัน แต่ถ้ายังไม่สามารถตกลงกันได้ก็จะนำไปสู่คณะกรรมการของหมู่บ้านที่จะทำหน้าที่ช่วยในเรื่องของการไกล่เกลี่ยในหมู่บ้านอีกทีหนึ่ง ถ้ายังตกลงกันไม่ได้ก็จะนำไปสู่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่จะมีคณะกรรมการอีกรูปแบบหนึ่ง เข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยข้อตกลง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะตกลงกันภายในหมู่บ้านยังไม่ถึงในระดับตำบลก็คือกำนันหรือศูนย์ยุติธรรมชุมชน¹⁵

ในหมู่บ้านของผมโดยเฉพาะหมู่ที่ 3 เมื่อมีเรื่องราวเกิดขึ้นก็จะเรียกทั้งสองฝ่ายเข้ามาพูดคุยกันในที่บ้านผู้ใหญ่จะมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเข้ามาช่วยร่วมด้วยในการเจรจาตกลงกัน ชาวบ้านในหมู่บ้านส่วน

¹³ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 9

¹⁴ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 4

¹⁵ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 9

ใหญ่ก็จะทำการตกลงกันได้ด้วยดี เท่าที่ผ่านมาเรื่องราวยังไม่ถึงกำหนดส่งถึงกำหนดให้ได้เป็นผู้ตัดสิน ส่วนใหญ่ก็จะจบลงภายในหมู่บ้าน เพราะชาวบ้านทั้งหมดส่วนใหญ่เป็นเครือญาติสนิทกัน¹⁶

เช่นเดียวกันในหมู่ 6 ก็จะเรียกทั้งสองฝ่ายมาพูดคุยกันในบ้านผู้ใหญ่รวมทั้งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านมาเป็นกรรมการร่วมในการพิจารณาร่วมกันส่วนใหญ่ก็ตกลงกันได้เจรจาไปเคลียร์กันได้¹⁷

โดยส่วนใหญ่เมื่อเกิดความขัดแย้งกันผู้ที่ทำหน้าที่หลักก็คือผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยโดยเชิญทั้งสองฝ่ายคู่กรณีพิพาทหันมาพูดคุยกันในบ้านกำนันหรือผู้ใหญ่ หรือบางครั้งก็เป็นที่วัดเพื่อทำหน้าที่ในการตกลงกันกับข้อขัดแย้งของแต่ละฝ่ายแต่ในที่สุดก็ตกลงกันได้จะไม่ส่งเรื่องราวให้หน่วยเหนือให้เป็นผู้ตัดสิน¹⁸

เหตุการณ์ขัดแย้งกันในหมู่บ้าน พระสงฆ์มักจะไม่ได้เกี่ยวข้องด้วยเหมือนในอดีตที่พระสงฆ์จะมีบทบาทเป็นอย่างมากในการเจรจาต่อรองให้คู่กรณีตกลงกันยอมรับซึ่งกันและกันสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขแต่ว่าในปัจจุบันก็เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่โดยที่มีหน้าที่โดยตรงเช่นกำนันผู้ใหญ่บ้านหรือสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หรืออบต. ทำหน้าที่ พระสงฆ์ก็ได้ทำหน้าที่ส่วนอื่นที่มันเป็นพิธีกรรมไม่ว่าจะเป็นงานขาวดำหรืองานขึ้นบ้านใหม่งานบวช มักจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือด้านความขัดแย้ง แต่บางทีก็ได้แค่อำนวยความสะดวกสถานที่ที่วัดเป็นที่ตกลงเจรจาต่อรองกัน หน้าที่หลักก็จะเป็นหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นหลักสำคัญในการจัดการกับข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านหรือในตำบล¹⁹

จึงสรุปได้ว่า เมื่อมีบุคคลในชุมชนได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง ชุมชนมีวิธีการในการไกล่เกลี่ย โดยวิธีการเจรจาต่อรอง ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยให้สองฝ่ายได้มีโอกาสพูดคุยซึ่งกันและกันจัดสถานที่ที่บ้านกำนันผู้ใหญ่บ้าน หรือที่วัด ที่ประชุมของหมู่บ้าน ศาลาหมู่บ้าน เป็นที่ตกลงเจรจากัน โดยนัดหมายเวลามันจะเป็นเวลาค่าๆที่ทุกฝ่ายว่างเว้นจากการงานของตนเองมาพูดคุยตกลงเจรจากัน ผลของการเจรจาส่วนใหญ่ตกลงกันได้

4. ชุมชนมีวิธีการจัดการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

ในข้อคำถามนี้ส่วนใหญ่ชาวบ้านก็จะดูแลกันเองก่อนเช่นการสร้างบ้านให้แข็งแรงมีรั้วรอบขอบชิด เพื่อป้องกันทรัพย์สินของตนเองรวมทั้งชีวิตของคนในครอบครัวให้อยู่รอดปลอดภัยมีความ

¹⁶ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 11

¹⁷ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 12

¹⁸ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 2

¹⁹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 1

เป็นส่วนตัวของครอบครัวเป็นหลัก บางส่วนอยู่รวมกันหลายครอบครัวในรั้วเดียวกันเพราะเป็นพี่น้องกันก็จะดูแลกันเองรวมทั้งลูกหลานของแต่ละคนในครอบครัวก็จะช่วยกันดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับทุกคน นอกจากนี้เมื่อเกิดเรื่องราวต่างๆมักจะแจ้งผู้ที่รับผิดชอบเช่นผู้ใหญ่บ้านกำนันเจ้าหน้าที่ตำรวจให้เข้ามาช่วยดูแลความปลอดภัยอีกที่²⁰

ชาวบ้านก็จะดูแลกันเองกันก่อน เพราะส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยมีเรื่องราวอะไรมากมายกับข้อขัดแย้งพิพาทนาที่จะเกิดขึ้นเช่นลูกหลานไปติดยาแล้วทำการอาละวาดอย่างนี้จะแจ้งแก่ผู้ใหญ่บ้านและเจ้าหน้าที่ตำรวจมาช่วยระงับเหตุ ทำการส่งให้กับผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องและช่วยเหลืออนั้นก็ไม่ค่อยมีเรื่องราวอะไร²¹

เหมือนอย่างที่ยกไว้ตั้งแต่ต้นว่าชาวบ้านดูแลกันถ้ามีเรื่องราวเกิดขึ้นก็จะให้ผู้ใหญ่บ้านกำนันมาช่วยเหลือแก้ปัญหาให้หน่วยงานของรัฐที่อยู่ในตำบลพื้นที่เส้นทางเป็นสุขภาพก็เป็นรพ. สต. ถ้าเป็นความปลอดภัยก็จะไปแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นต้น ถ้าเป็นเรื่องการเกษตรก็จะเป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่เกษตรประจำตำบลเป็นต้น²²

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสรุปได้ว่า ความปลอดภัยของชุมชนโดยส่วนใหญ่จะทำการดูแลกันเองในครอบครัวเป็นหลักก่อน จากนั้นเมื่อมีเหตุเกิดขึ้นก็จะแจ้งให้แก่ผู้ใหญ่บ้านกำนันได้รับทราบรวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกหรือระงับเหตุ จากนั้นนำไปสู่การเจรจาตกลงกันในหมู่บ้านก่อน ถ้าตกลงกันไม่ได้ถึงจะนำไปสู่การส่งเรื่องให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการต่อไป

ประเด็นของระบบยุติธรรมชุมชน ดังได้ทำการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญว่า ระบบยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านหรือชุมชนตำบลกาญจนา เป็นเครือข่ายรู้จักคุ้นเคยใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งกันและกัน รู้จักกันเป็นคนส่วนใหญ่ เมื่อมีเรื่องราวข้อขัดแย้งเกิดขึ้นก็จะแจ้งให้กับกำนันผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเช่นเจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นต้น มีวิธีการดำเนินการโดยเรียกทั้งสองฝ่ายเข้ามาพบปะพูดคุยกันโดยใช้สถานที่ของบ้านกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านหรือศาลาหมู่บ้านหรือวัด เป็นที่ตกลงเจรจากัน ส่วนใหญ่ผลของการเจรจาก็จะตกลงกันได้ภายในหมู่บ้านและตำบล การกำนันผู้ใหญ่บ้านก็จะทำเรื่องรายงานให้กับหน่วยที่รับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นตำรวจหรืออำเภอเมืองแพร่หรือจังหวัดแพร่แล้วแต่เรื่องนั้นได้รับมอบหมายจากหน่วยงานใดเข้ามาเพราะชาวบ้านเมื่อมีความทุกข์ใจหรือมีความทุกข์แล้วมักจะไปร้องเรียนกับหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเช่นศูนย์ดำรงธรรมอำเภอหรือจังหวัดเพื่อเข้ามาช่วยเหลือแก้ปัญหาของตนเองหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมักจะส่งย้อนกลับมาที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือกำนันให้เป็นผู้มีหน้าที่ในการ

²⁰ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 3

²¹ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 6

²² ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 7

เจรจาตกลงไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของชาวบ้าน จนในที่สุดก็จะสามารถตกลงกันได้นำมาซึ่งความสบายใจกันทั้งสองฝ่ายและอยู่ร่วมกันในสังคมของตำบลกาญจนารอบอย่างสงบสุข ส่วนด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินชาวบ้านมักจะดูแลรักษาทรัพย์สินของตนเองเป็นหลักก่อน ถ้าเกิดเรื่องราวก็จะแจ้งให้กับเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาช่วยดูแลอีกที

4.2 ผลการวิเคราะห์การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนารอบ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนารอบ เกิดขึ้นโดยมีการร่วมมือของผู้นำชุมชน ข้าราชการในพื้นที่ คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำองค์กรหรือกลุ่มอาชีพ ตำรวจชุมชนประจำตำบล เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ทำการส่งเสริมกระบวนการจัดการยุติธรรมชุมชนให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชน

หน่วยงานราชการโดยกระทรวงยุติธรรมได้ทำการส่งเสริมทำให้เกิดกระบวนการยุติธรรมชุมชนอย่างเป็นทางการด้วยการตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2557 เป็นต้นมา ตามคำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ 403/ 2557 เรื่องการขับเคลื่อนระบบยุติธรรมชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านความเป็นธรรมทางสังคม และสร้างความสมานฉันท์ของประชาชน²³ ให้ทำหน้าที่ดังนี้

1. การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมและการกระทำผิด (ความไร้ระเบียบของชุมชน)
2. การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice)
3. เยียวยาและเสริมพลังเหยื่ออาชญากรรม
4. รับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน (reintegration)

ความเป็นมาศูนย์ยุติธรรมชุมชน

อำนาจหน้าที่กระทรวงยุติธรรม มาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ.2545 ซึ่งกำหนดอำนาจหน้าที่ของกระทรวงยุติธรรมไว้ว่า "ให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรม เสริมสร้างและอำนวยความยุติธรรมในสังคม และราชการอื่น ๆ ตามที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจของกระทรวงยุติธรรมหรือส่วนราชการที่สังกัดกระทรวงยุติธรรม

การอำนวยความยุติธรรม การสร้างความเป็นธรรมและความสงบสุขในสังคม เป็นภารกิจหลักที่สำคัญยิ่งของกระทรวงยุติธรรม ที่จะต้องดำเนินการให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในทุกพื้นที่และทุก

²³ กระทรวงยุติธรรม, คำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ 403/ 2557 เรื่องการขับเคลื่อนระบบยุติธรรมชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านความเป็นธรรมทางสังคม และสร้างความสมานฉันท์ของประชาชน.

ระดับ แต่ภารกิจดังกล่าวหากรัฐเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียวคงไม่สามารถบรรลุผลอย่างยั่งยืนได้ หัวใจสำคัญของความสำเร็จในการดำเนินการดังกล่าว จึงอยู่ที่คนในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดได้สัมผัส มีส่วนได้ส่วนเสียกับความยุติธรรม ความเป็นธรรม และความสงบสุขในชุมชนนั้นๆ ได้มีโอกาสและมีช่องทางที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง โดยมีโอกาสในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการและร่วมรับประโยชน์จากการแก้ปัญหาร่วมกันในลักษณะของการเป็น “หุ้นส่วน”

เพื่อให้ความยุติธรรมเกิดขึ้นอย่างแท้จริง โดยผู้ที่ได้รับผลกระทบเป็นผู้อำนวยการความยุติธรรมร่วมกับกระบวนการยุติธรรม จึงเกิดเป็นแนวความคิดของยุติธรรมชุมชนขึ้น ซึ่งความหมายของยุติธรรมชุมชนนั้น หลายท่านอาจมีความคิดเห็นแตกต่างกันไป บางท่านอาจเห็นว่า เป็นการควบคุมอาชญากรรมโดยชุมชนร่วมมือกับตำรวจในการป้องกันและลดปัญหาอาชญากรรม บางท่านอาจมองว่า เป็นการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมและ/หรือศาลกับชุมชน โดยตระหนักว่าปัญหาอาชญากรรมเป็นประเด็นของปัญหาสังคม ซึ่งกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบต้องให้ความสำคัญเข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนมากขึ้น บางท่านอาจมองว่าเป็นการลงโทษหรือแก้ไขผู้กระทำผิดโดยอาศัยความร่วมมือจากชุมชน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ในขณะที่บางส่วนมองไปที่บทบาทของการจัดการยุติธรรมแบบสมานฉันท์โดยชุมชนเป็นหลัก

แม้ว่ามุมมองต่อคำว่า ยุติธรรมชุมชน หลายฝ่ายจะเข้าใจและมองยุติธรรมชุมชนแตกต่างกันไป แต่มีรากฐานสำคัญยิ่งสิ่งหนึ่งที่ทุกกลุ่มความคิดเห็นเหมือนกัน คือ การทำงานอย่างร่วมกันระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกับชุมชน ซึ่งหากให้นิยามของคำว่ายุติธรรมชุมชนแล้วคำนิยามควรจะประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1. เป็นกิจกรรมด้านการป้องกันและควบคุมปัญหาอาชญากรรมในชุมชน
2. เป็นการดำเนินการโดยชุมชนเพื่อชุมชน
3. รัฐมีหน้าที่เป็นหุ้นส่วนร่วมกับชุมชน

บทบาทของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน

1. การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมในชุมชนด้วยการยับยั้งหรือชะลอสถานการณ์มิให้เกิดความขัดแย้งข้อพิพาท หรือการกระทำผิดทางอาญาเกิดขึ้น โดยการเฝ้าระวังป้องกัน การควบคุมสถานการณ์ การจัดระเบียบชุมชนและการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชน เช่น ระเบียบ/กฎหมายที่จำเป็น กระบวนการยุติธรรม สิทธิและหน้าที่พลเมือง เป็นต้น โดยสนธิกำลังหรือบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในรูปแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชน

2. การรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ และรับแจ้งเบาะแสการกระทำผิดกฎหมาย การทุจริตคอร์รัปชัน รวมทั้งปัญหาความเดือดร้อนของเด็ก สตรี คนชรา และคนพิการ และส่งต่อให้หน่วยงานที่

เกี่ยวข้องดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ และติดตามผลการดำเนินงานแจ้งให้ผู้ร้อง ผู้แจ้งทราบเป็นระยะๆ

3. การจัดการความขัดแย้ง โดยการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทตามหลักยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือหลักสันติวัฒนธรรม (ดูแลรักษา/สร้างพัฒนาภาพ ระหว่างเหยื่อ ผู้กระทำผิดและชุมชน)

4. การเยียวยาหรือเสริมพลังแก่เหยื่ออาชญากรรมและความรู้สึกของชุมชน ด้วยการให้ความเข้าใจกำลังใจช่วยเหลือหรือสนับสนุนใด ๆ ให้เหยื่ออาชญากรรมและชุมชนนั้นมีความรู้สึกที่ดี และใช้ชีวิตเป็นปกติต่อไป รวมทั้งการให้ความรู้หรือคำแนะนำในการขอรับความช่วยเหลือจากทางราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ค่าเสียหาย ค่าทดแทนช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีจากกองทุนยุติธรรม

5. การรับผู้พันโทหรือผู้ถูกคุมประพตกลับสู่สังคมเพื่อให้บุคคลนั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน/สังคมได้ปกติตามความเหมาะสม และไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก

คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนประกอบด้วย

1. ประธานคณะกรรมการทำงานด้านอำนวยการในคณะกรรมการหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบลเลือกกันเอง 2 คน (ลำดับที่ 2 เป็นรองประธาน) เป็นประธานศยช.และรองประธานศยช.

2. สมาชิกสภา อบต. หรือสมาชิกสภาเทศบาล ที่เป็นกรรมการหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบลเลือกกันเอง 2 คน

3. ประธาน ศยช.เดิม ในตำบล(ถ้ามี) 1 คน

4. ผู้นำองค์กรหรือกลุ่มอาชีพ ในตำบล เลือกกันเอง 3 คน

4. ตำรวจชุมชนประจำตำบล 1 คน เป็นกรรมการ

5. นิติกรหรือ จนท.ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อุปท.) ที่ตั้ง ศยช.ตำบล ที่นายก อบต. นั้น มอบหมาย 1 คน เป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา

คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ประกอบด้วย

ลำดับที่   ชื่อ – สกุล   ตำแหน่งต้นสังกัด   วันที่เข้ารับตำแหน่ง

1. ปลัดอำเภอประจำตำบล

2. พัฒนาการประจำตำบล

3. ตำรวจชุมชนประจำตำบล

4. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลกาญจนา

5. นายอนุพงศ์ คำวาง   กำนันตำบลกาญจนา   15 มิถุนายน 2565

6. นายสุตสาคร สายาจักร   ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3   15 มิถุนายน 2565

7. นายอดิสร จิตจริง   ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2   15 มิถุนายน 2565

8. นางสมพร คงทน	สอบต.หมู่ที่ 1	15 มิถุนายน 2565
9. นายจริต ศาลาคาม	สอบต.หมู่ที่ 9	15 มิถุนายน 2565
10. นางวงเดือน วงศ์แพทย์	ผู้ทรงคุณวุฒิในตำบล	15 มิถุนายน 2565
11. นางสาวพัฒน์ หมายหมั่น	ผู้ทรงคุณวุฒิในตำบล	15 มิถุนายน 2565
12. หัวหน้าสำนักปลัด อบต.กาญจนนา		15 มิถุนายน 2565
13. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา		15 มิถุนายน 2565

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีรายละเอียดดังนี้

นอกจากนี้บทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตำบลกาญจนนาที่ต้องดูแลเอาใจใส่ทุกข์สุขของประชาชนแล้วอีกภารกิจหนึ่งก็คือการอำนวยความสะดวกเรื่องความยุติธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจระบบกิจกรรมชุมชนตามคำสั่งของกระทรวงยุติธรรมที่จัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้น มีผู้นำชุมชน เป็นกรรมการเพื่อความสะดวกให้กับประชาชนในเรื่องของการร้องทุกข์ เพื่อสร้างความสมานฉันท์ปรองดองในท้องถิ่นให้เกิดขึ้นในชุมชน นำมาซึ่งความสุขแก่ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ²⁴

การส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลได้ทำการอำนวยความสะดวกในสถานที่ในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน เป็นที่สถานที่ให้การบริการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนที่มาติดต่อร้องทุกข์เกี่ยวกับการเป็นอยู่ให้กับประชาชน อำนวยความสะดวกในการจัดเจ้าหน้าที่เข้าร่วมเป็นกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการพัฒนาให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีอาชีพ มีรายได้ จัดกิจกรรมส่งเสริมความสามัคคีของคนในชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข²⁵

จึงสรุปได้ว่าการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนนา ประชาชนในพื้นที่ได้รับความสะดวกจากผู้นำชุมชนประกอบไปด้วยกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนนา ในการร้องทุกข์ที่ตนเองเดือดร้อนอันเกิดจากการไม่ได้รับความยุติธรรมในชุมชน ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยการอำนวยความสะดวกทางราชการจากหน่วยงานของรัฐ คือกระทรวงยุติธรรม ได้ตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกการต่างๆ ให้กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนได้มีความสุขสันติภาพในการดำรงชีวิต

²⁴ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 9

²⁵ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 2

4.3 ผลการวิเคราะห์การนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบล กาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ มีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลสภาพภูมิหลังของตำบลกาญจนา ประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมาของตำบลกาญจนา ข้อมูล ทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับพื้นที่ของตำบลกาญจนา ข้อมูลด้านวัฒนธรรม ประเพณีซึ่งเกิดขึ้นในรอบ 12 เดือนของตำบลกาญจนาและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในอำเภอมืองแพร์หรือในจังหวัดแพร่ โดยมีประเพณีสำคัญคือการบูชาพระธาตุแก้วแก้วสลีปัญญา พระธาตุหม้อคว่ำเป็นต้น ข้อมูลด้านการบริหารจัดการ ในตำบลกาญจนามีประชากรทั้งสิ้น 4,529 คนมีจำนวนครัวเรือน 1,561 ครัวเรือน มีหมู่บ้านจำนวน 9 หมู่ ประกอบไปด้วย บ้านดอนดีหมู่ 1 บ้านดอนแก้วหมู่ 2 บ้านหัวฝายหมู่ 3 บ้านหนองบอนหมู่ 4 บ้านกวาวหมู่ 5 บ้านทุ่งอ่อนหมู่ 6 บ้านดอนดีหมู่ 7 บ้านหัวฝายหมู่ 8 และบ้านกาญจนาหมู่ 9 มีวัดจำนวน 6 แห่ง ประกอบไปด้วย วัดดอนดี วัดดอนแก้ว วัดหนองบ่อ วัดใหม่บ้านกวาว วัดกาญจนาราม และวัดหัวฝาย มีสาธารณสุข 1 แห่งคือสถานีอนามัยตำบลกาญจนา ข้อมูลด้านอาชีพตำบลกาญจนาประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลกาญจนาประกอบอาชีพเกษตรกรรมค้าขายอุตสาหกรรมครัวเรือนรับจ้างแรงงานผลผลิตที่สำคัญของตำบลได้แก่ ข้าวกล้วย เหลืองผลไม้ส่วนอุตสาหกรรมครัวเรือนผลิตภัณฑ์จากข้าวไม้ไผ่การทอผ้าชุดเครื่องนอนผลิตภัณฑ์ผ้าเมืองเป็นต้น

นอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เมื่อมีการขัดแย้งกันเกิดขึ้นในชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ตาม ส่วนใหญ่ก็จะทำการแจ้งเหตุ นั้นให้แก่ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันในแต่ละหมู่บ้านมาระงับเหตุ จะได้ทราบถึงเรื่องราวการขัดแย้งนั้น ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันเขาจะมาระงับเหตุด้วยตนเอง หรือส่งตัวแทนเช่นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหรือสรวัดร กำนันเข้ามาช่วยระงับเหตุ จากนั้นก็จะทำการเจรจาตกลงกันในที่ที่เกิดเหตุถ้าตกลงกันไม่ได้ก็จะนำไปตกลงที่บ้านผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน โดยมีรูปแบบของพยานทั้งสองฝ่ายรับรู้พร้อมกันทำการเจรจาไกล่เกลี่ย ก็จะตกลงกันได้ในที่สุด เพราะถือว่าเป็นเครือญาติกันทั้งตำบลกาญจนา มักจะมีความเกี่ยวข้องทั้งเป็นญาติโดยตรงและเกี่ยวพันกันในลักษณะเครือญาติ จึงทำให้สังคมของตำบลกาญจนาอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ไม่ค่อยมีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้น

ในชุมชนมีคณะกรรมการยุติธรรมเพื่อส่งเสริมความยุติธรรมในชุมชน คือ ในหมู่บ้านจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลเรื่องความยุติธรรมของคนในหมู่บ้านเมื่อเกิดความขัดแย้งก็จะทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยตกลงข้อพิพาทหรือทุกข์ของชาวบ้าน ส่วนใหญ่ก็ชาวบ้านก็จะตกลงกันได้ภายในหมู่บ้าน นอกจากนั้นในระดับตำบลก็จะมีศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยมีกำนันเป็นประธานโดย

ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดถึงข้าราชการในพื้นที่เป็นคณะกรรมการร่วมด้วย และยังมีเจ้าหน้าที่ตำรวจที่คอยดูแลอำนวยความสะดวกให้กับชาวบ้านในพื้นที่ตำบลกาญจนา ส่วนใหญ่เมื่อเกิดเหตุขึ้นแล้วก็จะสามารถตกลงกันได้เพราะเป็นระบบเครือญาติมีความใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งกันและกัน

เมื่อมีบุคคลในชุมชนได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง ชุมชนมีวิธีการในการไกล่เกลี่ย โดยวิธีการเจรจาต่อรอง ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยให้สองฝ่ายได้มีโอกาสพูดคุยซึ่งกันและกันจัดสถานที่ที่บ้านกำนันผู้ใหญ่บ้าน หรือที่วัด ที่ประชุมของหมู่บ้าน ศาลาหมู่บ้าน เป็นที่ตกลงเจรจากันโดยนัดหมาย เวลานั้นจะเป็นเวลาว่างๆที่ทุกฝ่ายว่างเว้นจากการงานของตนเองมาพูดคุยตกลงเจรจากัน ผลของการเจรจาส่วนใหญ่ตกลงกันได้

ชุมชนมีวิธีการจัดการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คือ ความปลอดภัยของชุมชนโดยส่วนใหญ่จะทำการดูแลกันเองในครอบครัวเป็นหลักก่อน จากนั้นเมื่อมีเหตุเกิดขึ้นก็จะแจ้งให้แก่ผู้ใหญ่บ้านกำนันได้รับทราบรวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกหรือระงับเหตุ จากนั้นนำไปสู่การเจรจาทกลงกันในหมู่บ้านก่อน ถ้าตกลงกันไม่ได้ถึงจะนำไปสู่การส่งเรื่องให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการต่อไป

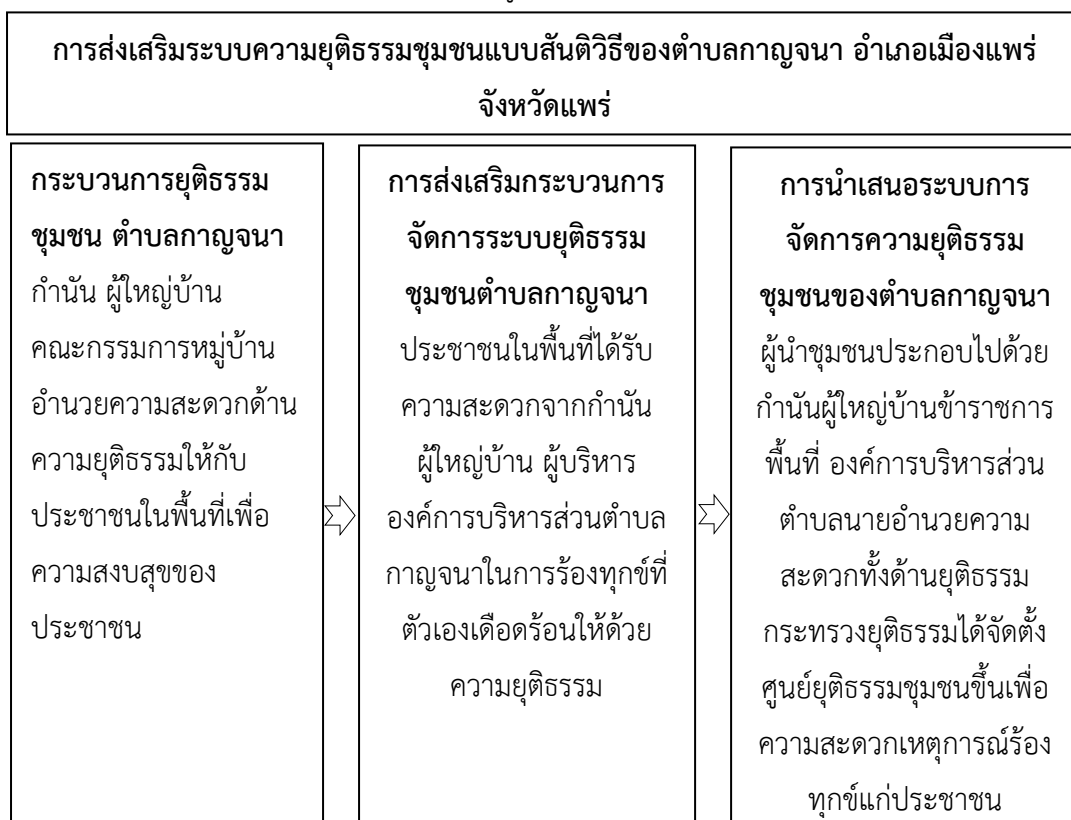
สรุประบบยุติธรรมชุมชน ดังได้ทำการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญว่า ระบบยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านหรือชุมชนตำบลกาญจนา เป็นเครือญาติรู้จักคุ้นเคยใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งกันและกัน รู้จักกันเป็นคนส่วนใหญ่ เมื่อมีเรื่องราวข้อขัดแย้งเกิดขึ้นก็จะแจ้งให้กับกำนันผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเช่นเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นต้น มีวิธีการดำเนินการโดยเรียกทั้งสองฝ่ายเข้ามาพบปะพูดคุยกันโดยใช้สถานที่ของบ้านกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านหรือศาลาหมู่บ้านหรือวัด เป็นที่ตกลงเจรจากัน ส่วนใหญ่ผลของการเจรจาก็จะตกลงกันได้หมู่บ้านและตำบล การกำนันผู้ใหญ่บ้านก็จะทำเรื่องรายงานให้กับหน่วยที่รับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นตำรวจหรืออำเภอเมืองแพร่หรือจังหวัดแพร่แล้วแต่เรื่องนั้นได้รับมอบหมายจากหน่วยงานใดเข้ามาเพราะชาวบ้านเมื่อมีความทุกข์ใจหรือมีความทุกข์แล้วมักจะไปร้องเรียนกับหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเช่นศูนย์ดำรงธรรมอำเภอหรือจังหวัดเพื่อเข้ามาช่วยเหลือแก้ปัญหาของตนเองหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมักจะส่งย้อนกลับมาที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือกำนันให้เป็นผู้มีหน้าที่ในการเจรจาทกลงไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของชาวบ้าน จนในที่สุดก็จะสามารถตกลงกันได้นำมาซึ่งความสบายใจกันทั้งสองฝ่ายและอยู่ร่วมกันในสังคมของตำบลกาญจนาอย่างสงบสุข ส่วนด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินชาวบ้านมักจะดูแลรักษาทรัพย์สินของตนเองเป็นหลักก่อน ถ้าเกิดเรื่องราวก็จะแจ้งให้กับเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาช่วยดูแลอีกที

ส่วนการส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา เกิดขึ้นโดยมีการร่วมมือของผู้นำชุมชน ข้าราชการในพื้นที่ คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วน

ตำบล ผู้นำองค์กรหรือกลุ่มอาชีพ ตำรวจชุมชนประจำตำบล เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ทำการส่งเสริมกระบวนการจัดการยุติธรรมชุมชนให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชน อย่างไรก็ตามการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา ประชาชนในพื้นที่ได้รับความสะดวกจากผู้นำชุมชนประกอบไปด้วยกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์กรบริหารส่วนตำบลกาญจนา ในการร้องทุกข์ที่ตนเองเดือดร้อนอันเกิดจากการไม่ได้รับความยุติธรรมในชุมชน ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยการอำนวยความสะดวกทางราชการจากหน่วยงานของรัฐ คือกระทรวงยุติธรรม ได้ตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกการต่างๆ ให้กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนได้มีความสุขสันติภาพในการดำรงชีวิต

4.4 องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาเรื่องการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ได้นำเสนอองค์ความรู้จากการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

แผนภาพที่ 4.1 สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ 2) เพื่อส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ 3) เพื่อนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษา ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 กระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

กระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ มีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลสภาพภูมิหลังของตำบลกาญจนา ประกอบไปด้วย ประวัติความเป็นมาของตำบลกาญจนา ข้อมูล ทางด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับพื้นที่ของตำบลกาญจนา ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีซึ่งเกิดขึ้นในรอบ 12 เดือนของตำบลกาญจนาและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องในอำเภอมืองแพร์หรือในจังหวัดแพร่ โดยมีประเพณีสำคัญคือการบูชาพระธาตุแก้วแก้วสลีปัญญา พระธาตุหม้อคว่ำเป็นต้น ข้อมูลด้านการบริหารจัดการ ในตำบลกาญจนามีประชากรทั้งสิ้น 4,529 คนมีจำนวนครัวเรือน 1,561 ครัวเรือน มีหมู่บ้านจำนวน 9 หมู่ ประกอบไปด้วย บ้านดอนดีหมู่ 1 บ้านดอนแก้วหมู่ 2 บ้านหัวฝายหมู่ 3 บ้านหนองบอนหมู่ 4 บ้านกวาวหมู่ 5 บ้านทุ่งอ่อนหมู่ 6 บ้านดอนดีหมู่ 7 บ้านหัวฝายหมู่ 8 และบ้านกาญจนาหมู่ 9 มีวัดจำนวน 6 แห่ง ประกอบไปด้วย วัดดอนดี วัดดอนแก้ว วัดหนองบ่อ วัดใหม่บ้านกวาว วัดกาญจนาราม และวัดหัวฝาย มีสาธารณสุข 1 แห่งคือสถานีอนามัยตำบลกาญจนา ข้อมูลด้านอาชีพตำบลกาญจนาประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลกาญจนาประกอบอาชีพเกษตรกรรมค้าขายอุตสาหกรรมครัวเรือนรับจ้างแรงงานผลผลิตที่สำคัญของตำบลได้แก่ ข้าวถั่วเหลืองผลไม้ส่วนอุตสาหกรรมครัวเรือนผลิตภัณฑ์จากข้าวไม้ไผ่การทอผ้าชุดเครื่องนอนผลิตภัณฑ์ผ้าเมืองเป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ยังมีกระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ เมื่อมีการขัดแย้งกันเกิดขึ้นในชุมชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรก็ตาม ส่วนใหญ่ก็จะทำการแจ้งเหตุนี้ให้แก่ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันในแต่ละหมู่บ้านมาระงับเหตุ จะได้ทราบถึง

เรื่องราวการขัดแย้งนั้น ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันเขาจะมาระงับเหตุด้วยตนเอง หรือส่งตัวแทนเช่นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหรือสารวัตรกำนันเข้ามาช่วยระงับเหตุ จากนั้นก็จะทำการเจรจาตกลงกันในที่ที่เกิดเหตุ ถ้าตกลงกันไม่ได้ก็จะนำไปตกลงที่บ้านผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน โดยมีรูปแบบของพยานทั้งสองฝ่ายรับรู้พร้อมกันทำการเจรจาไกล่เกลี่ย ก็จะตกลงกันได้ในที่สุด เพราะถือว่าเป็นเครือข่ายกันทั้งตำบล กาลานานา มักจะมีความเกี่ยวข้องทั้งเป็นญาติโดยตรงและเกี่ยวพันกันในลักษณะเครือญาติ จึงทำให้สังคมของตำบลกาญจนายู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ไม่ค่อยมีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้น

ในชุมชนมีคณะกรรมการยุติธรรมเพื่อส่งเสริมความยุติธรรมในชุมชน คือ ในหมู่บ้านจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลเรื่องความยุติธรรมของคนในหมู่บ้านเมื่อเกิดความขัดแย้งก็จะทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยตกลงข้อพิพาทหรือทุกข์ของชาวบ้าน ส่วนใหญ่ก็ชาวบ้านก็จะตกลงกันได้ภายในหมู่บ้าน นอกจากนั้นในระดับตำบลก็จะมีศูนย์ยุติธรรมชุมชนโดยมีกำนันเป็นประธานโดยตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดถึงข้าราชการในพื้นที่เป็นคณะกรรมการร่วมด้วย และยังมีเจ้าหน้าที่ตำรวจที่คอยดูแลอำนวยความสะดวกให้กับชาวบ้านในพื้นที่ตำบลกาญจนาย ส่วนใหญ่เมื่อเกิดเหตุขึ้นแล้วก็จะสามารถตกลงกันได้เพราะเป็นระบบเครือญาติมีความใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งกันและกัน

เมื่อมีบุคคลในชุมชนได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง ชุมชนมีวิธีการในการไกล่เกลี่ย โดยวิธีการเจรจาต่อรอง ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยให้สองฝ่ายได้มีโอกาสพูดคุยซึ่งกันและกันจัดสถานที่ที่บ้านกำนันผู้ใหญ่บ้าน หรือที่วัด ที่ประชุมของหมู่บ้าน ศาลาหมู่บ้าน เป็นที่ตกลงเจรจากันโดยนัดหมาย เวลามันจะเป็นเวลาว่างๆที่ทุกฝ่ายว่างเว้นจากการงานของตนเองมาพูดคุยตกลงเจรจากัน ผลของการเจรจาส่วนใหญ่ตกลงกันได้

ชุมชนมีวิธีการจัดการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คือ ความปลอดภัยของชุมชนโดยส่วนใหญ่จะทำการดูแลกันเองในครอบครัวเป็นหลักก่อน จากนั้นเมื่อมีเหตุเกิดขึ้นก็จะแจ้งให้แก่ผู้ใหญ่บ้านกำนันได้รับทราบรวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกหรือระงับเหตุ จากนั้นนำไปสู่การเจรจาตกลงกันในหมู่บ้านก่อน ถ้าตกลงกันไม่ได้ก็จะนำไปสู่การส่งเรื่องให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการต่อไป

สรุประบบยุติธรรมชุมชน ดังได้ทำการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญว่า ระบบยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านหรือชุมชนตำบลกาญจนาย เป็นเครือญาติรู้จักคุ้นเคยใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งกันและกัน รู้จักกันเป็นส่วนใหญ่ เมื่อมีเรื่องราวข้อขัดแย้งเกิดขึ้นก็จะแจ้งให้กับกำนันผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเช่นเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นต้น มีวิธีการดำเนินการโดยเรียกทั้งสองฝ่ายเข้ามาพบปะพูดคุยกันโดยใช้สถานที่ของบ้านกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านหรือศาลาหมู่บ้านหรือวัด เป็นที่ตกลงเจรจากัน ส่วนใหญ่ผลของการเจรจาก็จะตกลงกันได้ภายในหมู่บ้านและตำบล การกำนันผู้ใหญ่บ้านก็จะทำเรื่องรายงานให้กับหน่วยที่รับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นตำรวจหรืออำเภอเมืองแพร่หรือจังหวัดแพร่แล้วแต่เรื่องนั้นได้รับมอบหมายจากหน่วยงานใด

เข้ามาเพราะชาวบ้านเมื่อมีความทุกข์ใจหรือมีความทุกข์แล้วมักจะไปร้องเรียนกับหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเช่นศูนย์ดำรงธรรมอำเภอหรือจังหวัดเพื่อเข้ามาช่วยเหลือแก้ปัญหาของตนเอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมักจะส่งย้อนกลับมาที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือกำนันให้เป็นผู้มีหน้าที่ในการเจรจาตกลงไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของชาวบ้าน จนในที่สุดก็จะสามารถตกลงกันได้นำมาซึ่งความสบายใจกันทั้งสองฝ่ายและอยู่ร่วมกันในสังคมของตำบลกาญจนาอย่างสงบสุข ส่วนด้านความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินชาวบ้านมักจะดูแลรักษาทรัพย์สินของตนเองเป็นหลักก่อน ถ้าเกิดเรื่องราวก็จะแจ้งให้กับเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาช่วยดูแลอีกที

5.1.2 การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีรายละเอียดดังนี้

การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา เกิดขึ้นโดยมีการร่วมมือของผู้นำชุมชน ข้าราชการในพื้นที่ คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำองค์กรหรือกลุ่มอาชีพ ตำรวจชุมชนประจำตำบล เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ทำการส่งเสริมกระบวนการจัดการยุติธรรมชุมชนให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชน

5.1.3 การนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีรายละเอียดดังนี้

ประชาชนในพื้นที่ได้รับความสะดวกจากผู้นำชุมชนประกอบไปด้วยกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา ในการร้องทุกข์ที่ตนเองเดือดร้อนอันเกิดจากการไม่ได้รับความยุติธรรมในชุมชน ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยการอำนวยความสะดวกทางราชการจากหน่วยงานของรัฐ คือกระทรวงยุติธรรม ได้ตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกการต่างๆให้กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนได้มีความสุขสันติภาพในการดำรงชีวิต

5.2 อภิปรายผล

กระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระบบยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านหรือชุมชนตำบลกาญจนา เป็นเครือญาติรู้จักคุ้นเคยใกล้ชิดสนิทสนมซึ่งกันและกัน รู้จักกันเป็นคนส่วนใหญ่ เมื่อมีเรื่องราวข้อขัดแย้งเกิดขึ้นก็จะแจ้งให้กับกำนันผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเช่นเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นต้น มีวิธีการดำเนินการโดยเรียกทั้งสองฝ่ายเข้ามาพบปะพูดคุยกันโดยใช้สถานที่ของบ้านกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านหรือศาลาหมู่บ้านหรือวัด เป็นที่ตกลงเจรจากัน ส่วนใหญ่ผลของการเจรจาก็จะตกลงกันได้ในบ้านและตำบล การกำนันผู้ใหญ่บ้านก็จะทำเรื่องราวงานให้กับหน่วยที่รับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นตำรวจหรืออำเภอเมืองแพร่หรือจังหวัดแพร่แล้วแต่เรื่องนั้นได้รับมอบหมายจากหน่วยงานใดเข้ามาเพราะชาวบ้านเมื่อมีความทุกข์ใจหรือมีความทุกข์แล้วมักจะไปร้องเรียนกับหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเช่นศูนย์ดำรงธรรมอำเภอหรือจังหวัดเพื่อเข้ามาช่วยเหลือแก้ปัญหาของตนเอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมักจะส่งย้อนกลับมาที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือกำนันให้เป็นผู้มีหน้าที่ในการเจรจาตกลงไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของชาวบ้าน จนในที่สุดก็จะสามารถตกลงกันได้นำมาซึ่งความสบายใจกันทั้งสองฝ่ายและอยู่ร่วมกันในสังคมของตำบลกาญจนาอย่างสงบสุข ส่วนด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินชาวบ้านมักจะดูแลรักษาทรัพย์สินของตนเองเป็นหลักก่อน ถ้าเกิดเรื่องราวก็จะแจ้งให้กับเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาช่วยดูแลอีกที **สอดคล้องกับ** แนวคิดยุติธรรมชุมชน มีหลักการสำคัญคือ เน้นว่าอาชญากรรมเป็นปัญหาสังคมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมไม่ควรทำหน้าที่เฉพาะการลงโทษผู้กระทำผิด การยับยั้งป้องกันการแก้ไขฟื้นฟูเป็นรายบุคคลเท่านั้นควรขยายหน้าที่ความรับผิดชอบออกไปให้รวมถึงการป้องกันอาชญากรรม การประนอมข้อพิพาท และการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน โดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรเข้าหาชุมชน และพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนไปพร้อมกัน¹

การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา เกิดขึ้นโดยมีการร่วมมือของผู้นำชุมชน ข้าราชการในพื้นที่ คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำองค์กรหรือกลุ่มอาชีพ ตำรวจชุมชนประจำตำบล เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ทำการส่งเสริมกระบวนการจัดการยุติธรรมชุมชนให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์แก่ประชาชน

การนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ คือ ประชาชนในพื้นที่ได้รับความสะดวกจากผู้นำชุมชนประกอบไปด้วยกำนันผู้ใหญ่บ้าน

¹ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การคืน "อำนาจ" แก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548), หน้า 87.

ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์กรบริหารส่วนตำบลกาญจนา ในการร้องทุกข์ที่ตนเองเดือดร้อนอันเกิดจากการไม่ได้รับความยุติธรรมในชุมชน ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยการอำนวยความสะดวกทางราชการจากหน่วยงานของรัฐ คือกระทรวงยุติธรรม ได้ตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกการต่างๆให้กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนได้มีความสุขสันติภาพในการดำรงชีวิต **สอดคล้องกับ** แนวคิดยุติธรรมชุมชน (Community Justice) เป็นแนวคิดที่มองปัญหาอาชญากรรมว่าเป็นปัญหาที่เขาะกร่อนคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชน โดยยุติธรรมชุมชนให้ความสำคัญกับชุมชน ซึ่งหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจะต้องให้ความสำคัญกับการป้องกันปัญหาอาชญากรรมในชุมชน และยุติธรรมชุมชนมีลักษณะเป็นพลังเงียบที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของเหยื่ออาชญากรรม และผู้กระทำผิด ยุติธรรมชุมชนเป็นการบังคับโทษแบบไม่เป็นทางการ หรือไม่มีแบบแผนพิธีการกระทำกันในชุมชนเพื่อเฝ้าระวังและแก้ปัญหาอาชญากรรม การประณอมและระงับข้อพิพาทความขัดแย้ง คຸ້ມครองสิทธิและเสรีภาพ แก้อาชญากรรม และฟื้นฟูผู้กระทำผิด และรู้จักหน้าที่ของตนเอง วิธีการดำเนินงานยุติธรรมชุมชนนั้นต้องส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานร่วมกันของชุมชนโดยการเสริมพลังอำนาจให้กับชุมชน ได้เกิดการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับประโยชน์ ยุติธรรมชุมชนเป็นงานที่ต้องทำตลอดเวลาโดยใช้วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความนุ่มนวล ใช้กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดการผูกพันและสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนขึ้นเพื่อเป็นแนวร่วม²

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ความเข้าใจในกระบวนการทำงานที่แท้จริงของศูนย์ยุติธรรมชุมชนประชาชนบางส่วนยังไม่เปิดใจ เพราะยังไม่เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับจากการเข้ามามีส่วนร่วมกับศูนย์ยุติธรรมชุมชน ควรให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกร่วมกัน ทั้งยังสามารถนำไปสู่ความยั่งยืนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายยุติธรรมชุมชน อีกทั้ง ศูนย์ยุติธรรมชุมชนควรวางแผนการจัดการงบประมาณเพื่อส่งเสริม สนับสนุน ในการทำกิจกรรมต่างๆภายในชุมชน และควรจะมีการจัดสรรค่าตอบแทนให้แก่ผู้เข้ามาเป็นอาสาสมัครทำงานในศูนย์ยุติธรรมชุมชน เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงาน

² กรองทอง วัฒนาภิรมย์, จุลสารเครือข่ายยุติธรรมชุมชน. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ปีที่ 1 ฉบับที่ 2, กระทรวงยุติธรรม, (2549), : 2.

5.3.2 ข้อเสนอในการวิจัยในครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเครือข่ายยุติธรรมชุมชนโดยทำการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณภายในพื้นที่ชุมชนและหมู่บ้านที่มีการดำเนินงานยุติธรรมชุมชนเพื่อให้เกิดความหลากหลาย และเกิดประโยชน์ในการพัฒนางานยุติธรรมชุมชนต่อไป
- 2) ควรมีการศึกษาเงื่อนไขการจัดการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมื่อมีการขยายตัวเข้าสู่ในระดับเทศบาล ตำบล และจังหวัด เพื่อนำความรู้มาปรับใช้ในการดำเนินงานในพื้นที่อื่นๆ
- 3) ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบระหว่างการดำเนินกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในเครือข่ายยุติธรรมชุมชนกับชุมชนอื่นๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาและนำมาปรับใช้ในการพัฒนางานยุติธรรมชุมชนต่อไป

บรรณานุกรม

- กมลชนก ดุริยประกิจ. ความคาดหวังของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนต่อการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรม ชุมชนในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.
- กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. ค้นเส้นทาง สร้างความรู้ ก้าวสู่ยุติธรรมชุมชน : ถอดบทเรียนโครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ปัญหายาเสพติด. กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม / โครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ปัญหายาเสพติด. กรมคุมประพฤติ. กรุงเทพฯ : กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, 2549.
- กรรทอง วัฒนาภิรมย์. จุลสารเครือข่ายยุติธรรมชุมชน.โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2. กระทรวงยุติธรรม, 2549.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. ยุติธรรมชุมชน บทบาทการอำนวยความสะดวกความยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550.
- คณะทำงานโครงการนำร่องพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน. กระบวนการฝึกอบรมหลักสูตรการทำงานเป็นทีม และหลักสูตรการสร้างความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. กระทรวงยุติธรรม, 2550.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. "การเปิดพื้นที่ "ยุติธรรมชุมชนเชิงสมานฉันท์" ในสังคมไทย." ใน สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. การประชุมวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 5 เรื่องการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก. สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. นนทบุรี : ศูนย์การประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี, 2550.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การคืน "อำนาจ" แก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2548.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. ยุติธรรมชุมชน: ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมภาคประชาชน. ใน *ยุติธรรมชุมชน บทบาทการอำนวยความยุติธรรม โดยชุมชนเพื่อชุมชน*. บรรณาธิการ โดยกิตติพงษ์ กิตยารัตน์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. กรุงเทพฯ :โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550.

ชนวนทอง ธนสุภาญาจน์ และคณะ. *การพัฒนาพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชน*. โรงพิมพ์บริษัทพิมพ์ดี การพิมพ์ จำกัด. กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2548.

ณัฐพงศ์ สุวรรณพาณิชย์. การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ศึกษากรณีสำนักงานอัยการสูงสุด. รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550.

พระครูวาทีวรัฒน์. ดร.และคณะ. *การพัฒนาเครือข่ายจิตอาสาอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนในตลาดน้ำในจังหวัดเพชรบุรี. รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2563.

พัชรภรณ์ สุรรองช้าง. “เครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในตำบลหนองตอง อำเภอบางบาล จังหวัดเชียงใหม่”. *การค้นคว้าแบบอิสระคณะรัฐศาสตร์*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.

พีรตล แก้วลาย และทิพย์สุดา จันทร์แจ่มหล้า. *เมืองสร้างสรรค์ : แนวทางการพัฒนาเมืองจากสินทรัพย์สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพมหานคร : บ.จรัสนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด, 2556.

พีรพันธุ์ สังข์เรือง. “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินงานโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด กรณีศึกษาเทศบาลตำบลแม่ริม อำเภอเมืองแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”. *การค้นคว้าแบบอิสระ*. บัณฑิตวิทยาลัย สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.

รังสิต โลไทยสงค์. “กระบวนการยุติธรรมชุมชน: กระบวนทัศน์และกระบวนการเสริมสร้างสังคมแห่งความเป็นธรรม”. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2552.

รัชณี ศรีทาเกิด. *รูปแบบการพัฒนาบุคลากรที่เหมาะสมเพื่อสร้างการยอมรับวัฒนธรรมชุมชนของกรมคุมประพฤติ*. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.

รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี พ.ศ. 2563. 22 มกราคม 2565. <https://www.kanjana.go.th/home>.

- เรียวรุ้ง บุญเกิด. “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: กรณีศึกษา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดมหาสารคาม”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต**. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2557.
- วีระกิตติ์ หาญปริพรรณ์ และคณะ. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรมชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองจระเข้ชั้นน้อย ตำบลเกาะไร่ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา”. **รายงานวิจัย. กระทรวงยุติธรรม**, 2551.
- วีระกิตติ์ หาญปริพรรณ์ และคณะ. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรมชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองจระเข้ชั้นน้อย ตำบลเกาะไร่ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา”. **รายงานวิจัย. กระทรวงยุติธรรม**, 2551.
- วุฒิวงศ์ แก้วได้ปาน. **ความคาดหวังของประชาชนต่อศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลบางศรีเมือง. กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทาลัยธรรมศาสตร์**, 2551.
- ศิริพร พรรณพัฒนกุล. การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลอ่าวไทยฝั่งตะวันตก ในพื้นที่ตำบลหนองใหญ่ อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสงคราม. **การค้นคว้าอิสระ. คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์**, 2555.
- ศิริวรรณ กมลสุขสถิต. **ความรู้และเจตคติที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชนของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์. นครสวรรค์ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์**, 2552.
- สตีธรรม์ สมบูรณ์ทรัพย์. “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งกรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปี พ.ศ. 2548-2552”. **ภาคินพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการปกครอง. คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**. 2553.
- สมชาติ เอี่ยมอนุพงศ์. **ยุติธรรมชุมชนคืออะไร ในยุติธรรมชุมชน บทบาทการอำนวยความสะดวกโดยชุมชนเพื่อชุมชน. บรรณาธิการโดย กิตติพงษ์ กิตยารักษ์และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)**, 2550.
- สมรพรรณ ทองนาค. “การใกล้เกลี่ยคตอาญาในชั้นศาล”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง**, 2552.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการควบคุมทางสังคม มิติทางสังคมวิทยาในกระบวนการยุติธรรมชุมชน. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. 2550.

- สวาจี จิตอารี. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จังหวัด กำแพงเพชร”. กำแพงเพชร : สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2555.
- สำนักงานกิจการยุติธรรม. **กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2552.
- สำนักงานจังหวัดแพร่ กลุ่มงานยุทธศาสตร์ และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. **แผนพัฒนาจังหวัดแพร่ พ.ศ. 2561 - 2565 ฉบับทบทวน พ.ศ. 2564 (เล่มที่ 1)**. http://phrae.go.th/file_strategic/61-65plan64-1.pdf. 20 มกราคม 2565.
- สำนักงานอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่. **แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ.2561 – 2565) อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่**. 20 มกราคม 2565. http://phrae.go.th/file_strategic/B5/maeng64.pdf.
- สุรศักดิ์ ธนกิจอมร. “การศึกษาความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อยุติธรรมชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา”, 2553.
- สุรัช รัตนวงษา. **การเพิ่มประสิทธิภาพของพนักงานสอบสวนในกระบวนการยุติธรรมชุมชนเพื่อสร้างความสมานฉันท์ของสถานีตำรวจภูธรปากคาด**. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553.
- สุวิช ปนุดติกร. “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555.
- องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา. **ข้อมูลพื้นฐานสำนักงานทะเบียนท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา**. ที่มา : <https://www.kanjana.go.th/condition.php>. (10 มีนาคม 2565).
- อริศราวรรณ สมิตี. **บทบาทของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยสันติวิธี**. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2551.
- อังคณา บุญสิทธิ. **กระบวนการยุติธรรมชุมชน. รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง กระบวนทัศน์ใหม่ : ยุติธรรมชุมชน วันที่ 16 พฤษภาคม 2546 ณ โรงแรมรอยัลซีดี. กรมคุมประพฤติ ร่วมกับสำนักงานกิจกรรมยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม**, 2546.
- อัญธิชา มั่นคง. **การดำเนินงานของสำนักคุมประพฤติ จังหวัดเชียงใหม่ ตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. การค้นคว้าแบบอิสระ. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, 2551.
- อัญธิชา มั่นคง. **การดำเนินงานของสำนักคุมประพฤติ จังหวัดเชียงใหม่ ตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. การค้นคว้าแบบอิสระ. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, 2551.

Karp, D. and Clear, T. (2000). “ **Community Justice: A Conceptual Framework.**” in **Criminal Justice 2000.** vol. 2. pp. 323-368. Charles M. Friel. ed. Washington, DC: United States Department of Justice. Office of Justice Programs. National Institute of Justice.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องมือวิจัย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง

“การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่
จังหวัดแพร่”

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ .....นามสกุล .....อายุ.....ปี
ที่อยู่ ..... ตำบล .....
อำเภอ.....จังหวัด .....
วุฒิการศึกษา.....ตำแหน่ง .....
สถานที่ทำงาน.....โทรศัพท์/มือถือ.....
อีเมล.....

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของ ตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

1. สภาพภูมิหลังของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่เป็นอย่างไร
2. กระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
  - 1) เมื่อมีความขัดแย้งในชุมชน เช่น เด็กทะเลาะกัน ชกต่อยกัน ชุมชนมีวิธีการจัดการความขัดแย้งอย่างไร
  - 2) ในชุมชนมีคณะกรรมการยุติธรรมเพื่อส่งเสริมความยุติธรรมในชุมชนหรือไม่อย่างไร
  - 3) เมื่อมีบุคคลในชุมชนได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง ชุมชนมีวิธีการในการไกล่เกลี่ยอย่างไร
  - 4) ชุมชนมีวิธีการจัดการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอย่างไร
3. การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่
จังหวัดแพร่เป็นอย่างไร
4. การนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่
จังหวัดแพร่เป็นอย่างไร

ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

ผู้วิจัย

รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 13 รูป/คน ประกอบด้วยรายนามดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 1 คือ พระครูโกศลบุญเขต เจ้าอาวาสวัดดอนดี
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 2 คือ นางสาวสายสุนีย์ อ่อนจันทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 3 คือ นางทิพรัตน์ วงศ์เงิน ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
4. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 4 คือ นายประเสริฐ น้ำไหลทุ่ง รองประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
5. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 5 คือ นางมณฑา สติธิชยาพรกุล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
6. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 6 คือ นายจรัส น้อยปาปลุก สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
7. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 7 คือ นางสมเพชร เสนาป่า เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
8. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 8 คือ นางวงเดือน วงศ์แพทย์ ผู้ทรงคุณวุฒิองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
9. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 9 คือ นายอนุพงศ์ คำวง กำนันตำบลกาญจนา
10. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 10 คือ นายบรรจง ศรีธิยศ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5
11. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 11 คือ นายสุตสาคร สายาจักร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3
12. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 12 คือ นายสุธรรม สนทยาน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6
13. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อันดับ 13 คือ นายไพศาล นิรันดร์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ อว ๘๐๔๒/๐๐๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่เลขที่ ๑๑๑ หมู่ที่ ๕
ตำบลแม่คำมี อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
๕๕๐๐๐ โทร ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการประชุมสนทนากลุ่มรวบรวมข้อมูลการวิจัย

เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้อนุมัติให้คณาจารย์ ดำเนินการทำวิจัยในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๕ เพื่อพัฒนาศักยภาพของคณาจารย์ด้านการวิจัย และเพื่อบริการ วิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคมและชุมชน ซึ่งในปีงบประมาณนี้ ทาง มจร วิทยาเขตแพร่ได้พิจารณาเห็นว่าตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นตำบลหนึ่งที่มีการพัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่องและประสบ ผลสำเร็จเป็นอย่างดี

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ จึงขอเชิญท่านได้เข้าร่วม เพื่อให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการวิจัย ในการจัดสนทนากลุ่มเพื่อรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. ณ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ รายละเอียดตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญมาเพื่อพิจารณาเข้าร่วมประชุม และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ.ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ วิทยาเขตแพร่

ที่ อว ๘๐๔๒/๐๐๖

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่ เลขที่ ๑๑๑ หมู่ที่ ๕
ตำบลแม่คำมี อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
๕๔๐๐๐ โทร ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุเคราะห์ใช้สถานที่จัดสนทนากลุ่มรวบรวมข้อมูลการวิจัย

เจริญพร นางสาวสุณี อ่อนจันทร์ นายก อบต.กาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ได้อนุมัติให้คณาจารย์ ดำเนินการทำวิจัยในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๕ เพื่อพัฒนาศักยภาพของคณาจารย์ด้านการวิจัย และเพื่อบริการ วิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่สังคมและชุมชน ซึ่งในปีงบประมาณนี้ ทาง มจร วิทยาเขตแพร่ได้พิจารณาเห็นว่าตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นตำบลหนึ่งที่มีการพัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่องและประสบ ผลสำเร็จเป็นอย่างดี

ดังนั้น มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ จึงขอความอนุเคราะห์ ใช้สถานที่ภายในองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ในการจัดสนทนากลุ่ม รวบรวมข้อมูลการวิจัย ในวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. รายละเอียดตามเอกสารที่ได้ แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ.ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ วิทยาเขตแพร่

กำหนดการ

การประชุมสนทนากลุ่มรวบรวมข้อมูลการวิจัย

วันอังคาร ที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น.

ณ ห้องประชุม องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

.....

วันอังคาร ที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕	
๐๘.๓๐ - ๐๙.๐๐ น.	- ผู้เข้าร่วมประชุมลงทะเบียนเข้าร่วมการประชุมฯ องค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
๐๙.๐๐ - ๐๙.๓๐ น.	- นางสาวสุณี อ่อนจันทร์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ กล่าวต้อนรับคณะผู้วิจัย และแนะนำผู้บริหาร บุคลากร ขององค์การบริหารส่วนตำบลกาญจนา
๐๙.๓๐ - ๑๐.๐๐ น.	- พระครูโสภณกิตติบัณฑิต,ผศ.ดร. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุมสนทนากลุ่มรวบรวมข้อมูลการวิจัย - แนะนำคณะผู้วิจัย - อธิบายประเด็นคำถามที่ต้องการทราบข้อมูล
๑๐.๐๐ - ๑๑.๒๐ น.	- คณะผู้วิจัยรับฟังข้อมูลตามประเด็นคำถาม
๑๑.๒๐ - ๑๑.๓๐ น.	- คณะผู้วิจัยกล่าวขอบคุณผู้ให้ข้อมูล - มอบของที่ระลึก - บันทึกภาพร่วมกัน
๑๑.๓๐ - ๑๒.๐๐ น.	- รับประทานอาหารกลางวัน

ผู้ประสานงาน : ผศ.ดร.สายันท์ อินันใจ โทร.087-8049495

หมายเหตุ กำหนดการนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่ เลขที่ ๑๑๑ หมู่ที่ ๕
ตำบลแม่คำมี อำเภอเมืองแพร่
จังหวัดแพร่ ๕๔๐๐๐

ที่ อว ๘๐๔๒/ว๐๑๑๑

๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์งานวิจัย

เรียน/เจริญพร .....

ด้วยพระราชเชมากร,รศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในนามหัวหน้าโครงการวิจัย ด้วยทุนสนับสนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๕ กำลังจัดทำวิจัย เรื่อง “การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เพื่อพัฒนางานวิชาการให้กับบุคลากรของมหาวิทยาลัย และงานวิจัยตามภารกิจของอุดมศึกษา

ดังนั้น ทางสำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ สามารถให้คำแนะนำอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่อย่างสร้างสรรค์ และพัฒนางานวิจัยอย่างมีคุณค่า ทางมหาวิทยาลัยจึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน เพื่ออนุญาตสัมภาษณ์ ในวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. .... เวลา ..... ตามเอกสารแนบ และจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยต่อไป และขอขอบคุณมา โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียน/เจริญพร

(พระมหาสิทธิชัย ชัยสิทธิ,ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

สำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่

โทรศัพท์ ๐๙-๕๖๗-๖๙๔๘-๖, ๐-๕๔๖-๔๖๕๘-๕

ภาคผนวก ค

ภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ภาคผนวก ง

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัย

เรื่อง

การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่
จังหวัดแพร่

Promoting the peaceful community justice system in Kanchana Sub-
district Mueang Phrae District, Phrae Province

โดย

พระราชเชมมาร รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2565

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765047

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

วันที่ 30 กันยายน 2565

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน พระราชเชมากร รศ.ดร. .

ข้าพเจ้า นายอนุพงศ์ คำวาง ตำแหน่ง กำนันตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่ง
หน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน บ้านดอนแก้ว ที่อยู่ บ้านดอนแก้ว อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 54000
โทรศัพท์ 0-9313-0615-2 ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระราชเชมากร รศ.ดร.โดย
นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาประดิษฐ์

การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ 30 กันยายน 2565 จนถึง 30 ตุลาคม 2565 ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

ได้นำเอาความรู้ที่เกิดการวิจัยมาบูรณาการกับการส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติ
วิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการ
แผนพัฒนาในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นการช่วยยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนใน
ชุมชนอย่างยั่งยืน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายอนุพงศ์ คำวาง)

ตำแหน่ง กำนันตำบลกาญจนา

ภาคผนวก จ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย

1. ผลผลิต (Input) ที่ได้จากโครงการ

งานวิจัยนี้ ได้เอกสารผลงานทางวิชาการ เช่น

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ 1 ชิ้น บทความวิจัยจำนวน 1 ชิ้นอันประกอบด้วยองค์ความรู้ใหม่ คือ การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วย ข้อมูลพื้นฐานและประวัติความเป็นมาของพื้นที่ตำบลกาญจนา, ผลการศึกษากระบวนการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผลการวิเคราะห์การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผลการวิเคราะห์การนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

2. ผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้นและการนำไปใช้ประโยชน์

1) ประโยชน์กับวงวิชาการ

สำหรับโครงการวิจัยได้รับ 1. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ 1 ชิ้นบทความวิจัยจำนวน 1 ชิ้นอันประกอบด้วยองค์ความรู้ใหม่ คือ การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ประกอบไปด้วย ผลการศึกษาด้านข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผลการศึกษาระบบการยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผลการวิเคราะห์การส่งเสริมกระบวนการจัดการระบบยุติธรรมชุมชนตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผลการวิเคราะห์การนำเสนอระบบการจัดการความยุติธรรมชุมชนของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

2) ประโยชน์กับชุมชนและสังคม

วิจัยนี้ ผู้นำในตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการผ่านพัฒนาในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นการช่วยยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยิ่งย่น

3) ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ

ผู้นำตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาในพื้นที่เพื่อช่วยยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

4) ประโยชน์เชิงนโยบาย

ผู้นำตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้การจัดการข้อมูลและความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นการช่วยยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

3. ผลกระทบ (Impact) ที่เกิดขึ้น

1) ผลกระทบเชิงวิชาการ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ได้ช่วยการพัฒนาผู้นำตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นการช่วยยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

2) ผลกระทบเชิงชุมชนและสังคม

ได้สร้างเสริมการพัฒนาผู้นำตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาในพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน ให้เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน ที่ทันสมัย

3) ผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ

ทำให้เกิดการบูรณาการงานประชาสัมพันธ์กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น งานประจำปีของวัดต่าง ๆ งานบุญกุศลของวัด เป็นต้น นำมาซึ่งการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป

4) ผลกระทบเชิงสิ่งแวดล้อม

ได้นำองค์ความรู้การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาทำให้ชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

5) ผลกระทบเชิงนโยบาย

ได้ผลงานมอบให้กับผู้นำตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำองค์ความรู้การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร์ นำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการบูรณาการและนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการแผนพัฒนาในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นการช่วยยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

ภาคผนวก ง

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการ

1. ชื่อ พระราชเชษมากร,รศ.,ดร.

Phrarachkamakorn, Associate Professor, Dr.

2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

3. ตำแหน่งปัจจุบัน

รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, อาจารย์ระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต, รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

4. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ เลขที่ 111 ตำบลแม่คำมี อำเภอ
เมืองแพร่ จังหวัดแพร่ 54000 โทร. 0-5464-6585

5. ประวัติการศึกษา

- เปรียญธรรม 9 ประโยค
- พธ.บ. (จิตวิทยา) (เกียรตินิยม) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- M.A. (Psychology), University of Mysore, INDIA
- Ph.D. (Psychology), Magadh University, INDIA

6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- พระพุทธศาสนา
- จิตวิทยา

7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ

- เป็นอาจารย์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่

การส่งเสริมระบบความยุติธรรมชุมชนแบบสันติวิธีของตำบลกาญจนา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

พระราชเชมากร,รศ.ดร. 2565